

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM
DOKTORA PROGRAMI**

DOKTORA TEZİ

**YAZAR VE ÇEVİRMEN ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN METİNLERARASI PORTRESİ:
OĞUZ ATAY/SEVİN SEYDİ**

**BİRSEN ALTAYLI ÖZEMİR
16726003**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. FÜSUN ATASEVEN**

**İSTANBUL
2021**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM
DOKTORA PROGRAMI**

DOKTORA TEZİ

**YAZAR VE ÇEVİRMEN ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN METİNLERARASI PORTRESİ:
OĞUZ ATAY/SEVİN SEYDİ**

**BİRSEN ALTAYLI ÖZEMİR
16726003
ORCID NO: 0000-0001-6717-3908**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. FÜSUN ATASEVEN**

**İSTANBUL
2021**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARARASI ÇEVİRİBİLİM
DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

YAZAR VE ÇEVİRMEN ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN METİNLERARASI PORTRESİ:
OĞUZ ATAY/SEVİN SEYDİ

BİRSEN ALTAYLI ÖZEMİR
16726003

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 21.06.2021

Tezin Savunulduğu Tarih: 28.07.2021

Tez Oy Birliği / Oy Çekliği ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Füsun ATASEVEN	
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr. Emine BOGENÇ DEMİREL	
	Doç. Dr. Zeynep ORAL	
	Prof. Dr. Ayşe Banu KARADAĞ	
	Dr. Öğr. Üyesi Aslı ARABOĞLU	

İSTANBUL
TEMMUZ 2021

ÖZ

YAZAR VE ÇEVİRMEN ARASINDAKİ İLİŞKİNİN METİNLERARASI PORTRESİ: OĞUZ ATAY/SEVİN SEYDİ

Birsen ALTAYLI ÖZEMİR

Temmuz, 2021

Çeviri süreçlerinde yazar ve çevirmen arasındaki ilişki en az çevirmenin kaynak metin ile kurduğu ilişki kadar önemlidir. Metinlerarasılık her metnin başka metinlerle ilişkisi olduğu yaklaşımı ile çeviride yazarın ve kaynak metnin iktidarını sarsmıştır. Çevirmen ile yazar arasındaki ilişki bu çalışmada metinlerarasılık olarak yorumlanmıştır. Oğuz Atay'ın 1971-1972 yıllarında iki cilt olarak basılan *Tutunamayanlar* romanını yazdığı sırada kendisine yakın olan ve romanın yazılmasında etkili olan Sevin Seydi'nin hem metin hem de yazar ile olan ilişkisi metinlerarasılık çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda *Tutunamayanlar* romanının 2007 yılında çevirmen tarafından kurulan Olric yayınevi tarafından *The Disconnected* adı ile 200 baskı olarak İngilizcede yayınlanmasına kadar geçen süreçte etkili olan çevirmen-yazar ilişkisi ele alınmıştır. Bu ilişki Çeviribilim ve Metinlerarasılık alanları kapsamında disiplinlerarası bir yaklaşımla Rus edebiyat eleştirmeni Mikhail Bakhtin'in Diyalojizm/Söyleşimcilik kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Öte yandan çeviribilimde her çevirinin bir amacı olduğunu ve çevirmenin erek okuyucuya ulaşmak için bu skoposa göre hareket edeceği düşüncesini savunan Hans J. Vermeer'in Skopos kuramı da çevirmenin amacı doğrultusunda çevirinin yayınlanma süreci ile ilgili attığı adımları açıklamada kullanılmıştır. Tezin ana ekseninde Bakhtin'in tanımlarıyla bakıldığında Sevin Seydi'nin çevirmen olarak Oğuz Atay'ın Bakhtin'in ifadesiyle sözcelerinin anlamını bulan, diyalog halinde olduğu kişi konumunda olması yer almaktadır. Atay'ın kendi notlarından da görüldüğü gibi, Sevin Seydi'yi hayatındaki en iyi dinleyici olarak görmesi ve ona duyduğu sevgiyi anlatırken bu noktanın vurgulanması, Atay'ın da sözcelerini en iyi anlayan kişinin, diyalojik ilişki kurabildiği Sevin Seydi olduğuna inandığına işaret etmektedir. Bu da *Tutunamayanlar*'ın İngilizce çevirisinin, sadece romanı ve kahramanlarının diyaloglarını aktarmak değil, aynı zamanda çeviri sürecinde Atay'ın Seydi ile diyalog kurma aracına dönüştüğü sonucuna varılabilir. Sonuç olarak Oğuz Atay ve Sevin Seydi arasındaki yazar ve çevirmen ilişkisi diyalojik ve dolayısıyla metinlerarası bir ilişki olarak kabul edilebilir ve bu metinlerarası ilişkinin çevirmenin görünür olmasını sağladığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Metinlerarasılık, Çeviribilim, Bakhtin, Diyalojizm/Söyleşimcilik, Skopos

ABSTRACT

INTERTEXTUAL PORTRAIT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE AUTHOR AND THE TRANSLATOR: OĞUZ ATAY/SEVİN SEYDİ

Birsen ALTAYLI ÖZEMİR
July, 2021

The dialogue between the author and the translator is as essential as the dialogue between the translator and the source text throughout the translation process. The theory of intertextuality, which asserts that each text has a relationship with another text, has rocked the power of the author and the power of the source text. In this dissertation, the dialogue between the translator and the author is interpreted as intertextuality. The main focus of the thesis within this context is Oguz Atay's *Tutunamayanlar*, which was published in two volumes during 1971-1972. Sevin Seydi's relationship between the author and the source text *Tutunamayanlar* was attempted to be examined within the framework of intertextuality. In this context, the translator-author relationship, which was effective in the process until the novel *Tutunamayanlar* was published in English as *The Disconnected* in 200 limited editions by Olric publishing house, which was founded by the translator in 2007, was discussed. This relationship has been discussed within the scope of the Dialogism theory of Russian literary critic Mikhail Bakhtin through an interdisciplinary approach with Translation Studies and Intertextuality. Furthermore, Hans Vermeer's Skopos theory, which promoted the idea that every translation has a purpose and the translator will act according to this scope to reach the target reader, has also been used to explain the actions taken by the translator regarding the publication process of the translation in line with its purpose. In the main axis of the thesis, when considered with the definitions of Bakhtin, lies the observation that Sevin Seydi is the person who finds the meanings of his utterances, with whom she is in dialogue. As can be seen from Atay's own notes, seeing Sevin Seydi as the best listener in his life and emphasizing this point while describing his love for her indicates that Atay believes that the person who understands his utterances best is Sevin Seydi, with whom he can establish dialogic relations. It can be concluded that the English translation of *Tutunamayanlar* not only conveys the novel and the dialogues of its protagonists, but also turns into a tool for Atay to establish a dialogue with Seydi during the translation process. As a result, the author-translator relationship between Oğuz Atay and Sevin Seydi can be considered as dialogical, and this relationship can be accepted as an intertextual relationship. It can be said that this intertextual relationship provided the translators's visibility.

Keywords: Intertextuality, Translation Studies, Dialogism, Bakhtin, Skopos

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasında beni *Tutunamayanlar* gibi zorlu bir metin, Oğuz Atay gibi değerli ve çok katmanlı bir yazar ve bugüne kadar çevirmen kimliği ile öne çıkmamış olan *Tutunamayanlar*'ın İngilizce çevirmeni Sevin Seydi üzerinden yazar ve çevirmen ilişkisini metinlerarasılık yolu ile anlatma çabama sonuna kadar destek olan, beni cesaretlendiren, her soruyu sorabileceğim güvenini veren çok değerli danışmanım Prof. Dr. Füsün Ataseven'e sabrı, emeği ve bana olan güveni için yürekten teşekkür ediyorum.

Tez çalışmamda değerli görüş ve önerilerini benimle paylaşan, yol gösteren çok değerli hocam ve tez izleme komitesi üyesi Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel'e ve tez izleme komitesi üyesi değerli Doç. Dr. Zeynep Oral Alp'e çok teşekkür ederim.

Çeviribilimle Yüksek Lisans eğitimimde ilk kez tanışmamı sağlayan ve bu alanın derinliklerini temelini ve disiplinlerarasılığını kavramamı sağlayarak doktora programında çeviribilim alanını seçmemde rol model olmuş hocam Prof. Dr. Ayşe Banu Karadağ'a minnettarlığımı sunarım. Yine Çeviribilim alanına adım attığımda alanın kavramlarını ve kuramlarını anlamak için kapıları açacak ilk anahtarları veren Prof. Dr. Işın Öner ve Prof. Dr. Ayşe Nihal Akbulut'a şükranlarımı sunmak isterim.

Doktora dönemimin en zorlu süreçlerinde akademik alanın dışında farklı bir sektörde çalışmanın zorluklarını aşmama yardımcı olan, başta çok kıymetli arkadaşım, gazeteci meslektaşım Orhan Coşkun olmak üzere, ofisten derslere koşarak çıktığımda bir kez bile suçluluk duygusu yaşatmayan çok sevgili iş arkadaşlarıma içten teşekkür ederim.

Ve son olarak sevgili annem babam ve kardeşime destek ve güvenleri için çok teşekkür ediyorum. Akademiye adım atmam için elimden tutan ve her süreçte bana benden fazla güvenen sevgili eşim Cihangir Özemer ve küçücük bir çocukken başladığım bu yolculuğun sonunda delikanlılığa adım atan canım oğlum Jan Deniz'e teşekkür etsem azdır.

İstanbul; Temmuz, 2021

Birsen Altaylı Özemer

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
1. GİRİŞ.....	1
2. ÇEVİRİ, ÇEVİRMEN VE METİNLERARASILIK	11
2.1. Çeviri, Çevirmen, Görünürlük	11
2.2. Çeviri ve Metinlerarasılık.....	15
2.2.1. Metinlerarasılık Tanımı	15
2.2.2. Çeviri, Çevirmen, Metinlerarası Diyaloglar	16
3. METİNLERARASILIK KURAMLARI.....	19
3.1. Diyalojizm/Söyleşimcilik: Mikhail Bakhtin.....	19
3.2. Metnin Anlamı ve Metinlerarasılık: Julia Kristeva.....	29
3.3. Metinsel Aşkınlık: Gérard Genette	33
3.4. Yazarın Ölümü ve Roland Barthes.....	36
3.5. Okur, Yazar ve Çevirmen: İlişki Türü Olarak Metinlerarasılık.....	39
3.5.1. Örnek Okur: Umberto Eco.....	39
3.5.2. Metnin Yaratılış Anına Tanıklık Etmek	41
3.5.3. Okur ve Metin ilişkisi: Michael Riffaterre.....	42
4. TUTUNAMAYANLAR: ÇEVİRMENİ ZORLAYAN KAYNAK METİN ...	44
4.1. Oğuz Atay'ın 'Tutunamayanlar'ı.....	44
4.2. Anadolu Romanlarının Karşı Kutbunda Metinlerarası Bir Roman.....	46
4.3. "Tutunanların Anlamayacağı Bir Roman" Olarak Okuma Zorlukları	47
5. YAZAR VE ÇEVİRMEN İLİŞKİSİNDE METİNLERARASILIK	49
5.1. Oğuz Atay ve Sevin Seydi'de Metinlerarasılık: Diyalojik İlişki	52
5.2. Sevin Seydi'nin Çevirmen Olarak Atay Karşısındaki Konumu	55
5.3. Aynadaki Çevirmen Olarak Sevin Seydi.....	56
6. KADIN KİMLİĞİNDEN ÇEVİRMEN KİMLİĞİNE: SEVİN SEYDİ	60
6.1. Oğuz Atay'ın Hayatındaki Kadın Kimliğiyle Seydi	60
6.2. Çevirmen Olarak Sevin Seydi.....	70
6.3. Sevin Seydi'nin Batıya Dönük Yüzü	73

7. METİNLERARASI İLİŞKİNİN KESİŞİM NOKTASI THE DISCONNECTED'IN SKOPOSU	76
7.1. Erek Metin Oluşurken Sevin Seydi'nin Tercihleri.....	76
7.2. Kaynak ve Erek Metinden Karşılaştırma Örnekleri.....	81
8. TUTUNAMAYANLAR'IN ÇEVİRİ SÜRECİ.....	86
8.1. Yazarın Sesini Duymak	86
8.2. Türkçe Metin Üzerinde Etki	87
8.3. Cesaret Kırıcı Yayınevleri	88
8.4. Eşzamanlı Kaynak ve Erek Metin Üretimi	90
8.5. Okur, Yazar ve Çevirmen: İlişki Türü Olarak Metinlerarasılık.....	90
8.6. Tutunamayanlar'da Çok Seslilik.....	91
8.7. Metinlerarası İmge olarak Olric Yayınevi.....	96
8.8. Atay'ın Yabancılaşmaya Getirdiği Özgün Yorumun Batıya Anlatılması....	100
8.9. The Disconnected'ın Yayın Sorunları ve Yayınlama Çabaları.....	101
9. YAN METİNSEL İLİŞKİLERLE SEYDİ'NİN METİNLERLE DİYALOĞU	106
9.1. The Disconnected'ın Önsözünde Çevirmenin Metinlerarasılığı.....	107
10. SONUÇ VE ÖNERİLER	111
10.1. Sonuç	111
10.2. Öneriler	116
KAYNAKÇA.....	116
EKLER.....	122

1. GİRİŞ

Bu çalışmada Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanının İngilizce çeviri sürecinde çevirmen Sevin Seydi'nin yazar ile olan diyalogunun incelenmesi ve çevirinin yayınlanmasına kadar geçen süreçte alınan kararlara etkisinin araştırılması amaçlanmıştır.¹

Modern Türk edebiyatının en önemli eseri olarak kabul edilen *Tutunamayanlar*, 1968-1969 yıllarında Oğuz Atay (1934-1977) tarafından yazılmıştır. Yayınevleri tarafından ilk başta uzun olduğu gerekçesiyle ilgi görmemiş ancak roman basılmadan önce 1970 yılında TRT Roman ödülü almıştır. İlk baskısı 1971-1972 yılında iki cilt olarak Sinan Yayınları tarafından yapılmıştır. Daha sonra İletişim yayınlarına geçen romanın 2021 Nisan ayı itibarıyla 102. baskısı bulunmaktadır.

2002 yılında UNESCO *Tutunamayanlar* romanını çevirisi yapılması gereken önemli kitaplar listesine koyarken roman 2011 yılında Hollandaca'ya *di Het Leven in Stukken* tarafından, ardından 2016 yılında ise Almanca'ya *Die Haltlosen* tarafından çevrilmiştir.

Atay'ın Türkiye'de toplumsal köy romanlarının ağırlıklı olduğu bir dönemde bireyi anlatan bir roman yazması o dönemin edebiyat çevrelerinde oldukça tepki almıştır. Ayrıca alışılmışın dışında üslubu ile romanın kendisi metinlerarasılık açısından en zengin örnekleri barındırır. Roman, edebiyat çevrelerinde Atay'ın otobiyografisi olarak kabul edilmektedir. Romanda Oğuz Atay'ın kendi hayal kırıklıkları, özlemleri, aşk hayatı ve evliliğine ilişkin izler bulunduğu Yıldız Ecevit'in *Ben Buradayım* (2014, 232) adlı inceleme kitabında belirtilmektedir.

Tutunamayanlar yakın arkadaşı intihar eden bir Türk aydını olan Turgut Özmen'in bu intiharın nedenlerini araştırırken, onun hayatına dair öğrendikleriyle kendi hayatının iç içe geçmesi ve arkadaşının hayatının izlerini bulurken kendi izinin kaybolmasını anlatır.

¹ Çevirmen adı belirtilmediği takdirde İngilizce kaynaklardan yapılan alıntılar, tarafımdan Türkçeye çevrilmiştir.

Romanın kahramanları da birbirlerine kendi metinleriyle, yani metinlerarasılık ile bağlanmaktadır. Ancak bu tezin konusu kaynak metnin dışına taşan ve yazar ve çevirmenin hem metin üzerinden hem de metinler üstü diyalojik ilişkiyle kurduğu metinlerarasılık zinciri olduğundan, kaynak metnin içinde yer alan metinlerarası ilişkiler bu tezin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Atay'ın ilk romanı olan *Tutunamayanlar* modernist romana öncülük ederken, roman sadece geçmiş ile gelecek değil aynı zamanda doğu ile batı arasında bir diyalog olarak tanımlanmaktadır. Meltem Gürle'nin doktora tezi üzerinden Türkçeleştirilen *Ölülerle Konuşmak* adlı kitabında belirttiği gibi *Tutunamayanlar* dünya edebiyatında Cervantes, Shakespeare, Goethe, Dostoyevski ve Joyce gibi önde gelen yazarları ile diyalog halinde bulunmaktadır (Gürle, 2018, 12). *Tutunamayanlar*'ın dünya edebiyatı ile kurduğu bu diyaloglar çevirmenin de dünya edebiyatı ile bu ilişkileri kurmasını sağlamıştır.

Tutunamayanlar'ın İngilizceye ilk çevirisi kitabın yazıldığı sırada, henüz bitmeden, Sevin Seydi tarafından yapılmıştır ancak İngilizce'ye ilk çevirisi üzerinden yapılan gözden geçirme çalışmalarının ardından yaklaşık 40 yıl sonra 2017 yılında Londra'da "Olrice" Yayınlarında *The Disconnected* adı ile sadece 200 adet basılmıştır.

Çeviribilimde yazar ve çevirmen arasındaki ilişki, çeviri sürecini anlamada öne çıkan araştırma konularından biridir. Uzun yıllar çevirmenin yazar karşısında ikincil ve görünmez olmasının kabul gördüğü çeviri yaklaşımları yavaş yavaş yerini çevirinin de ayrı bir metin olarak bir üretim alanı, bir yazma biçimi ve çevirmene göre değişen bir ürün olduğu görüşüne bırakmıştır (Venuti, 1995). Bu nedenle özellikle edebi çevirilerde çevirmenin kimliği, tarihi ve onun yazar ile metin üzerinden kuracağı diyalogun önemli olduğu düşünülmektedir. Bu, zaman zaman metnin üzerinden yürütülen, bazen de metinleri aşan ve yazar ile çevirmenin zihinlerindeki metin öbeklerini karşılıklı konuşturabildikleri bir diyalogdur. Yazar ve çevirmen arasındaki metni aşan bu diyalog metinlerarası ilişki olarak adlandırılarak, yazar ve çevirmen arasındaki ilişkiye yeni bir kavramla yaklaşılabileceği söylenebilir.

Yazar ve çevirmen arasındaki ilişkiyel üstünlüğünün tartışılması post-yapısalcı yaklaşımlarda Roland Barthes'in "yazarın ölümünü" (Barthes, 1967) ilan etmesiyle sona ererken metinlerarasılık kuramcıları, bir metnin başka metinlerle ilişki içinde

olduğu yaklaşımla da bir metni özgün olarak adlandırmanın mümkün olmadığını da göstermiştir.

Bu nedenle kaynak metnin varlığının nerede başlayıp nerede bittiğinin sorgulanması yazar ve çevirmeni de kapsayan ve edebiyat çevirilerinde inceleme alanlarından biridir. Bu tez çalışmasında aynı anda okur, yazar, eleştirmen konumunda olan çevirmenin yazar için “kahraman” olması durumunda ise sürecin ve ilişkinin incelenmesi de birden fazla dinamiklerle yaklaşmayı gerektirdiği düşünülmüş ve bu ilişkinin temel dinamiğinin metinlerarasılık ile açıklanması tercih edilmiştir.

Tez çalışması kapsamında Oğuz Atay’ın *Tutunamayanlar* romanının İngilizce çeviri sürecini gerçekleştiren Sevin Seydi’nin Oğuz Atay’la romanın yazıldığı sırada yaşadıkları “aşk” ilişkisi (Ecevit, 2014, 219) nedeniyle çevirmenin sadece metin değil yazarla olan metin dışı diyalogunun da çeviri sürecine etkisi olup olmadığını incelenmeye çalışılmıştır.

Başta Yıldız Ecevit’in Oğuz Atay’ın hayatının ayrıntılı araştırmasının sunulduğu *Ben Buradayım* adı ile yayınlanan inceleme kitabı olmak üzere, Atay’ın hayatındaki izlerin ve *Tutunamayanlar* romanının yazarı nasıl yansıttığına ilişkin diğer edebiyat araştırmacılarının inceleme ve araştırmalarından faydalanılmıştır. Buna ek olarak Sevin Seydi’nin tez çalışması kapsamında çeviri süreci ile ilgili olarak kendisine elektronik posta yolu ile iletilen sorulara verdiği yanıtlar da Seydi’nin çeviri sürecindeki rolünü anlamada yol gösterici olarak ele alınmıştır.

Oğuz Atay’ın *Günlük* (2017) kitabında da faydalanılarak Seydi’nin çevirmen olarak okur ve aynı zamanda kahraman konumunda olduğu düşünülmüştür. Çeviri süreci ve çevirmenin kararları ile çevirmenin hem metinler üzerinde hem de sözlü olarak yazar ile diyalogu çeviribilim ve metinlerarasılık kavramları çerçevesinde disiplinlerarası bir anlayış ile incelenmeye çalışılmıştır. Temel olarak tezde geçen diyalog kavramı Rus Edebiyat eleştirmeni Mikhail Bakhtin’in Diyalojizm/Söyleşimcilik kuramı çerçevesinde kullanılmıştır. Bakhtin, her anlama ediminin cevap yüklü olduğunu ve şu veya bu şekilde cevabı mutlaka doğurduğunu söylemektedir. Bakhtin’e göre bu durumda dinleyici konuşmacıya dönüşmektedir ve dolayısıyla her tür gerçek ve tam anlama etkin anlamda cevabıdır (Bakhtin, 2016, 76).

Çevirmen olarak Sevin Seydi'nin Oğuz Atay'ı anlayarak çevirinin bir yanıt aracına dönüştüğü, bunun da ötesinde yazarı en iyi dinleyen konumunda olmasıyla Bakhtin'in ifade ettiği biçimiyle gerçekleşen bir diyalojik ilişki olduğu söylenebilir.

Öte yandan *The Disconnected*'ın (2017b) önsöz yazısında editör Maurice Whitby'nin çeviri süreci ile ilgili verdiği bilgiye göre, Oğuz Atay kitabını yazdığı dönem evine yakın oturan Sevin Seydi ile beraber yan yana oturarak bir yandan kitabını yazmış ve diğer yanda da Sevin Seydi'nin bir oyun olarak başlattıkları çevirisini tartışarak metni ortaya çıkarmışlardır.

Sevin Seydi'nin kaynak metnin yazım aşamasında yazar Oğuz Atay ile birlikte, aynı mekanda, aynı zaman diliminde *Tutunamayanlar* romanının İngilizce'ye *The Disconnected* adı ile çeviri sürecine dahil olması, yazar ve çevirmen arasındaki ilişkide zaman zaman yazar-çevirmen kimliklerinin de iç içe geçtiğini düşündürmektedir. Çeviri sırasında Atay'ın da sürece dahil olması bir yandan da Atay'ın *Tutunamayanlar*'ı İngilizce dilde yazımında yer aldığı ve metnin aynı anda iki dilde yazılan iki ayrı metin olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Bunun da yazar ve çevirmen arasındaki ilişkinin diyalojik özelliklerinden kaynaklanırken, yeni metin bu diyalojik ilişkinin ürünü olarak kabul edilebilir.

Çeviri sırasında yazar ile birlikte çalışılması tezde sınırlı sayıda verilen çeviri örneklerinden de görüleceği gibi açıklayıcı bir yöntemin kullanıldığı, çeviride gerektiğinde yapılan eklemelerin yazar tarafından da kabul görmüş olduğu yorumuna götürmektedir.

Çeviri örneklerinde de görüleceği gibi, metin, ikinci bir dilde yeniden yazılmış niteliğindedir. Çeviri ve kaynak metin karşılaştırmalarında ortaya çıkan farklılıklar Gérard Genette'in *Palimpsest*'te ele aldığı şekliyle her metnin kendinden önceki metnin dönüştürülmesiyle ortaya çıkışı olarak yeniden yazım olarak tanımladığı metinsel aşkınlık kavramı ile açıklanması tercih edilmiştir. (Genette, 1997, 7)

Edebiyat çevirilerinde çevirmenin sadece kaynak metnin dilini değil metni oluşturan bütün göstergeleri çevirmesi, hatta buna gerektiğinde yazara ait göstergeleri de dahil etmesi beklenebilir. Böylece çevirmen dilsel olmayan göstergeleri de okuduğunda, metin üzerinden yazar ile kuracağı metinlerarası ilişkiye daha da çok yaklaşabildiği düşünülebilir.

İspanyol yazar Javier Marias edebiyat eserlerinin çevirilerinin enstrümanlarla yorumlanan müzik parçalarına benzediğini ifade etmektedir. Marias müzikte hız ve nüansın yorumlayıcıya bağlı olarak değişmesi gibi edebiyat çevirisinde de benzer durum olduğunu savunmaktadır. Aynı şekilde bir aktörün bir oyundaki performansının da çevirmenin performansına benzediğini savunanlar vardır. Jeffrey Green ise bir müzik parçasının daha ilk baştan yazılırken amacının bir müzikal performans olduğunu ancak çoğu yazarın kitabını yazarken ilk başta çeviriyi düşünmediğini belirtmektedir (Buffagni ve diğ., 2009, 81-82).

Sevin Seydi ve Oğuz Atay'ın yazar ve çevirmen ilişkisi bu noktada önemli bir farka sahiptir çünkü yazar çevirmenini kaynak metnini üretirken seçmiştir ve kaynak metnin erek dildeki performansı henüz kaynak metin bitmeden yazarın düşündüğü bir durumdur.

Aynı metinlerden geçen ortak paydaları olan yazar ve çevirmenin birbirinin dilinden anlaması, gerektiğinde diliçi çevirisini, göstergelerarası çevirisini yapabilme edinci önemlidir. Çevirmenin de en az yazar kadar edebi ve dilsel donanıma sahip olması ve çevirmen tarafından anlaşılabilir olması tercih edilebilir bir çevirmen olmaya götürür.

Yazarın kendi çevirmenini seçmesi gibi istisnai bir durum yazarın, çevirmen ile arasındaki metinlerarasılığa inanmasıyla gerçekleşir ki Oğuz Atay ve Sevin Seydi ilişkisi tam da bu istisnai duruma karşılık geldiği düşünülebilir.

Atay, birden fazla metin türü ve birden fazla kültür ve metinle diyalog içinde olan, Osmanlıca ve Türkçe sözcüklerin iç içe geçtiği metinler, zamansal olarak bir doğru izlemeyen ileri geri anlatım tekniğinin kullanıldığı *Tutunamayanlar*'ın zorlu çevirisini Seydi'nin gerçekleştirebileceğine, inanmıştır. Çünkü kendini en iyi anlatabileceğine inandığı ve konuşmayı istediği tek kişi olan Sevin Seydi (Atay, 2017c, 4) Atay için aynı zamanda romanının çevirmeni olurken yazarın da sesini duyurabildiği aracı konumuna geldiği söylenebilir. Bu aracılık konumu aynen enstrümanları yöneterek en doğru tınıyı bulmaya çalışan orkestra şefi gibidir ve gerektiğinde dinleyicinin tepkisini hesaplayıp yorum katabilen bir konumda olduğu söylenebilir.

Mehmet Rıfat tarafından derlenen *Çeviri Seçkisi I* (2004, 62) kitabında Ömer B. Albayrak tarafından çevrilen *Çevirinin Bilimsel Özellikleri Üstüne* makalesinde Roman Jakobson (*On Linguistic Aspects of Translation*, 1959) üç tür çeviri olduğunu belirtmektedir. Biri diliçi çeviri ya da açıklama (rewording) yani dilsel göstergelerin

aynı dilin başka göstergeleri aracılığı ile yorumlanması, bir diğeri Jakobson'un gerçek çeviri olarak tanımladığı diller arası çeviri ve üçüncü olarak ise göstergelerarası çeviridir, yani dilsel göstergelerin dilsel olmayan gösterge dizgeleri aracılığı ile yorumlanmasıdır.

Sevin Seydi'nin Atay ile olan ilişkisi ve çevirinin gerçekleşme süreci de dikkate alındığında, Seydi'nin hem dil içi hem de diller arası çeviri biçimini uyguladığı söylenebilir. *Tutunamayanlar* romanın yapısı gereği hem dilsel olarak farklı köklerle bağları olması hem anlatımında soyut ifadelerin bol olması nedeniyle, yazarı en iyi dinleyen kişi ve araştırmacı Yıldız Ecevit'in tanımıyla Oğuz Atay için "Musa" (Ecevit, 2014, 214) olarak Seydi, bütün göstergeleri dikkate alarak hem Atay'ı hem de metni anlayan, aktaran kişi olarak avantajlı bir çevirmen konumundadır.

Öte yandan çevirinin "en mahrem okuma eylemi" olduğunu söyleyen Gayatri Spivak metni, içinde bilincin öncesine, benliğin sınırlarına ilişkin ipuçları taşıyan, çevresinde örülü sessizlikle ve taşıdığı risklerle psikanalitik bir araç ya da yol olarak tanımlamaktadır (Karadağ, 2010, 74). Sevin Seydi Oğuz Atay'ın bir yandan sevdiği kadını, kahramanı olurken diğer yandan da benliğin sınırlarına ilişkin ipuçları taşıyan en mahrem okuyucusu, yani çevirmeni olur. Bu da Seydi'yi kadın kimliğinden çevirmen kimliğine taşımaktadır.

Seydi'nin Oğuz Atay'ın hayatındaki kadın kimliğinden çevirmen kimliğine geçiş süreci *Tutunamayanlar*'ın çevirisinin yayınlanması ile tamamlanmış görünmektedir. Sevin Seydi'nin kimlik geçişleri ve çevirmen olarak kimliğinin oluşmasına Atay ile arasındaki diyalojik ilişkisi etkide bulunmuştur. Yazarın *Tutunamayanlar* romanını yazmasında ve romancı kimliğinin biçimlenmesinde Seydi'nin ne kadar katkısı olduysa Seydi'nin çevirmen kimliğinin ortaya çıkmasında Atay'ın etkisi olduğu söylenebilir. Bu kimlikler diyalojik bir ilişkinin karşılıklı yanıtlarının ürünleri olarak yorumlanabilir.

Yazar ve çevirmen arasında bu diyalojik ilişkinin aynı zamanda çevirideki skoposu belirlemeye katkıda bulunduğu ve çeviri sürecin sonuna kadar yayın aşaması ve sonrası da dahil bu skoposun uygulandığı söylenebilir. Bu skoposun ise yazarın fikirlerinin, edebi yeteneğinin, batıda görünür ve anlaşılır olmasını sağlamak ve erek metnin anlaşılması için gerektiğinde metindeki cümlelere açıklayıcı bilgiler ekleyerek erek okuyucuya ulaşmak olduğu anlaşılmaktadır. Çeviribilimde Skopos kuramı Hans

J. Vermeer'in çeviriyi bir amaç doğrultusunda yapılan bir eylem olarak tanımlamasıyla doğmuştur ve çevirmenin metne yüklediği anlam çevirmenin "skopos"u olarak adlandırılmaktadır (Vermeer, 2007, 5).

Çeviriyi aynen kaynak metnin basımı sırasında karşılaşılan "uzun bir roman olduğu" gerekçesiyle yayınevlerine kabul ettirmekte zorlanan Sevin Seydi, kişisel bir karar olarak çeviriyi kendi kurduğu bir yayınevi aracılığı ile yayınlanmıştır. Seydi'nin böylece metnin temel karakterlerinden biri olan Olric adı ile bir yayınevi kurarak, kitabın basılmasını sağlamış ve Atay'ın arzusunu yerine getirmiştir.

Yayınevine adı verilen Olric *Tutunamayanlar* romanında kahramanlardan biridir ve Sevin Seydi *Tutunamayanlar* romanı ile bu yayınevine verilen isim arasında bir metinlerarasılık gerçekleştirmiştir. Böylece romandaki kahramanın roman dışına, gerçek hayata taşınarak aynen romandaki Olric kahramanı gibi sorun çözücü görevini gerçek dünyanın sınırlarında sürdürdüğü şeklinde yorumlanabilir. Yayınevinin Olric adını almasıyla ortaya çıkan bu metinlerarası ilişki çevirmenin yazara verdiği bir yanıt olarak yorumlandığında diyalojik bir ilişki olarak tanımlanabilir.

Kaynak ve erek metnin aynı anda aynı dönemde üretilmesiyle bir yazar ve bir çevirmenin aralarındaki diyalogun iki metni birbirine bağlayan metinlerarası köprü oluşturduğu söylenebilir. Bu metinlerarası köprünün sonucu olarak da Atay'ın İngilizce çevirisinin yayınlanma isteğini aktardığı bir mektupla karşılaşan Sevin Seydi, yaklaşık 40 yıl sonra İngilizce kitabı 200 baskı ile yayımlanarak küçük bir okuyucu kitlesine ulaştırmıştır.

The Disconnected'in giriş yazısında Maurice Whitby çevirinin yayınlanma süreci ile ilgili olarak, Seydi'nin ilk yaptığı çeviriyi bir yayınevine götürdüğünü kitabı inceleyen kişinin bütün gece uyumadan kitabı okuduğunu ancak kitabın basılmasının mümkün olmadığını söylediğinden bahseder. Seydi o dönem çevirinin yayınlanması ile ilgili umudunu yitirmiştir (Atay, 2017b).

Whitby ayrıca Seydi'nin yıllar sonra karşısına çıkan mektuptan söz etmektedir. Buna göre Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar*'ın İngilizce olarak basılmasını çok istediğini açıkça belirttiğini görmesinin ardından Sevin Seydi'nin, daha önce çevirinin basılması adımlarının boşa çıkmasıyla bir kenara bıraktığı çevirisini yeniden ele aldığını vurgulamaktadır.

Son çevirinin yayımlanmasına aracılık eden metin yani mektup da *Tutunamayanlar*, *The Disconnected*, Atay ve Seydi arasındaki metinlerarası unsurlardan biri olarak kabul edilebilir. Seydi'nin Atay'ın bu mektuptaki isteğine yanıt veren bir eyleme geçmek çeviriyi yeniden yayınlamak için adım atması yazar ile diyalogunu devam ettirmesi anlamına gelebilir ki bu da mektubun da diyalojik ilişkinin mesajlarından biri olarak değerlendirilmesine olanak vermektedir.

Atay'ın mektubuna diyalojik ilişki çerçevesinde anlam kazandırarak çeviriyi yayınlamak için harekete geçen Seydi, uzun yıllar önce yaptığı çevirisini yeniden ele almış ve Whithby'nin ifadesiyle “revize ederek” gerçekleştirmiştir. Bu revizyon basılmayan bir çevirinin yeniden ele alınarak gözden geçirilmesini ifade ederken, ilk çeviri metne ilişkin belgeye ulaşamadığından son çeviride yapılan değişiklikler yorumlanamamaktadır. Yalnızca bu revizyonla Oğuz Atay'ın kaynak metnini yazarken tanıklık ettiği çeviri sürecinden sonra editörün tanıklığına ve denetimine geçen bir çeviri haline dönüştüğü söylenebilir.

Yazar ve çevirmenin diyaloglarının önemli göstergelerinden biri de ortak olarak buldukları kitabın adıdır. *The Disconnected*. Çevirisi oldukça zor olan bu sözcüğün romandaki gerçek anlamına yaklaşmasını birlikte sağlamış olmaları da yazar ve çevirmenin kitabın adı üzerinden kurulan metinlerarasılığa örneklerden biridir bu durum Mikhail Bakhtin'in söyleşimcilik/diyalojizm kavramı ile açıklanabilecek bir metinlerarasılık örneğidir.

Seydi, Atay'ın mektubu ile karşılaştıktan sonra yeniden çevirisini yayınlamak için uluslararası yayınevleri ile iletişime geçmiş ancak sonuç alamayınca *Tutunamayanlar* romanının hayali kahramanlarından olan Olric'in adı ile bir yayınevi kurarak amacına ulaşmıştır. Atay ile kurduğu diyalojik ilişkinin bu çeviri savaşına güç verdiği söylenebilir.

Metinlerarasılık, Atay ve Seydi arasındaki ilişkinin temelini oluştururken, bu diyalojik ilişki kendini biri kaynak diğer erek metin olarak adlandırılan *Tutunamayanlar* ve *The Disconnected* ile görünür hale gelir.

Yazarın görünürlüğü, bilinirliği çevirmeni onun kahramanı konumuna yerleştirirken, Sevin Seydi'nin çevirmen olarak kimliği ise yıllar sonra kitabın yayınlanmasıyla kadın kimliği çevirmen kimliğine evrilmiştir.

Çevirmen olarak Sevin Seydi'nin oluşan kimliğinde Seydi'nin belirlediği Skopos'a adım adım ulaşması etkili olmuştur. Seydi'nin çevirmen kimliğinin incelendiği ilk akademik çalışmanın bu tez kapsamında olması eksik kalacak pek çok sorunun yanıtlarının, gelecek dönemlerde çeviribilim alanında yapılacak çalışmalarla verilme çabasına öncülük edebileceği düşünülebilir.

Yazar ve çevirmenin bu kadar iç içe geçtiği ve tek kimliğe dönüştüğü bir örnek edebiyat metnlerinin çeviri süreçlerinde nelerin etkili olduğunun incelenmesi açısından anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Çeviribilim ile Metinlerarasılık kuramlarına disiplinlerarası bir yaklaşım getirerek yazar ve çevirmen arasında “özel” görünen ilişkinin bir yazarın ve çevirmenin ortaya çıkışı, erek ve kaynak metnin ortaya çıkış süreci üzerindeki etkileri gösterilmeye çalışılmıştır.

Çevirmenin *Tutunamayanlar* ile diyalogunun araştırılması, metinlerarasılık yolu ile yapılacak olup, çevirmenin çeviri kitabın yayınlanma sürecindeki mücadelesi ve kişiliğinin bu sürece etkisi yazar-çevirmen ve metin arasındaki metinlerarasılığın kesişim noktası olan çevirmenin amacı ve bu amaca ulaşmak için aldığı kararlar Hans J Vermeer'in Skopos kuramı çerçevesinde açıklanmıştır.

Kuramsal çerçevede, Çeviribilim ve Metinlerarasılık alanları çerçevesinde Rus Edebiyat Eleştirmeni Mikhail Bakhtin'i Diyaloji/Söyleşim kuramı temel oluşturmaktadır. Bu kuramın seçilmesinde Bakhtin'in tanımlarıyla bakıldığında Sevin Seydi'nin çevirmen olarak Oğuz Atay'ın sözcelerinin anlamını bulan kişi konumunda olması ve yazar, çevirmen ve okur kimliğinin yanı sıra kahraman konumunda olmasıdır.

Atay'ın Sevin Seydi'yi hayatındaki “en iyi dinleyici” olarak görmesi ve ona duyduğu sevgiyi anlatırken bunu vurgulaması Atay'ın da sözcelerini en iyi anlayan/anlaması gereken kişinin çevirmen olarak Sevin Seydi olduğuna inandığına işaret etmektedir.

Tutunamayanlar'ın İngilizce çevirisi yazarın sadece romanını ve kahramanlarını değil, kendini, kendi varlığını çevirmene aktararak onunla diyalog kurma aracına dönüştüğüne işaret ettiği söylenebilir.

Kuramsal çerçevede ayrıca Julia Kristeva'nın Bakhtin'in diyaloji kuramından yola çıkarak metinlerarası ilişkileri tanımlaması, Roland Barthes'ın “yazarın ölümü” konteksi ile çevirmen ve yazar arasındaki metinlerarası ilişki yorumlanacaktır. Gérard

Genette'in metinsel aşkınlık tanımlaması çerçevesinde yan metinsellik incelemesi ile çevirmenin metinlerarası varlığı gösterilmiştir. Genette'in palempsest kavramı ile de çeviri örneklerindeki erek ve kaynak metin karşılaştırmalarındaki farklılıklar palempsest olarak ve erek metin İngilizce'de yazar ve çevirmenin birlikte başka bir dilde yeniden yazdığı bir metin olarak değerlendirilmiştir.

Genette eski yapının yeni bir yapıya yeni bir işlevle dahil olması anlamına gelen palempsest sözcüğünü metinlerarası ilişki açıklamada kullanır. Üzerindeki ilk metnin kazınmasıyla onun yerine yeni bir metnin eklenmesi, ya da bir metnin başka bir metne eklenmesi ancak eski metni tamamıyla saklamayan eski metnin görülebileceği bir imge olarak adlandırılır. Genette'e göre bir metnin kendinden önceki metinlerle olan ilişkisi palempsesttir (Aktulum, 2007, 171-172).

Bu tezde Genette'in (1997) palempsest olarak tanımladığı bu ilişki *Tutunamayanlar* ve *The Disconnected* arasındaki ilişki olarak ele alınmış ve Sevin Seydi'nin çeviride kullandığı stratejilerle ortaya çıkan yeni metin palempsest olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan Lacan'ın ayna kuramından da çevirmen ve yazar ilişkisine ışık tutmak için faydalanılmıştır.

Öte yanda çevirmen araştırmalarında önemli göstergelerden biri olan çevirmen görünürlüğü yukarıda adı geçen metinlerarasılık ilişkisinin bir sonucu olarak ele alınmıştır. Çevirmen ve yazar ilişkisi hangi boyutta olursa olsun çevirmenin görünürlüğü onun yazar ile ilişkisine yeni bir boyut katar. Bu da yazar ve çevirmen arasındaki metinlerarası ilişkinin temeli olan diyalogun bir yansıması olarak kabul edilebilir. Böylece, Oğuz Atay ile Sevin Seydi arasındaki ilişki metinlerarasılık bakış açısıyla diyalojik olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda tez çalışmasında araştırma soruları şu şekildedir:

- a. Oğuz Atay ve Sevin Seydi'nin yazar ve çevirmen ilişkisi neden farklıdır? Bu farklılık çeviribilim açısından ne anlam ifade etmektedir?
- b. Atay ve Seydi arasındaki ilişki disiplinlerarası bir yaklaşımla metinlerarasılık olarak yorumlanabilir mi?
- c. Seydi ve Atay arasındaki ilişki diyalojik midir?
- d. Metinlerarası ilişkiler Seydi'yi görünür bir çevirmen haline getirmiş midir?

2. ÇEVİRİ, ÇEVİRMEN VE METİNLERARASILIK

Bu bölümde çeviri ve çevirmen kavramlarının farklı yorumları ele alınmıştır. Ayrıca tezin disiplinlerarası bir çalışma ile temelini oturduğu metinlerarasılık ve metinlerarasılık türleri hakkında bilgi verilecek olup, tezin asıl temeli olan Mikhail Bakhtin'in diyalojizm kavramı yazar ve çevirmen ilişkisi bağlamında yorumlanarak açıklanmıştır. Öte yandan Julia Kristeva'nın (1969) metinlerarası ilişkiler, Roland Barthes'ın "yazarın ölümü" (1967) ifadesi, Riffaterre'in okurun metni anlamadaki önemi ve Umberto Eco'nun (2015) "örnek okur" kavramları tartışılmıştır. Okurla ilgili kuramcıların yaklaşımlarının kullanılmasının nedeni ise çevirmenin ilk önce okur olmasından kaynaklanmaktadır. Sevin Seydi de önce okur, sonra çevirmendir bu nedenle metin karşısındaki konumu kimi zaman örnek okur olurken, Barthes'ın deyişiyle yazarın ölümüne yol açan ilk okur olma özelliği taşıdığı söylenebilir.

Bu görüşlerin tartışılması *Tutunamayanlar*'ın İngilizce çeviri sürecinde çevirmen/okur/yazar ilişkisindeki metinlerarası öğelerin gösterilmesine fayda sağlaması beklenmektedir. Ayrıca daha önce de belirtildiği gibi çevirmenin yazar için yazarın hayatında ve hikayelerinde de izi olan bir "kahraman" konumunda olması yine metinlerarası ilişkiyi yorumlamak açısından yukarıda sözü edilen kuramlara ihtiyaç duyulacaktır.

2.1. Çeviri, Çevirmen, Görünürlük

Bir yazı ya da konuşmanın bir dilden bir başka dile aktarımı olarak tanımlandığı 1950'li yıllardan sonra geçen zaman için çeviri kavramı hem anlamsal hem de işlevsel olarak yapı değiştirirken çeviri ile ilgili çalışmalar da benzer şekilde yeni bir yol ve kavşak ayrımını geçerek bugüne gelmiştir.

Çeviri olgusu insanın düşünsel-dilsel etkinliğinin bütün alanlarına bağlı olurken, kültür ve yazın karmaşıklığını da içinde taşır. Böylece çeviri yalnızca kültürlerarası bir kavşak noktası olarak değil aynı zamanda dilsel/sanatsal yatırım olarak

değerlendirilir. Kısaca çeviri iki parçalı ve parçaları birbirinden ayrılmayan, biri olmadan öbürü de olmayan (Ben ve Öteki ya da Öteki ve Ben) bir kavramdır. Çevirmenin etkinliği iki dil, iki kültür, iki çağ, iki dönem arasından gidip gelirken varış kültüründeki özünü de yaratır (Rıfat, 2008, 9).

Çeviri Kuramları kitabında Radegundis Stolze (2013, 18) çevirinin sadece bir dilden bir başka dile aktarım olarak 1957 yılında yapılan belirsiz tanımını 2005 yılında, “çeviri: bir dildeki bilgilerin bir başka dile aktarılması, çeviri denince genel anlamla hem süreç hem de sonuç anlaşılır” şeklinde ifade etmiştir.

Yazılı çeviride metnin çevirmenin önünde uzun süre kalmasıyla sözlü çeviriden ayrıldığını belirten Stolze’e göre (19) “Sözlü çeviride insanlar arası iletişim söz konusuyken yazılı çeviride aktarılan iletinin kesinliği ve etkisi ön plandadır”.

Sözlü ve yazılı çeviri arasındaki bu fark *Tutunamayanlar* romanının İngilizce çevirisini farklı kılan özelliklerinden biridir. Çünkü kaynak metin yazarı ile erek metin yazarı aynı ortamdadır ve erek ile kaynak metin aynı anda üretilirken sözlü ve yazılı çevirinin dinamikleri iç içe geçmektedir.

Ömer B. Albayrak tarafından çevrilen *Çevirinin Bilimsel Özellikleri Üstüne* makalesinde Roman Jakobson’un 1959 yılında yayınlanan makalesinde üç tür çeviri olduğunu açıklar. Diliçi çeviri ya da açıklama (rewording) yani dilsel göstergelerin aynı dilin başka göstergeleri aracılığı ile yorumlanmasıdır. Bir diğeri ise diller arası çeviridir ki bu Jakobson’un gerçek çeviri olarak tanımladığı, dilsel göstergelerin başka bir dil aracılığı ile yorumlanmasıdır. Üçüncü çeviri türü ise Göstergelerarası çeviridir ve dilsel göstergelerin dilsel olmayan gösterge dizgeleri aracılığı ile yorumlanmasıdır. (Jakobson, 2004, 62)

James Holmes 1972 yılında Kopenhag’da yaptığı konuşmasından *The Name and The Nature of Translation Studies* adı ile yayınlanan makalede çeviribilimin ampirik bir bilim dalı olduğunu vurgulayarak burada çeviribilim alanının iki önemli hedefi olduğuna dikkat çeker. Çeviri süreci ve çeviri ürünlerini kendi deneyim dünyamızda karşımıza çıktıkları biçimde betimlemek, bu olguları açıklamak ve önceden tahmin etmek için genel ilkeler oluşturmaktır. (Holmes, 2000a)

Holmes bu konuşmasında çeviribilimin deneyimsel bir bilim dalı olduğunu belirterek ve salt ve uygulama alanı olarak ele alır. Salt bir araştırma alanı olarak iki önemli hedefi olduğunu vurgular. Bunlardan biri çeviri süreci ve çeviri ürünlerini, kendi

deneyim dünyamızda karşımıza çıktıkları biçimde betimlemek olurken, bir diğer ise bu olguları açıklamak ve önceden tahmin etmek için genel ilkeler oluşturmak olduğunu belirtir. Salt çeviribilimin bu hedeflerini gerçekleştiren iki ana dal olarak ise betimleyici çeviribilim ve kuramsal çeviribilim olarak belirler. Holmes betimleyici çeviribilim alanında yapılan araştırmaları ürün odaklı, işlev odaklı ve süreç odaklı olarak üçe ayırırken, kuramsal çeviribilim çalışmalarında ise çeviribilim alanında yapılan çalışmaların sonuçlarını, çeviri ile ilişkili alan ve bilim dallarındaki bilgiyle birleştirir. (2000b, 107-118)

Holmes, çeviribilimin adını ve doğasını tanımladığı bu konuşmasıyla (1972) yeni bir sayfa açarken daha sonradan çevirmen çalışmaları ile Holmes'un yaptığı bu bölümlendirmedeki eksikliklerin tamamlanma sürecinin devam ettiği söylenebilir.

Andrew Chesterman (2009) *The Name and Nature of Translator Studies* adlı makalesinde çeviribilim çalışmalarında çevirmen çalışmalarına doğru eğilimin arttığından söz eder. Chesterman bunu “Çevirmen Çalışmaları” olarak adlandırır. Chesterman çeviribilimin temel kuramcılarından Holmes'ın klasik haritasında çevirmen çalışmalarına yeterince yer verilmemesine işaret eder.

Chesterman 2009 yılında yayınlanan bu makalede son dönemde yapılan bu araştırmaların özellikle çeviri sosyolojisi alanında olduğuna işaret ederken, öte yandan çeviri tarihi ve çevirmenin karar verme süreçleri ile ilgili yapılan çalışmaların da arttığını belirtmektedir.

Chesterman çevirmen çalışmalarının önemini açıklarken, insan eliyle yapılan çevirilerle ilgili araştırmalarda bu çevirilerin arkasında çevirmenin olduğunun en azından ima edilmesinin gerekliliğini ancak bütün çeviri araştırmalarında araştırma sorusu olarak çevirmenlerin öncelikli olarak, başlangıç noktası olarak ele alınmadığını belirtir.

Çevirmen araştırmalarında önemli göstergelerden biri de çevirmenin görünülüğüdür. Çevirmen görünür olmalı mıdır? Sesi duyulmalı mıdır? Ya da görünür olmak, sesini duyurmak için çaba harcamalı mıdır? Çevirmenlerin görünmez oluşu, sesinin duyulmaması fikri nereden gelmektedir? Bütün bu sorular çeviri çalışmalarında defalarca kez tartışılrsa da her defasında yeni bir inceleme konusu ya da bakış açısı ile tartışma farklı bir boyut kazanmaktadır.

Çevirmen ve yazar ilişkisi hangi boyutta olursa olsun çevirmenin görünürlüğü onun yazar ile ona ilişkisine yeni boyut katar. Bu da yazar ve çevirmen arasındaki metinlerarası ilişkinin temeli olan diyalogun bir yansıması olarak kabul edilebilir.

İster aynı yılda aynı yerde yaşayan yazar ve çevirmen olsun isterse yüzlerce yıl farklı tarihlerde yaşayan bir yazarın çevirmeni olsun, okuyucu okuduğu metnin bir çeviri olduğunu ve bunun bir başkasının metinlerinden oluştuğunu anladığında o çevirmen artık görünür olur ve okurun zihninde yazar ile metinlerarası bir ilişki kurulduğu düşünülebilir.

Her çevirmen çeviri sürecinde kendi dilsel göstergelerini yansıtır. Kaynak metinden aktardığı göstergeler o çevirmenin aktarma becerisidir ve onun dilsel becerisinin izlerini taşır. Bu nedenle çevirmen göstergeleri nasıl okuduğu ve dili nasıl kullandığına göre görünür olur. Bu tezin araştırma kapsamında dilsel göstergelerle görünür ve sesini duyuran çevirmenden çok ağırlıklı olarak daha soyut olarak algılanabilecek ve metinlerarası ilişki çevrevesinde çevirmen görünürlüğü ele alınmıştır. Bu tez çalışmasında görünürlüğün farkı ise sadece erek metin içinde değil, metin dışında ve hatta kaynak metinde var olan bir çevirmenin aynı zamanda bir kahraman konumuna gelerek ortaya çıkan çok kimlikli görünürlüğüdür. Görünürlüğü sağlayan unsurlar ise metinlerarasılık çerçevesinde tanımlanmış olacaktır.

Çevirmenin yazar ile olan ilişkisi, onun yazarın karşısında nasıl bir strateji izlediği ile sınırlı değildir. Ancak çevirmen seçtiği stratejilerle bilinçli ya da bilinçsiz şekilde görünür olmak ya da olmamak kararını vermektedir.

Çeviribilimde çevirmeni görünür olmaya ya da olmamaya götüren kararlarla ilgili olarak belirlenen stratejiler yerlileştirme ve yabancılaştırma olarak incelenmiştir. Bu çalışmada ise çevirmenin görünürlüğü metinlerarasılık olarak uygulanmıştır. Çevirmen metinlerarasılık yolu ile görünür olmaktadır. Sevin Seydi yazarı batıda görünür kılmak amacı ile yola çıkar ancak yaptığı çeviri tercihleri ile kendisi de görünür bir çevirmen olur. İngilizce çevirinin önsözü çeviri süreci ile ilgili bilgi vermektedir. Hatta İngilizce çevirinin basılması için yayınevinin adını kitabın kahramanlarından ve sorun çözücü yol gösterici konumundaki Olric olarak adlandırması Sevin Seydi'nin metinlerarasılıkla görünür olmasına bir örnektir.

Lawrence Venuti'nin çevirmenin görünürlüğü olarak kullandığı kavram bir çevirmenin çeviri bir eserdeki varlığına işaret eder. Bu aynı zamanda Theo Hermans

tarafından çevirmenin sesi olarak da adlandırılmıştır. (Ataseven F., Çetin Ö., 2017). Görünürlükte çevirmenin çeviri strajelerinden çevirmenin kapaktaki adına kadar her alanda varlığının nasıl yer aldığı anlaşılmaktadır. Hermans, çevirinin kaynak metnin bir kopyası olmadığını ve her zaman ikinci bir ses taşıdığını belirtmektedir . (Hermans, aktaran Bulut, 67) Sevin Seydi'nin de çevirilerinde bu sesinin duyulduğu görülmektedir.

Venuti, *The Translator's Invisibility* kitabında (1995, New York) çevirmenin görünmez oluşunun çevirmen haklarına zarar verdiğini ve bazı ideolojiler de hizmet edebileceğini düşünür. Çevirmenin görünmezliği kitabıyla görünürlük ve görünmezlik konusunu ele alarak çevirmenlerin akıcı çeviri yaparak yazarı görünür ancak kendilerini görünmez kıldığını ve çevirmenin görünür olması gerektiğini savunur.

Bu çalışmada metinlerarası ilişki çerçevesinde çevirmen Sevin Seydi ele alınırken, onun, yazarın hayatındaki yeri incelenmiş ve çeviri kararlarından, çevirinin yayınlanma sürecine dek gelişmeler araştırılmıştır. Metinlerarasılık yolu ile yapılan bu çalışmada çevirmenin görünürlüğüne yönelik bir örnek sunulmaya çalışılmıştır.

Çevirmenlerin disiplinlerarası bir çalışma yöntemiyle ele alındığı çeviribilim araştırmalarında çevirmen ve yazar arasındaki ilişki çevirmenin süreçleri açısından önem kazanırken, *Tutunamayanlar*'ın çevirisi de yazar ve çevirmenin diyalojik ilişkisi çerçevesinde ele alındığında çevirmen araştırmasına katkı sağlama amacını gütmüştür.

2.2. Çeviri ve Metinlerarasılık

Bu bölümde metinlerarasılığa kısa bir giriş yapıldıktan sonra metinlerarasılık ve çeviri arasındaki ilişkinin neden önemli olduğu ve çevirmenin metindeki metinlerarası bağlantıları bulmasının çeviri sürecindeki zorunlu bir basamak olduğunu tartışılacaktır.

2.2.1. Metinlerarasılık Tanımı

Kubilay Aktulum'un *Metinlerarası İlişkiler*'le ilgili yaklaşımları derlediği kitabında (2014) Metinlerarasılık en basit tanımı ile iki metin arasındaki ilişki olarak açıklanır. Bir metnin kendinden önceki metinlerle ilişkisini kapsar. Ancak metinlerarasılık tanımı bu genel tanımı aşarak birden fazla düşünürün ilgi alanına girmiş ve her biri farklı yorumlar getirmiştir.

Julia Kristeva (Aktulum, 2014, 67) postmodern eleştiri alanında bir metnin başka metinlerle, başka söylemlerle kurduğu ilişkileri ve söylemin sürekli olarak başka söylemlere açık olduğu, her söylemin aynı zamanda başka söylemlere yer vererek bir çok seslilik özelliğiyle belirlediği olgusunu göstermek için “metinlerarası” kavramını ortaya atar. Ancak Julia Kristeva’dan önce Rus Edebiyat Eleştirmeni Mikhail Bakhtin’in söyleşimcilik/diyaloji kavramları ile asıl adım atılmıştır. Gérard Genette ise metinlerarasılığa yapısalcı bir yaklaşık getirerek Bakhtin ve Kristeva’dan ayrılır. Genette metinlerarasılık kavramını metinsel aşkınlık olarak tanımlar.

Yazar ve çevirmen arasındaki ilişkiyi bu tez kapsamında metinlerarası ilişki olarak okumaya çalışmak da esas olarak Bakhtin’in diyalojik ilişki modelinden yola çıkılarak yapılan analizden türemiştir. Roland Barthes ise 1967 yılında yazdığı bir makalede “Yazarın Ölümü” nden bahseder. Barthes’ın bu unutulmaz tanımı aynı zamanda metinlerarasılığın temelini oluşturur. İlerleyen bölümlerde bu kuramcılarının yaklaşımları tezin çerçevesinin gerektirdiği sınırlar içinde detaylandırılmaya çalışılmıştır.

2.2.2. Çeviri, Çevirmen, Metinlerarası Diyaloglar

Lawrence Venuti, metinlerarasılığın çevirilerin hem üretilmesinde hem de alımlanmasında önemli bir yer oluşturduğuna dikkat çektiği 2009 yılında yayımlanan *Çeviri, Metinlerarasılık ve Yorumlama* (Translation, Interterxtuality, Interpretation) adlı makalesinde çevirilerin aktarılmasının güçlüğüünün metinlerarası ilişkilerden kaynaklandığından söz eder. Erek dilde metinlerarasılığın aktarılabilmesi okuyucunun farkındalığını artırırken, kültürel birikime göre değişen yorumlamaya neden olur.

Çevirmenin edebi ve kültürel alanda donanımlı olması metindeki metinlerarasılıkları bulmasını sağlar. Venuti’ye göre çevirmenin ve okurun metinlerarası farkındalığı çevirinin üretilmesi ve alımlanması için zorunluluktur.

Venuti aynı makalede metinlerarasılığı çeviriye benzersiz bir metinlerarasılık olarak ele alır ve bu metinlerarasılığı üç değişik yoldan kurulabileceğini açıklar. Buna göre birinci çeşit metinlerarasılıkta hangi dilde yazılırsa yazılsın yabancı bir metnin diğer metinlerle olan ilişkisinden oluşur. İkinci çeşit metinlerarasılıkta ise yabancı metin ile çeviri metin arasındaki metinlerarasılıktan oluşur. Üçüncü olarak ise çeviri metin ile hangi, dilden yazılmış olursa olsun bütün metinlerarasındaki ilişkidir (2009, 157-173).

Kaynak ve erek metin arasındaki metinlerarası ilişkiyi kuracak olan çevirmen kimdir? Herhangi bir çevirmen kendinden bekleneni yapabilir mi yoksa çevirmenleri birbirinden ayıran özellikler nedir sorusunun yanıtına mı bakmalı? Bu fark iyi ya da kötü çeviri tartışmasının çok ötesinde bir bakış açısı getirmektedir.

Çevirmen kimdir ve nasıl bir donanımla metinlerarası ilişkiyi görmüştür, algılamıştır, yorumlamıştır? Hangi sözcük ya da cümle ile yazarın ifadesini çözmeye karar vermiştir? Bunun için yazarı tanıması nasıl bir fark yaratır? Yazarın yanında, yazara yakın ya da uzak yazarın metnini okuyucuya iletecek olan çevirmen kimdir?

Yazar ve çevirmenin metinlerarasılığı incelenirken, sadece çeviri metinde değil, metnin dışına taşan hatta yazarın farklı eserlerindeki bağlantıların çevirmenle ilişkisinin kurulması ve böylelikle çeviri sürecini etkileyen kararların arka planındaki bu ilişkiyi göstermek önemlidir. Bu nedenle bu çalışmada metin tanımı sadece yazılı olanla sınırlanmayıp yazarın ve çevirmenin anlam evrenini de kapsayan bir yapı olarak ele alınmıştır. Çünkü Roland Barthes’a göre “metin, yazarını da aşan bir yapıdır” (Onart, 1973, 231-260’dan aktaran Camcı, 2005, 11).

Çeviride metinlerarası öğelerin bulunması, çevirmenin başka metinlerle kurabilme gücü yani kendi metinlerarasılığı ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Çevirmen ilişkisi kurulacak metinlerle ilgili yeterince bilgiye sahip değilse çeviri metnin de eksik kalması beklenir. Öte yandan çevirmenin yazarın metnini anlama ve metinlerarasılığını çözmesi yine yazar ile kurduğu metinlerarasılığa bağlıdır. Bu metinlerarasılık kimi zaman metin üzerinden ve gözle görülür somut olarak tespit edilip görünür hale getirilirken, çoğu kez soyut ve uzun süren analizlere, yazar ve çevirmenin yaşamı ve onların geçmiş deneyimleri ile ilgili derin araştırmayı gerektirmektedir. Çevirmenin kim olduğu, nasıl bir eğitimden geldiğinin ötesinde, başlangıçtan itibaren nasıl bir yaşamı olduğu da çeviriyi etkilediği düşünülebilir.

Douglas Robinson tarafından yazılan *Who Translates? Translator Subjectivities Beyond Reason* adlı çalışmanın giriş kısmında yaptığı başlangıç soruları kısmında *Who Translates? Çeviren Kimdir?* Sorusuna bazı çevirmenlerin verdiği yanıtlardan örnekler vermektedir.

Bu yanıtlardan birinde Robinson şunları söylemektedir:

“Çeviri yazma eylemidir. Çeviri yapacağım zaman bilgisayarın başına otururum ve kafamın içinde cümleleri oluşturur ve parmakların klavyenin üzerinde gidip gelerek sözcükler ekranda görünür. Orjinal bir yazı yazdığımda da aynı şey olur. Elbette bazı farklılıklar vardır. Benim

hayal gücüm çeviri sırasında bir başkasının sözcükleri ile kendim bir kitap ya da makale yazarken olduğundan daha fazla sınırlanır ama bu da mutlak değildir. Çeviri yaptığım zaman hayal gücüm hedef dilde sözcük seçmeye çalıştığım için daha fazla çalışmalardır, yazdığım her şey benim deneyimlerimin filtresinden geçer, benim (yani) kendi tercümemin.” (Robinson, 2001, 2)

Robinson, çevirmen olarak verdiği örnekte kendi hayal dünyası yaratıcılığı, kendi yorumlama şekli ve kendi deneyimlerinin önemine dikkat çekerken bir çevirmeni diğer bir çevirmenden farklı kılanın da ne olduğunu göstermiş olur. Bu da kendi tercümesidir.

3. METİNLERARASILIK KURAMLARI

Bu bölümde Seydi'nin çevirmen kimliğinin oluşmasında yazar ve metinle kurduğu metinlerarası ilişkiler çerçevesinde bu süreçteki konumunu değerlendirmek için gerekli çerçeveyi oluşturacak olan ve daha önce adı geçen kuramcılarının metinlerarası yaklaşımları özetlenmiştir.

Tezin ana çatısı Mikhail Bakhtin'in söyleşimcilik kuramı üzerine kurulmaya çalışılmıştır; ancak, daha önce de belirtildiği gibi iki metin arasındaki ilişki olarak tanımlanmasına rağmen metinlerarasılığa farklı düşünürler, farklı açılardan yaklaştıkları için, bu farklı yaklaşımların da çevirmen yazar arasında metin üzerinden gerçekleşebildiği düşünülen metinlerarasılığın gösterilmesinde yardımcı olması beklenmektedir.

Rus edebiyat eleştirmeni Mikhail Bakhtin'in söyleşimcilik/diyalojizm kavramları, ardından Julia Kristeva ve metinlerarası, Gérard Genette'in ise metinsel aşkınlık ve palempsest kavramı açıklanmıştır. Roland Barthes'ın ise yazarın ölümü ifadesi ile çevirmenin bu ifadede nereye oturduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra ise okur metin ilişkisi çerçevesinde Riffaterre ve Umberto Eco'nun örnek okur tanımlamaları ele alınmıştır.

3.1. Diyalojizm /Söyleşimcilik: Mikhail Bakhtin

Mikhail Bakhtin'in en çarpıcı kavramlarından olan diyalojizmi anlatan, “Yaşam doğası gereği diyalojiktir. Yaşamak diyalog içinde olmak; sorular sormak, dinlemek, yanıt vermek, kabul etmek gibi” ifadesi, (1984, 40'den aktaran Cunliffe ve diğ.) hayatın tüm alanına uygulanabilecek bir kavram olmanın ötesinde çeviribilim alanında çeviri ve çevirmenin de eylemini açıklamaya elverişli bir zemin hazırladığı söylenebilir.

Yazar, çevirmen ve metin arasındaki diyalojik ilişkinin temelini çeviri sürecinde soru sormak, metni dinlemek, metne yanıt vermek ve kabul etmek sürecinin oluşturduğu

düşünülebilir. Bunun ötesinde yazar ve çevirmenin Sevin Seydi ve Oğuz Atay örneğinde olduğu gibi beraber katıldığı çeviri sürecindeki diyalojik ilişki de düşünüldüğünde erek metnin bu diyalojik ilişkinin yaşam alanı haline geldiği söylenebilir.

Bu ilişkiyi tanımlayan Bakhtin kimdir ve nasıl bu düşünce metinlerarası tanımına götürmüştür? Metinlerarasılık tanımının Julia Kristeva tarafından literatüre katılmasından çok önce Mikhail Bakhtin, diyalojizm, yani söyleşimcilik kuramı ile metinlerarasılığa giden yolu açar. Kısaca metinlerarasılığın ilk olarak doğuşuna daha adı konulmadan Bakhtin neden olmuştur.

Diyaloji, Karnaval ve Politika kitabında Fırat İlim Bakhtin'in 1895-1975 yılları arasında yaşamış önde gelen bir Sovyet edebiyat eleştirmeni ve kuramcısı olup dönemin siyasi baskısı nedeniyle uzun süre aktif mesleki yaşamdan uzak kalmış eserleri 1920'li yıllarda yayınlandığına dikkat çekmiştir. İlim'e göre Bakhtin'in biyografisi hakkındaki bilgiler bu zamana kadar net değildir ve tartışmalıdır. "Bunlar arasında Bakhtin'in Voloşinov, Medvedev gibi dostlarının adını kullanarak yayınlar yapıp yapmadığı ve Marksizmle ilişkisi sayılabilir (İlim, 2016, 14).

Bakhtin'e ait düşüncelerin tartışılmasına Voloşinov, Medvedev'in de yazdığı metinler dahil edilir ve bu düşüncelerin Bakhtin'e ait olarak ele alındığı görülmektedir.

Bakhtin yaşamı boyunca kendi adı ile yalnızca iki kitap yayınlar. *Problems of Dostoyevsky's Poetic* (20003) (*Dostoyevski Poetikasının Sorunları*, 2004) ve *Sanat ve Sorumluluk* (2005) Ancak Voloşinov'un adı ile yayınlanmış olan *Marksizm ve Dil Felsefesinin* de (2001) Bakhtin'e ait olduğuna inanılmaktadır.

Bakhtin'in yaşam öyküsü ile ilgili soru işaretlerine rağmen etik, estetik ve dilbilim üzerine yazıları bulunmaktadır. Bakhtin'in diyalojizm/söyleşimcilik kuramını şekillendiren bir tutum belirmesinde Rus biçimcilerinin tersine bir yapıtın başka yapıtlarla sürekli alışveriş içinde olduğu, bir sözcenin başka sözcelerle ilişkisi olmadan, belli oranda birbirlerini etkilemeden, var olamayacağı ve her söylemin belli tarihsel ve toplumsal alan içerisinde konumlanacağına yönelik tezi önemli olmuştur. (Aktulum, 2014,20)

Bakhtin diyaloji kavramının yanı sıra çokseslilik, karnaval ve kronotop kavramları ile roman eleştirilerine bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu çalışmanın kapsamı roman

eleştirisini içermediğinden metinlerarasılık çerçevesinde yalnızca diyalojik ilişki ifadesi ayrıntılandırılmaya çalışılmıştır.

Bakhtin'in diyaloji kavramını da doğrudan açıklamak felsefi olarak kolay olmamaktadır (Cunliffe ve diğ.). Çünkü Bakhtin bu kavramı çok farklı bağlamlarda kullanmıştır ancak en geniş tanımıyla diyalog yaşamın ve anlamın bütünleşmiş halidir. Bakhtin'e göre bir kişi diyalog içindeyken tamamen ve bütün hayatı ile bu diyaloga katılır. Gözleri, dudakları, elleri, ruhu, bütün varlığı ile katılır. Bakhtin diyalogu monolojik ve diyalojik güçler arasında süren bir tansiyon olarak ele alır.

Bakhtin'in bu düşüncesinden yola çıkıldığında çevirmenin yazar ve metinle kurduğu diyalog, çevirmenin çeviri sürecinde aldığı çeviri kararlarındaki gerilime benzemektedir. Bu durumda monolojik bir ilişkide ise yazarın sesinin hakimiyetinin baskın olacağı ve bu noktada da çevirmenin de görünmez olacağını söyleyebiliriz.

Çevirmenin metindeki varlığının diyalojizm ile açıklanabilmesine, diyalojizmin sorgulamak, yanıt vermek ve kabul süreçleri sağlayabilir.

Cem Soydemir tarafından çevrilen *Karnaval'dan Romana* (2017) adlı kitapta Bakhtin'in seçme yazılarını derleyen Sibel Irzık, önsöz yazısında Bakhtin'i diyalojizm kavramına götüren düşüncelerini, 1920'lerin başında yazdığı *Estetik Etkinlikte Yazar ve Kahraman* başlıklı incelemesinden özetlemektedir. Buna göre Bakhtin, insanın başkalarına nasıl görüldüğünü görmek için aynaya bakması ne denli boş, hatta sahtekarca bir çaba olduğundan söz eder çünkü kimseye aynada kendimize görüldüğümüz gibi görünmeyiz. "Çünkü aynadaki imge bir başkasına bakmayan bir başkasının bakışını öngörmek ve yanıtlamak durumunda olmayan bir insanın imgesidir" (Bakhtin, 2017, 9).

Bakhtin'in "Aynada kimseye kendimize görüldüğümüz gibi görünemeyiz ifadesi" anlam yaratımında diyalojik ilişkinin önemini vurgularken, çeviri sürecinde de anlam bulmayan çalışan çevirmen için önemli bir kavram olduğu düşüncesinden yola çıkarak bu tezin inceleme nesnesinde çevirmenin hem metin hem de yazar ile kurduğu ilişki diyalojik ilişki olarak tanımlanabilir.

Bakhtin, konuşanın bireysel söyleminin dışavurumu olarak dilin insanın kendini ifade etme ve nesneleştirme ihtiyacından doğduğunu ve dilin özünün bir şekilde bireyin manevi yaratıcılığına indirgendiğine işaret eder. "Dil yalnızca konuşana; bir konuşucuya ve söylemi için bir nesneye, konuya ihtiyaç duyar" (Bakhtin, 2016, 73).

Çevirmen ve yazar diyalogunda da çevirmenin bir yandan kahramanların, diğer yandan da yazarın kendini ifade etmesinin karşısında yeni bir özne haline geldiği söylenebilir. Çevirmen de dinleyici konumundan bir konuşucu konumuna geçer ve söylemi için yeni bir nesneye ihtiyaç duyacağı düşünülebilir. Böylece yazar ve çevirmen ilişkisi konuşucu, nesne, konuşucu, nesne olarak devam etmektedir. Ve her iki dilde de hangi dil olursa olsun hedefin okur olduğunu söyleyebiliriz.

Dinleyicinin söylemin anlamını anlayarak onunla ilişkili etkin ve cevabi bir konum aldığını vurgulayan Bakhtin'e göre, "Her anlama edimi cevap yüklüdür, cevabı şu ya da bu şekilde muhakkak doğurur: Dinleyici konuşucuya dönüşür. Dolayısıyla her tür gerçek ve tam anlama etkin anlamda cevabidir" (Bakhtin, 2016, 76).

Bakhtin'in bu ifadesinden yola çıkıldığında ise çevirinin de kaynak metne çevirmenin verdiği yanıtla oluştuğu ve diyalojik bir ilişki söz konusu olduğu söylenebilir. Çevirmenin metinle kurduğu bu diyalog, metnin sesini duyması kahramanların ve yazarın sesini duyması ile mümkün olurken, çevirmen ve yazar arasındaki ilişkisi olarak ele alındığında Sevin Seydi'nin genel olarak diğer çevirmenlerde farklı olarak hem kaynak metne hem de yazarın sesine daha yakın pozisyonda bulunma olanağına sahip olduğu, çeviri sürecinde de bu diyalojik ilişkinin etkili olduğu belirtilebilir.

Bakhtin "Konuşan, deyim yerindeyse, düşüncesinin başka bir zihinde kopya eden edilgen bir anlama ummaz yalnızca; tersine cevap, anlaşma, empati, itiraz, icra vb. bekler" demektedir. (Bakhtin, 2016, 74)

Edebiyat yazarının da umduğu budur. Anlaşılmak ama edilgen bir anlama ile değil. Bu okuyucudan beklediğidir öncelikle ve çevirmen de bu konumdadır. Oğuz Atay'ın da en "mahrem okuma eylemi"ni yapan çevirmeninden yani Sevin Seydi'den cevap, anlaşma, itiraz ummuş olduğu söylenebilir. Çünkü diyalojik ilişki bunu gerektirmektedir.

Her konuşucunun az çok cevap veren konumunda olduğunu söyler Bakhtin (74). "...İlk konuşan, evrenin ezeli sessizliğini ilk bozan kişi değildir, yalnızca kullandığı dil sisteminin mevcudiyetini değil, mevcut sözcésinin şu ya da bu tür ilişkiye girdiği kendisine veya başkalarına ait önceki sözcelerin de mevcudiyetini varsayar" ve buradan her sözcenin başka sözcelerin çok karmaşık bir biçimde organize olduğu bir zincirin halkası olduğu sonucu çıkar.

Metnin bir nesne değil de adeta bir karnaval ortamı olan ve farklı seslerden oluşan bir söyleşim alanı olarak ele alan Bakhtin'in metinlerarasılığın başlangıç noktasını oluşturan düşünceleri (Voloşinov/Medvedev'in yapıtlarında) Saussure'e alternatif olarak kabul edilmiştir.

Tarihsel ve toplumsal olgulara sıkı sıkıya bağlı kalarak ortaya attığı sözce ve söyleşimcilik adını verdiği kuramı metinlerarası alışverişlerin kapısını aralar Bakhtin'in bir sözcenin başka sözcelerle ilişki halinde olmadan, birbirlerinden etkilenmeden var olamayacağı görüşü de metinlerarasılık kavramına götüren temel argümandır. Bakhtin'e göre, "İki sözce arasındaki her türlü ilişki söyleşimsel yani metinlerarası ilişkidir"(Aktulum, 2014, 21)

Bakhtin metnin, çoksesli çok dilli bir söyleşim ortamı olduğunu, okurun ise farklı toplumsal sınıfların ideolojilerini ve dillerini bu ortama taşıyan katılımcı olarak görür. Bu durumda çevirmen de bir okur olarak farklı toplumsal sınıfların ideolojilerini ve dillerini bu ortama taşır. Bakhtin'in Rus biçimcilerden en önemli farkı bir yapıtın başka yapıtlarla sürekli alışveriş içinde olduğunu, bir sözcenin başka sözcelerle ilişki halinde olmadan, belli oranda birbirlerini etkilemeden var olamayacağını, yine her söylemin belli bir tarihsel ve toplumsal alan içerisinde konumlandığını savunmasıdır. Sözceler Bakhtin'e göre hep bir sözceye karşılık gelir bu nedenle de özgün ya da özgürce oluşturulmazlar. (age, 22)

Bakhtin formalistlerin önde gelen isimlerinden Roman Jakobson'un edebi ve edebiyat dışı bildirileri şemalaştıran formülüne karşı çıkar (Parla, 2018, 50-51). Jakobson'un şemasına göre, iletilen mesaj, mesajın iletildiği kişi hangi konumda olursa olsun hatta yaşamıyor ve dinlemiyor bile olsa aynı anlama sahiptir. Yani anlam gönderenin niyeti ve kullandığı kodla belirlenmektedir Bakhtin'de ise mesajın kime iletildiği önemlidir çünkü diyalog önemlidir.

Berna Moran *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* adlı kitabında (2006, 164) Jakobson'un bir iletişim eylemini altı unsur ile açıkladığına dikkat çeker ve şu şekilde aktarır; Bir gönderici vardır; bu kişi karşısındaki ile konuşurken sözü söyleyen, dersi anlatan, mektubu, raporu, romanı, v.b. yazan bir kişidir bu. Moran, göndericinin söylediği ya da yazdığının bildiri olarak tanımlandığını ve bu bildirinin bir alıcısı olduğuna işaret eder. "Bu üç ögenin dışında bildirimde anlamın oluşması için başka öğelere de gereksinme var. Bildirinin aktarılması için bir iletici gerek. Bu iletici elektronik olur,

yazı olur, söz olur, vb. Bildirinin alıcı tarafından anlaşılabilmesi için ortak bir kod ile (ortak dil örneğin). Altıncı öge ise bildirinin göndergesini oluşturan bağlamdır.

Kısaca Jakobson'a göre bir bildiri yalnızca şiirsel etkisiyle dikkat çekmeyi amaçlayıp bunun için dilsel öğeleri öne çıkarıyorsa, dolayısıyla da iletmek istediği bir gerçek, bir emir, bir istek, bir pratik amaç yerine estetik tepkisini amaçlıyorsa o bildiri edebidir (Parla, 2018, 106).

Bakhtin ise mesajın oluşturulduğu noktada o mesajı alacak ya da alması istenen kişilerin, mesajın formüle edilmiş biçimini etkileyeceğine dikkati çeker. Bakhtin'e göre "tarafsız" sözcük diye bir şey yoktur, her söz karşıdakinin nasıl etkileneceği hesaplanarak söylenir, onun muhtemel/kestirilebilir tepkilerine göre değiştirilir (Parla, 2018, 51).

Yazar ve okuyucu, kahramanlar, yazar ve çevirmen arasındaki diyalojik ilişkiye uygulanabilecek bu bakış açısı Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanını yazarken çevirisini yapan Seydi için romanın mesajının herhangi bir çevirmen için aynı olmayacağı söylenebilir. Kendisini en çok "dinlemesini" istediği kişinin en derin anlama edimi olarak yapacağı çeviri eylemi sırasında alınan mesajların diyalojik temeli var olduğu söylenebilir. Çünkü mesajı kimin aldığı, nasıl yanıt verdiği önemlidir.

Jale Parla, *Don Kişot'tan Bugüne Roman* (2018) adlı kitabında Bakhtin için mesaj iletmenin yani bildirinin ne anlama geldiğini ise şu şekilde açıklar:

Bakhtin'e göre hiç bir bildiri "hesapsız iletmez. Dahası hiç bir mesaj, alınmadan iletilmiş sayılmaz. Böyle olunca, gönderenle gönderilen arasında tamamlandığını varsaydığımız iletişim süreçleri aslında hiç tamamlanmayan süreçlerdir; çünkü her mesaj karşıdakinin tepkisi kollanarak gönderildiğine göre bu tepki ya beklendiği gibi ya da beklenenden farklı oluşur; her iki halde de göndericiye geri gelir. İletinin sürekli dönüşümüne Bakhtin, "İlmiğin ucundaki söz" der. (...) Bildiriyi gönderen, mesajın kendisine nasıl döneceğini beklediği süre içinde gerekirse o mesajı değiştirmeye de hazırdır. Gözünün ucuyla hep bildirinin alıcısını ve alıcının tepkisini kollar. (Parla, 2018, 51)

Yazarın metni oluştururken okura/çevirmene iletmediği mesajların Bakhtin'in söylediği gibi "ilmeğin ucundaki söz" e dönüşmesinin diyalojik bir süreç olduğu söylenebilir. *Tutunamayanlar* romanı yazılırken Atay'ın Seydi'ye roman aracılığı ile gönderdiği mesajların Seydi'den geri dönüşüne göre çevirinin şekillendiği düşünülebilir. Yazarın çevirmenle kurduğu en güçlü diyalojik ilişkinin de bu noktada ortaya çıktığı ifade edilebilir.

Her sözcede mesajın nasıl geri döneceğini hesaplamak ve başka bir dile çevrilirken kaynak metnin mesajının yazar ve çevirmen arasında gidip gelen diyalogunun bitmez tükenmez gitgelleri ile *Tutunamayanlar* ve *The Disconnected* örülürken Seydi'nin ilmiğin ucundaki sözleri başka bir ilmiğin ucuna aktarmaya çalıştığı söylenebilir.

Bir sözce ya da bir metin kendinden önceki metinlerle ya da sözcelerle bağlantılır. Bakhtin tüm sözcelerin söyleşim olduğunu söyler ona göre sözcelerin anlamları kendinden önce söylenmiş olanlara ve de başkalarının nasıl alımlandıklarına bağlıdır (Allen, 2000, 19).

Bakhtin'in diyalojik ilişkide sözcelerin diyalogunun ve sözcelerin kim tarafından nasıl agılandığına, nasıl yanıtlandığına göre anlam bulması farklı çevirmenler tarafından yapılan çevirilerin de neden farklı olduğunu anlamaya ışık tutabilecek bir bakış açısı olarak ele alınabilir. Çevirmenlerin her biri metinle dolayısı ile yazarla kurduğu metinlerarası ilişki çerçevesinde metindeki mesajı alır, bir söyleşim oluşur ve yanıt verir bu yanıt çeviri olurken bunun da metinlerarası bir ilişki olduğu söylenebilir.

Söylemi devingen bir ortam olarak gören Bakhtin, metinlerarası kavramının oluşumunda temel olan sözce kuramıyla katı bir biçimci çizgide kalmaktan sakınır. Ona göre, yazına ait olsun ya da olmasın her sözce onu derinden derine belirleyen toplumsal ve tarihsel bir bağlamda köklenmiştir. (Aktulum, 2014, 23)

Sevcan Yılmaz, 2011 yılında yayınladığı *Çeviribilimde Metinlerarasılıktan Metinlerötesiliğe: Yapısalcılık Sonrası ve Elektronik Edebiyatla Yenilenen "Metin" Kavramını Çeviri Kuramları Üzerinden Okumak* başlıklı tezinde 'söyleşim'i (diyalojizm) aynı zamanda bilinçlerin çokluğu olarak ifade etmektedir (2011, 14).

Bu durumda yazar ve çevirmen arasındaki ilişkinin en belirleyici özelliği metinleri sözce olarak kabul edersek hem erek hem de kaynak metnin anlamı birbirleriyle kurdukları metinlerarası, diyalojik ilişki ile açıklanabilir.

Bakhtin'e göre bütün sözceler daha önceki bir sözceye karşılık gelir ve özel bir alıcıya yöneltilir. Söz iki taraflı bir eylemdir kimin sözü ve kim için söylendiği önemlidir. Anlamı belirleyen nokta budur. Aktarılmak istenen mesajın söylenecek sözün kime söylendiğine göre değişmesi önemlidir Bakhtin'e göre. Yani bir kişinin aynı sözü bir iş arkadaşına söylemesi ile eşine söylemesi arasında fark vardır. Bakhtin bunu "speech genre" olarak tanımlar (Allen, 2000, 20).

Bakhtin'in ileri sürdüğü varsayım her sözcenin ya da söylemin tekil bir olgu, tek bir yazarın ya da konuşucunun edimi olmadığı, bir konuşucu (söyleyen) ile bir dinleyici arasındaki bir alışveriş, bireylerarası bir veri olduğudur. Bir başka deyişle her sözsel iletişim, her sözsel etkileşim bir sözce alışverişi, yani bir söyleşim biçiminde gerçekleşir. Bu durumda söylem bireylerarası bir olgudur. Buna bağlı olarak, ister yazınsal olsun ister olmasın her sözce onu derinden derine belirleyen toplumsal bir bağlamda köklenmiştir ve toplumsal bir çevreye yöneliktir. (Aktulum, 2014, 24)

Bakhtin metinlerası kavramını kullanmadan benzer olgulara dikkat çeker. Bakhtin, "söyleşimcilik" adını verdiği yazın kuramı çerçevesinde bağlamlar arasında etkileşimlerden olduğu kadar toplumsal ve sözsel etkileşimlerden de söz etmektedir. Kristeva'nın metinlerarası kavramı özü de zaten büyük ölçüde toplumsal ve sözsel etkileşim kavramından, bir başka deyişle Bakhtin'in "söyleşimcilik" kuramından almaktadır. Bakhtin'in "her tür metin-dışı ilişkiler toplamından soyutlanmış" bir yapının anlam taşıyamayacağını dile getirir. Bir metin türlerle, biçemlerle, bir çağla, farklı bir yazarla ilişki halinde olduğundan, metin-dışı ilişkiler metne özgü gerçek ilişkilerdir. Bakhtin'in sözce ve/ya söyleşim(cilik) kuramı buna dayanmaktadır. (Aktulum, 2014,13)

Diyalojizmin (Söyleşimcilik) üç muhtemel biçimi: “Yazar ve başkahraman, başkahraman ve diğer karakterler, metnin dili ve açık ya da kapalı şekilde öykünmelerin yapıldığı diğer metinlerin dili olarak tanımlanır. (Gürle, 2018, 19)

Bakhtin'in 1920'li yıllarda Voloşinov adını kullanarak yazdığı kabul edilen *Marksizm ve Dil Felsefesi* kitabında sözcelerin toplumsal rolüyle ilgilenir ve bu dilsel sözceleri en tipik haliyle diyalojik değiş tokuşlarda ve içselleştirme aracılığı ile iç konuşmalarda ve düşüncelerde sergilenen toplumsal etkileşim aracı olarak görür. (Voloşinov, 2001,8)

Bakhtin'e göre sözcelem yani sözcenin oluşması toplumsal olarak örgütlü iki kişi arasında kurulur ve gerçek bir gönderilenin (addressee) yokluğu konuşucunun ait olduğu toplumsal grubun normal bir temsilcisinin şahsında bir gönderilen varsayılır. Söz bir gönderilene, bu gönderilen kim olabilirse ona yöneltilir. Söz, tamamen konuşucu ile dinleyici, gönderen ile gönderilen arasındaki karşılıklı ilişkinin ürünüdür. Her bir söz "birisi"ni "öteki"yle bağıntılı olarak anlatır. “Kendime başka birisinin bakış açısından, nihai olarak da ait olduğum cemaatin bakış açısından dilsel şekil veririm.

Bir söz kendim ile başkası arasında kurulmuş bir köprüdür. Köprünün bir ayağı bana bağlıysa öbür ayağı da benim gönderilene bağlıdır.” (Voloşinov, 2001, 146-147).

“Metin bir şey değildir” diyen Bakhtin’e göre, bu yüzden de algılayanın bilinci asla yok edilemez ya da etkisizleştirilemez (Bakhtin, 2016, 111). Bakhtin kişinin ancak bir başkası yoluyla kendini bir bütün olarak ortaya koyabildiği, öteki tarafından görülebileceğini bilmenin benliği tanımladığını, öznenin ancak öznelararası bir ilişki biçiminde var olabileceğini söylemektedir (2017, 10).

Bakhtin’in ifadesinden yola çıktığımızda çevirmen ve yazar arasındaki ilişki birbirini var eden bir öznelararası ilişki olduğunu ve çevirinin yazarı anlamının ya da yazarın kendini anlatmanın bir ilişki kurmanın biçimi olarak düşünülebilir. Çünkü çevirmen ve yazar arasındaki ilişki sözcükler üzerinden yürürken arka planda oluşan diyalojik ilişki çevirmen ve yazar arasındaki diyaloga yeni bir anlam katar.

Sözcük bir diyalogda, diyalogun içinde canlı bir yanıt olarak doğar, sözcük zaten nesnede olan yabancı bir sözcükle girdiği diyalojik etkileşimde şekillenir. Bir sözcük kendi nesnesine ilişkin bir kavramı diyalojik yoldan oluşturur (Bakhtin, 2017, 55). Bakhtin’e göre, “Yabancı bir kültürü anlamaya çalışan kişi için son derece önemli olan şey kendi yaratıcı anlamasının nesnenin dışında konumlanmış olmasıdır: zamanda mekanda ve kültürde” (Bakhtin, 2016, 13).

Kişinin kendi dışını göremediği ve bunu bir bütün olarak kavrayamadığı bir durumda hiç bir ayna ve fotoğrafın yardımı dokunmadığında bizim dışımızın ancak başka insanlar tarafından görülebileceğini ve anlaşılabilceğini söyler Bakhtin (2016, 14), “çünkü mekanda dışımızda konumlanmışlardır, çünkü onlar başkalarıdır. Çevirmen de yazar için başkasıdır. Hiç bir aynanın ve fotoğrafın yardımı dokunmadığında Atay da Seydi’nin onu göreceğine inanmıştır.

Bakhtin’e göre “Eserin yazarını görmek ve anlamak başkasını, başka bilinci ve onun dünyasını, yani başka bir özneyi görmek ve anlamak demektir. Açıklamada tek bir bilinç varken ve özne varken, anlamada iki bilinç ve özne vardır”. Bir nesne ile diyalojik bir ilişki olmayacağını vurgulayan Bakhtin, bu yüzden açıklamanın hiç bir diyalojik yanı olmadığını, anlamının ise her zaman belirli ölçüde diyalojik olduğunu savunur (Bakhtin, 2016, 115).

Sevcan Yılmaz tez çalışmasında Bakhtin’in söyleşimcilik kavramının metni bir nesne değil bir söyleşim alanı olarak ele alınmasını sağladığına ve metnin üretim ve

alımlanmasında farklı öznelerin konumlarını ve rollerini ön plana çıkardığına işaret eder. “Çok seslilik” ve “söyleşimcilik” terimleri okura/konuşmacıya başkası aracılığıyla kendi benliğini tanımayı yani öznelerarası bir ilişkiyle var olmayı önermektedir. Bu ilişki öznenin bireysel psikolojisinden çok toplumsal sınıfı ve konumuna vurgu yapar. Metin ancak başka bir metinle bağlantı kurduğu zaman yaşar ve söyleşim metinlerin bu bağlantı noktasında ortaya çıkar (2011, 8-9).

Yazar ve çevirmen arasındaki ilişki bağlamında Oğuz Atay ve Sevin Seydi ilişkisi de öznelerarası bir ilişkidir ve yazarın kahraman olarak çevirmen ile ve kahraman olarak çevirmenin yazarla oluşturduğu diyalog Türkçe metnin yazım aşamasında ortaya çıkan çeviriyi bir söyleşim kavşağı haline getirmiştir.

“Metin bilincin dışavurumu yani yansıyan bir şeydir. Metin, bilişimizin nesnesine dönüştüğünde yansımanın yansımasından söz edebiliriz. Metnin anlaşılması, bir yansımanın doğru bir yansımasıdır. Yansımış nesneye başka birinin yansıması aracılığıyla” (Bakhtin, 2016, 118).

Ancak bu diyalojik ilişkiyi farklı kılan da yazar ve çevirmenin söyleşimleridir. Çünkü her ikisinin oluşturduğu söyleşim bir yandan çeviri metne yansırken, diğer yandan erek metinde de hem yazar hem de çevirmenin söyleşimleri arasındaki metinlerarasılığı görülür. Yani çevirmenin de en az yazar kadar edebi ve dilsel donanımına sahip olması ve sözcelerinin de çevirmen tarafından anlaşılabilir olması ve yazarın buna inanması gerekmektedir.

Bakhtin’e göre birbirleri hakkında hiç bir şey bilmeyen farklı insanlara ait yan yana konulmuş yabancı sözceler aynı konuda (fikirde) hafiften bile yakınsadıklarında birbirleriyle kaçınılmaz olarak diyalojik ilişkiye girer. Ortak bir tema ve ortak bir fikir zemininde birbirleriyle temasa geçerler. (2016, 119)

Sevin Seydi ve Oğuz Atay’ın metin dışı ilişkisi de dahil edildiğinde bir yazar ve çevirmen olarak ortak bir zeminde temasa geçerek *Tutunamayanlar*’ı iki dilde üreten bir diyalojik ilişkinin örneği olarak görülmektedir.

Julia Kristeva’yı da metinlerarasılık tanımına götüren Bakhtin’in söyleşimcilik yani diyalojik ilişkinin temelini açıklayan görüşleridir. Bundan sonraki bölümde Kristeva’nın metinlerarası ilişki tanımı açıklanacaktır.

3.2. Julia Kristeva ve Metinlerarasılık

Julia Kristeva zamanımızın en önemli özgün düşünürlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Edebiyat, ulusal kimlikler, cinsiyet araştırmaları, kültür ve doğaya kadar pek çok alanda tartışan ve düşünce üreten bir yazardır. 1941 doğumlu ve Bulgaristan kökenli olan Kristeva metinlerarası ilişki tanımını yapmadan yani kavram olarak aynı ad kullanılmadan da metinlerarası ilişkinin varlığı edebiyatçılar ve düşünürler tarafından farklı yorumlarla ele alındığı ve bunun temelinin Rus Edebiyat eleştirmeni ve düşünür Mikhail Bakhtin tarafından atıldığı daha önceki bölümde belirtilmiştir. (Aktulum, 2014, 34-35)

Kristeva, Bakhtin'in söyleşim kavramına dayanarak, metinlerarasılık olgusunu kendi göstergebilimsel yazın kuramının merkezine yerleştirmiştir. Kristeva aynen Bakhtin'de olduğu gibi söylemin konumu ve metnin konumu arasında bir koşutluk kurar. Söylem (ya da sözce) söyleyen ve dinleyenin ortak bir ürünüyse ve kendinden önceki sözcelere gönderir. Kristeva da bu görüşten hareketle metnin de her zaman öteki metinlerin kesiştiği yerde bulunduğu savını benimser. Kristeva metin tanımını hep söyleşimciliğe/metinlerarasılığa bağlı kalarak yapar. Buna göre metnin anlamını, gösterenlerin yeniden düzenlenişinin yanısıra dönüşümü içerisinde de aramak gerekmektedir.

Metinlerarası bu tanımla beraber metinlerin yer değiştirmesi olurken metin ise bir alışveriş yeri haline gelmiştir. Kristeva'ya göre metinlerarasından sözedebilmek için mutlaka somut bir metinlerarası gönderge ya da alıntının olması gerekmez. Her tür anımsama ve yeniden yazma biçimi, bir metinle benzer dönemde yazılmış bir diğer metin arasındaki her çeşit alışveriş şekli metinlerarasını devreye sokar. Tüm "yazın" temel olarak metinlerarasıdır ve metinlerarası sonsuz bir metin alanını kapsamaktadır. (Aktulum, 2014, 37)

Metinlerarası kavramını yazar ve çevirmen arasında, ya da çevirmen ve metin arasında kullanılabilmesine Kristeva'nın bu tanımı olanak verebilir. Metinlerarasılığı yalnızca iki metin arasındaki somut ve gösterilebilir ilişki halinden bağlamsal bir konuma taşıyan bu tanım aynı zamanda edebi çevirilerde yazar-çevirmen ve metinlerarasındaki ilişkiyi açıklamaya yardımcı olabilir.

Graham Allen *Intertextuality* kitabında (2000, 3) Kristeva sadece Bakhtin değil aynı zamanda göstergebilimin öncüsü yapısalcı akımın temsilcilerinden Ferdinand de

Saussure'ün de düşüncelerinden etkilendiğini Bakhtin ve Saussure'ün fikirlerinin karışımından yola çıktığını belirtmektedir.

Metne öznenin bedenini ve bilinçaltını dahil eden Kristeva'ya göre metinlerarasılık iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılır. Kavram genel olarak bir yeniden yazma işlemi olarak da algılanır (Aktulum 2014,16).

Bu düşünceden yola çıkıldığında çeviri de bir metinlerarasılık örneği olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle tezin temelini oluşturan metinlerarasılık çerçevesinde öncelikle çevirmenin gerçekleştirdiği çeviri eylemi metinlerarasıdır.

Kristeva dilin, düzenli, uyumlu ve sabit bir dizge olarak görülmesine karşı çıkan ve aralarında Roland Barthes, Michel Foucault ve Jacques Derrida gibi düşünürlerin de bulunduğu Tel Quel dergisi grubunun, gösterenle gösterilen arasındaki ilişkiyi sabit gören eleştirilerden yol çıkarak göstergebilimle psikanalizin bir arada olduğu bir yöntem önerir. Bu yöntem “göstergeçözümleyim” olarak adlandırılır. Bu yöntem metinleri her zaman üretim süreci halinde ele alırken onları tüketilecek ürünler olarak görmez. Bu durumda çalışma nesnesi sadece metin değil aynı zamanda özne, yazar, okur ve incelemeyi yapan kişi de süreç halindedir. Okurlar metinde anlam üretim sürecine katılmaya çağırılır. Çeviribilim açısından bu durumu ele aldığımızda ise tüm bu inceleme alanına çevirmenin girdiği söylenebilir. Okurun metinde anlam sürecine katılmasıyla “yazar” “okur” ve “diğer metinler” metne dahil olurken artık çevirmen de okur ve yazarın ortak kesişim noktasında oturtulabilir. (Yılmaz, 2011, 14-16)

Kristeva'nın Bakhtin üzerine çalışması 1960'ların sonunda modern edebiyat ve kültür kuramlarının geçiş dönemine denk gelirken, bu dönem yapısalcılıktan post yapısalcılığa geçiş dönemi olarak adlandırılır. Saussure'in temsil ettiği yapısalcı dil ve edebiyat eleştirisinde daha çok tarafsızlık, bilimsel kesinlik gibi daha sınırları belli kavramlarla açıklanma çabası görülürken, post yapısalcılıkla beraber bir anda kesinliğin yerine belirsizlik, tarafsızlığın yerine öznellik, iletişimsizlik, arzu, zevk gibi kavramlar öne çıkmıştır. Kristeva, postmodern eleştiri alanında bir metnin başka metinlerle, başka söylemlerle kurduğu ilişkileri ve söylemin sürekli olarak başka söylemlere açık olduğu, her söylemin aynı zamanda başka söylemlere yer vererek bir çokseslilik özelliğiyle belirdiği olgusunu göstermek için 'metinlerarası' kavramını ortaya atar"(Aktulum, 2014,12)

Kristeva her ne kadar Bakhtin'in diyalojik ilişki temelinden yola çıkarak metinlerarasılık kavramına ulaşsa da sonuçta, yapısalcılığı temsil eden Ferdinand de Saussure'ün düşüncelerinin bir karışımını ortaya koyar (Allen, 3, 2000). Saussure'ün 1916 yılında *Genel Dilbilim Dersleri* adı ile basılan ve onun derslerinin bir araya gelmesinden oluşan kitapta, dilsel göstergenin ne anlama geldiği sorusu tartışılır. Saussure çağdaş dilbilim yönetimini oluşturan dil/söz, biçim/töz, gösteren/gösterilen, eşsüremlilik/artsüremlilik, dizimsel/çağrışımsal, değer, nedensizlik çizgisellik gibi kavramları ortaya atmıştır. (Rifat, 2013, 198)

Yapısalcılara göre edebiyat incelemesi tek tek yapıtların yorumlanması ya da değerlendirilmesi değil, edebiyat yapıtlarının tümünün uyduğu sistemin araştırılması demektir. Bundan ötürü, edebiyatın tarih içindeki gelişimi bir yana bırakılarak her şeyden önce eşzamanlılık içinde incelenmesi gerekir. Edebiyatın eşzamanlılık içinde kendi başına bağımsız bir yapı olarak incelenmesi ise bu yapıyı oluşturan öğelerin birbiriyle bağı olan, bağıntılarının, yani işlevlerinin saptanması demektir. Bunu yapmak için de dilbilimdeki söz'e tekabül eden somut edebiyat yapıtlarından yola çıkarak bunların uyduğu sisteme (dil'e) ulaşmak şarttır, çünkü tek tek yapıtlar arasındaki bağıntı, dilbilimde dil ile söz arasındaki bağıntının benzeridir (Moran, 198, 2006)

Kristeva yapısalcıların bu yaklaşımını daha da ileri götürür. Bakhtin'in tanımladığı biçimiyle söylemin konumu ve metnin konumu arasında bir koşutluk kurarak, nasıl ki bir söylem (ya da sözce) hem söyleyenin hem de dinleyenin ortak ürünüyse ve kendinden önceki çağdaş sözcelere gönderiyorsa, metnin de her zaman öteki metinlerin kesiştiği yerde bulunduğu ilkesini benimser. Kristeva metin tanımını hep söyleşimciliğe/metinlerarasılığa bağlı kalarak yapar." (Aktulum, 2014, 34)

Bu tanımlamada dikkat çeken kısım bir söylemin hem söyleyen hem de dinleyenin ortak ürünü olması vurgusudur. Bir söylem hem söyleyen hem de dinleyenin ortak ürünü olarak ele alındığında, çevirmen ve yazar da dinleyen ve söyleyen olarak konumlandırıldığında çeviride ortaya çıkan söylem hem yazar hem de çevirmenin ürünü olarak kabul edilebilir.

Kristeva'nın, metinlerarası ilişkiler yorumu "yazar ve çevirmen" arasındaki ilişki kapsamında ele alındığında Adem ile Havva'ya kadar giden bir metinlerarasılık ve

sonsuz bir yolculuk başlar ki insan bir metin olarak alındığında iki insan arasındaki ilişki de metinlerarası ilişki olarak tanımlanabilir.

Sevcan Yılmaz (2011,15) Kristeva'nın kendi kavramı olan metinlerarasılık ile Bakhtin'in diyalojizm kavramından farkını "Öncelikle herhangi bir metinsel birim cümle, sözce ya da paragraf sadece iki sesin kesişiminden değil bir çok sesin, bir çok metinsel karışımın hem anlambilim hem de sözdizim ve sesbilim alanında kesişiminden ortaya çıkar" ifadesi ile açıklar ve sesbilim, sözbilim ve anlambilim alanlarındaki katılımların çoğulluğuna vurgu yapar.

Kristeva'nın metinlerarasılık tanımı yaptığı dönemde postyapısalcı olarak kabul edilen, Jacques Derrida, Jacques Lacan, Roland Barthes, Michel Foucault ve Louis Althusser gibi düşünürlerle aynı döneme denk gelmektedir. Tezin ilerleyen bölümlerinde Oğuz Atay ve Sevin Seydi arasındaki diyaloğun metinlerarasılığı özelliğini yansıtan yaşam kesitleri ele alınırken Kristeva'nın metinlerarası tanımı yol gösterici olacaktır.

Kristeva'ya göre (Allen, 2000, 42, Aktaran Yılmaz, 2011) metinlerarasılığın sadece metinler arasındaki sınırları değil hayat ile metinler arasındaki sınırları da silikleştirdiğini belirtmektedir ve metinöncesi tecrübemiz bulunmamaktadır. Bildiğimiz dünya sadece bir temsili olup Kristeva'ya göre anlam ise hayatımızdan ve dilimizden ayrılmaktadır.

Bundan sonraki kısımda metinlerarasılığı somutlaşmış ve gösterilebilir şekilde tanımlayan ve ayrımlarını açıklayan Gérard Genette'in metinlerarasılık bakışı özetlenmeye çalışılacaktır. Genette bu tez kapsamında Sevin Seydi'nin çevirmen olarak ve çeviri öncesi ve süreçlerde metinlerdeki somut metinlerarası ilişkisinin de varlığını göstermek için kullanılmıştır.

Atay ve Seydi arasındaki diyalojik ilişkiyi açıklarken, onun somutlaşmış halini de Genette'in kavramlarıyla göstermek olanaklı haline gelmiştir. Kısaca gösterilebilir hale gelen Sevin Seydi ve Oğuz Atay arasındaki metinlerarası ilişkinin de temelinde diyalojik ilişki olduğu görülmektedir. Somut hale gelen metinlerarası ilişkinin de tesadüfi olmadığını ve o ilişkiyi gerçekleştiren önceki metinlerle ya da yazarla diyalojik bir ilişki olduğunu gösterir. Gözle görünür hale gelen metinlerarası ilişkinin de yazarın ya da çevirmenin diyalojik bir yanıtı olduğu söylenebilir.

3.3. Metinsel Aşknlık: Gérard Genette

Metinlerarası kurumlarının birbirlerinden farklı özellikler taşıması metinlerarasılık ile ilgili zaman zaman belirsizlik yaratırken, Gérard Genette (Aktulum, 2014, 172) metinlerarasılığa kuramsal bir tanımlama getirir. Genette *Palimpsest* (Palempsest) adlı eserinde metinlerarasılığının sınırlarını çizerek daha somut ve uygulanabilir bir yol önerir.

Eski yapının yeni bir yapıya yeni bir işlevle dahil olması düşüncesini Genette palempsest sözcüğü ile açıklamaktadır. Palempsest, üzerindeki ilk metnin kazınmasıyla onun yerine yeni bir metnin eklenmesi, ya da bir metnin başka bir metne eklenmesi ancak eski metni tamamıyla saklamayan eski metnin görülebileceği bir imge olarak adlandırılır. Genette metnin kendinden önceki metinlerle olan ilişkisini palempsest olarak adlandırır.

Genette'in palempsest olarak tanımladığı bu ilişki erek ve kaynak metin arasındaki ilişkiye de uyarlanabilmekte böylece erek metinde ortaya çıkan değişiklikler palempsest olarak yorumlanabilmektedir. Bu tez çalışmasında Sevin Seydi'nin çeviride kullandığı stratejilerle ortaya çıkan yeni metin palempsest olarak değerlendirilmiş ve eski metinle ilişki içinde olan yeni bir metin olarak ele alınmıştır.

Çeviri metin palempsest kavramı çerçevesinde yeniden yazmak olarak değerlendirildiğinde Seydi'nin Oğuz Atay ile birlikte çeviri sürecini gerçekleştirdiği *Tutunamayanlar*'ın İngilizce dilde yazılmış metin palempsest olarak yeniden yazılmış olarak yorumlanabilir. Yeniden yazmak bir yazarın metinlerinden birinin yeni versiyonunu yazmasıdır yazar bunu düzeltmek ve derinleştirmek için yapmaktadır. (Aktulum, 188)

Tutunamayanlar'da yeniden yazan yazar değil çevirmendir ancak yazara danışarak bu işlemi yaptığı için bu eylem de bir yeniden yazma olarak kabul edilebilir.

Yazar ve çevirmen arasındaki ilişkinin somutlaşmış halini gösterebilmenin en iyi yolu metinlerarasılık kuramcılarından Gérard Genette'ten faydalanmak olacaktır. Genette metinlerarasılığa getirdiği yapısalcı yaklaşımla Bakhtin ve Kristeva'dan ayrılır. Genette'in bir diğer farkı da metinlerarasılık kavramını metinsel aşknlık olarak tanımlamasıdır. Genette metinlerarasılığı alt ulamlarına ayırır ve çift anlama gelebilecek kavramlar yerine yeni sözcükler üretir.

Genette metinlerarası olgusunun yazını kendi özgüllüğü içerisinde tanımlayan bir ağın içerisinde yer aldığını kabul ederken ona göre, “yazınsallığı tanımlayan şey her özgün metnin bağlı olduğu genel ya da aşkın ulamlar toplamı yani söylem türleri, sözcelem biçimleri, yazınsal türler vb” dir.

Aktulum, Genette’in metinlerarası olgusunun yazını kendi özgüllüğü içerisinde tanımlayan bir ağın içerisinde yer aldığını kabul ettiğini aktarmaktadır. Genette’e göre yazınsallığı kuran ve tanımlayan şey “Her özgün metnin bağlı olduğu genel ya da aşkın ulamlar toplamı, yani söylem türleri, sözcelem biçimleri, yazınsal türler vb dir” (Aktulum, 2014, 67).

En önemli eseri *Palimpsest*’te Genette metinsel aşkınlığı metnin yazınsallığının temel unsuru yapar. Genette’e göre metinsel aşkınlık belli bir metni aşan ve onu yazının bütününe açan şeye gönderen soyut bir ulamdır. Metinlerarası ise bu soyut metinsel aşkınlık içerisinde anılan ilişki türlerinden birisidir (Aktulum, 2014, 67).

Genette’in metinsel aşkınlık tanımından yola çıkıldığında metni doğuran ona öncesinde ya da sonrasında bağlanan her şey metinsel aşkınlıktır. Daha sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak görülebileceği gibi Sevin Seydi’nin çeviri süreci, öncesi, sonrası ve yayın aşamasındaki tercihleri metinsel aşkınlıktır. Ancak metin olarak neyin tanımlandığı önemlidir. Bu nedenle metni sadece basılı ya da yazılı bir ifade biçimi olarak ele almanın ötesine geçilmesi durumunda metinsel aşkınlık bağlantıları daha da genişlemektedir.

Kubilay Aktulum (2014, 68) metinlerarası ilişkileri açıkladığı çalışmasında Genette’n metinsel aşkınlığı metnin diğer metinlerle bağlantı kurularak nasıl okunabileceğine yönelik yollar keşfetmeyi ve metinlerarası ilişkileri belirli bir sistematikte ele almayı önerdiğini aktarır. Aktulum Genette’in metinsel aşkınlığı bir metnin açık ya da kapalı biçimde öteki metinlerle ilişki içerisine sokan bir özellik olarak tanımlamasında amacının alt metinleri saptayıp anlamları açığa çıkartmak olmadığını belirterek iki metin arasındaki ilişkilerin doğasının pragmatik bir yaklaşımla incelemek amacının olduğunu belirtmektedir.

Genette metinsel aşkınlığı beş kategoriye ayırır. (Aktulum, 66) Metinlerarasılık, Yan metinsellik, Üst metinsellik, Yorumsal üst metinsellik ve ana metinsellik. Genette iki yapıt arasındaki olası her türlü alışverişe metinlerarası yerine metinsel aşkınlık olarak tanımlar. Metinsel aşkınlığı (Transtextualite) metnin yazınsallığının temel unsuru

yapar. Metinsel Aşkınlık belli bir metni aşan ve yazının bütününe açan şeye gönderen soyut bir ulamdır. Metinlerarasılık ise bu soyut metinsel aşkınlık içindeki ilişki türlerinden biridir.

Genette'in kavramları ile bakıldığında Atay ve Sevin Seydi'nin ilişkisinin hem kaynak hem de erek metnin bütününde var olması ve bunun metnin dışına da taşmasının metinsel aşkınlık olarak kabul edilebileceği söylenebilir.

Genette beş tip metinsel aşkınlıktan biri olan metinlerarası kavramını sınırlayarak Kristeva'nın kullandığı ve daha geniş bir alanı kapsayan kavramı metindeki her tür alışveriş olarak tanımlamaz. Genette'e göre metinlerarasılık iki ya da daha fazla metin arasındaki ortak bir birliktelik ilişkisidir. Bu ilişki çoğu zaman bir metnin bir başka metinde var olan somut hali olarak tanımlanır. Genette kavramın sınırlarını daraltır ve tüm öteki kuramcılarının aynı başlık altında toplandıkları yeniden yazma biçimleri, kapalı anımsamalar ve ikili metin arasında kurulabilecek türev ilişkileri metinlerarasının alanından çıkarmış olur (Aktulum, 2014, 68).

Sevin Seydi'nin Oğuz Atay ile birlikte ürettiği İngilizce olarak metin de bir yeniden yazma biçimidir ve bu metin de Genette'in ifadesiyle bir metinsel aşkınlık olarak yorumlanabilir.

Bu durumda Genette'in tanımı ile çeviri de iki metin arasındaki türev ilişkilerden biri olup Genette'in metinlerarası tanımından çıktığı ve ana metinsellik kapsamına girmiş olduğu söylenebilir.

Anametinsellik, Genette'in metinlerarasının alanında çıkardığı türev ilişkilerden oluşmaktadır. Genette'e göre ana metinsellik bir aktarım ilişkisine göre tanımlanır. Genette'in bir diğer metin ötesi ilişkisi ise yanmetin adını verdiği (patatexte) bir metnin ilk bakışta aynı metnin dışında kalan, ikinci dereceden metinsel unsurlarla yani başlıklar, alt-başlıkları ara başlıkları önsözler, son sözler, notlar, tanımlar, resimler, kapak ve metin öncesi süreci oluşturan karalama ve taslakları içerir. Metin öncesi incelemede genellikle metnin yazarının metinde yaptığı değişiklikler ve nedenleri ele alınır. Bu süreç metnin oluşumsal ya da kaynak eleştirisi alanına girer. Yan metinsellik, okur ve metin arasındaki ilişkilerin kurulmasına katkıda bulunan ancak asıl metne göre ikinci planda kalan unsurlardan oluşur (Aktulum, 2014, 6).

Genette'in ele aldığı yan metinsel unsurlar okurun metin karşısındaki tepkisini belirlemektedir. *Tutunamayanlar* romanının İngilizcesi olan *The Disconnected*'in yan

metinsel unsurları incelendiğinde kapaktan itibaren, önsöz ve kapak içi bilgisi ile çevirmenin stratejisi ve romanın çeviri sürecinin önemi de eklenerek okuyucu ile diyaloga geçilmiştir. *The Disconnected*'in yan metinsel unsurları erek metin okuyucusuyla diyalojik bir ilişki kurmayı hedeflediği söylenebilir.

Sevin Seydi de *Tutunamayanlar*'ın çevirisinden sonra İngilizcede o kültüre uygun hale getirmek için öncelikle kitaba uzun bir önsöz konulmasını tercih etmiştir. Kitabın editörü ve şimdiki eşi konumunda olan Mouris Whitby İngilizce çeviriye yazdığı önsözde yabancı okura hem yazar hem de çevirmeni anlatan uzun bir önsöz kullanarak kaynak kitapta olmayan unsurlarla yabancı okura yakın hale getirmeye çalışmıştır.

Bu nedenle kapaktan itibaren başlayan görünüm, erek metnin başlangıcından itibaren hikayeye ve çeviri sürecine yönelik verilen bilgiler, bir yandan yazar ve çevirmenin diyalojik ilişkisinin unsurları olurken öte yandan bu ilişkinin ve çevirmenin varlığının süreçteki yansımaları da yan metinsellik incelemeleriyle ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.4. Yazarın Ölümü ve Roland Barthes

Julia Kristeva'nın metinlerarasılık ile ilgili yaklaşımını benimseyen Roland Barthes da Metin tanımında Kristeva'nın metin konusundaki tanımını izler ve metinlerarası kavramını da onun ayrılmaz bir özelliği olarak anar. Barthes'a göre de metin üretkenliktir ve metin yazıldıktan sonra bile üretim süreci sürdürmeye devam eder. Barthes ilk dönem çalışmalarında metni, anlamı üreten her tür insan ögesinden ayırır, öznellik kavramını metinden atıp bir dil olgusu olarak metnin kendi içerisinde anlam ürettiğini savunur ancak daha sonraki çalışmalarında özneye döner. Aktulum tarafından yapılan aktarıma göre, *Le Plaisir du Texte* adlı yapıtında kendi metinlerarası tanımını yaparak bir öznellik boyutu katar. (Aktulum, 2014, 45-49)

Sevin Seydi ve Oğuz Atay'ın yazar ve çevirmen olarak aralarındaki ilişkiyi analiz ederken Barthes'in bu yaklaşımının yardımcı olacağı düşünülebilir. Barthes metinlerarasılığı yalnızca bir yazı ve okuma edimine bağlı zorunlu bir aşama olarak görmemektedir. Ona göre metinlerarası etkinlikte bir tat alma ve böylece bir öznellik boyutu bulunmaktadır. Barthes okumanın bireysel bir uğraş olduğunun altını çizmektedir. Böylece metinlerarasındaki farklı yaklaşımlar okumanın zorunlu bir aşaması olduğunu ancak tek bir yazı olgusu olmadığını vurgulamaktadır. Barthes

yazarın bir metinden yola çıkarak bir sözcüğe bir devinime geçtiğini ve “belleğinin metinlerarası öbeklenmeleri” doğurduğunu söyler.

Barthes’ın bu tanımlamasının yazar ve çevirmen arasındaki ilişkiyi analiz ederken metinlerarasılık çerçevesinde ele alınmasına dair bir olanak sunduğu söylenebilir. Bellekteki metinlerarası öbeklenmelerin sadece yazarda değil aynı zamanda çevirmende de olacağını ve dolayısıyla her ikisinin belleklerindeki bu öbeklenmelerin çakıştığı noktaların yazar ve çevirmen arasında kurulan ilişkiyi metinlerarası olarak tanımlamaya destek olabilir. İlk aşamada okur konumunda olan bir çevirmen var olacaktır. Bellekteki öbekleri çakışan bu okur ve/veya çevirmen ile yazar ve metin arasında böylece metinlerarası bir bağ kurulmuş olacağı düşünülebilir. Bu da metnin dışına taşan metinlerle oluşan bir bellekler arası metinlerarasılık olarak düşünülebilir ve bu belleklerin yazar ve çevirmenin ortak belleği olarak erek metni yarattığı söylenebilir.

Oğuz Atay ve Sevin Seydi ilişkisinin yazar ve çevirmen boyutunda incelenirken Genette’in metinlerarasılığa yaklaşımının bu nedenle önemli olduğu belirtilebilir.

Barthes öte yandan S/Z adlı yapıtında kapalı metin kavramı yerine açık metinden söz etmektedir. Barthes’a göre metin kendinden önce gelen, onun içerisinden geçen ya da onu aşan izlerden, parçalardan ve dizgilerden oluşmaktadır. Post-modern metin anlayışına bağlı olarak metinlerarası ve/veya seslerin örgüsü kavramları da Barthes tarafından metnin yeni özellikleri olarak S/Z’de öne çıkar (Aktulum, 2014, 45).

Metinlerarasılıkta okurun önemine kapıya açan Roland Barthes öte yandan 1968 yılında yazdığı bir makalede “Yazarı Ölümü” nden bahseder. Barthes’ın bu unutulmaz tanımı aynı zamanda metinlerarasılıkta önemli bir yer tutmaktadır. Barthes Balzac’ın *Sarrasine* adlı kısa öyküsü üzerine yaptığı bir değerlendirmede öyküde adı geçen kadının beklenmedik korkuları, akıl dışı hevesleri, yaygaralarıyla tanımladığında şu soruyu sorar; Öyküde konuşan kimdir? Hikayenin kahramanı mı yoksa Balzac’ın kendisi mi? Okuyucu için burada bir belirsizlik başlar. Ayrıca buradaki söylem neyi temsil etmektedir? Toplumun genel görüşü mü yoksa yazarın kendi deneyimlerinden yola çıkarak ürettiği bir ifade mi? Tüm bunlar ve buna benzer belirsizlikle karşı karşıya kalan her bir okuyucu kendine göre anlamlandırma ve yorumlamaya başlayacaktır. Birden fazla perspektif ortaya çıkacaktır. Barthes böylece yazarın ölümünü ilan etmiş olur. Saussure sözcükleri ya da göstergeleri anlamayı

sağlarken, Barthes yazarın sözcüklerinin anlamının kendi bilincinden değil içinde bulunduğu dilsel ve kültürel sisteminden doğduğunu söyler bu da Barthes'in metinlerarasılık tanımına işaret eder. (Allen, 2000,61-70)

Metin kelimesi Latince *textus* yani örülmüş kumaş anlamına gelmektedir. Yazar ve çevirmen arasındaki ilişki de bu örülmüş kumaş üzerinde şekillenmektedir. Bir metnin başka metinlerle kurduğu ilişki olarak tanımlanan metinlerarasılıkta yazar ve çevirmen arasındaki bu ilişki bir yandan daha çok katmanlı bir hale gelirken, öte yandan çevirmenin öncelikle bir okur olarak kabul edilmesiyle buradaki sonuç yazarın ölümü olarak tanımlanabilir (Segre, 1985, 29, aktaran Bedin, 2018).

Okurun yazar karşısındakini önemini Roland Barthes ilk olarak Oğuz Tecimen tarafından Türkçeleştirilen *Yazarın Ölümü* makalesinde bir metnin birbiriyle diyalog, parodi ve çekişme yoluyla ilişkiye girdiğini ayrıca çeşitli kültürlerden kaynağını alan pek çok sayıda yazıdan oluştuğunu belirtmektedir. Ancak Barthes'a göre metnin yoğunlaştığı tek bir yer vardır ve bu da okurdur. Barthes okuru bir yazının içerebileceği tüm alıntıların eksiksiz olarak kaydedildiği/yazıldığı alan olarak ele alır, metnin birliği çıkış noktasında değil varış yerindedir ama bu varış yeri artık kişisel değildir. Okurun doğuşu Yazar'ın ölümü pahasına olmalıdır. (Barthes, 1967)

Post yapısalcı bu yaklaşımda Barthes'ın yazarın ölümünü ilan etmesiyle hem erek ve kaynak metin hem de çevirmen ve yazar arasındaki iktidar ilişkisine son verir, kaynak metnin aslında ne olduğu metinlerarasılıkla sorgulanmaya başlanır. Bu da çevirmen ve yazar arasındaki ilişkinin de inceleme sınırlarına metinlerarasılığın girmesi anlamına geldiği düşünülebilir.

Barthes da Julia Kristeva gibi metinlerarası ilişkilerin sadece yazınsal metinler değil, türler ve söylemler arasındaki alışverişleri de gösterir ve bu nedenle Barthes, yazınsal metinlerin, türlerin ve söylemlerin aralarındaki metinlerarası, türler arası ve söylemlerarası etkileşimlerini, "İçerisinde her tür sözbilimsel kuralın, her tür konunun, her türden dizgenin karıştığı bir bilgi ayrışıklığı" olarak adlandırır (Aktulum, 2014, 10).

Roland Barthes'a göre bir metin okunduğu andan itibaren yazarından bağımsız hale gelir çünkü her okurun yorumlamasıyla metin yeniden anlam kazanır. Okur merkezli bir yaklaşım olarak kabul edilen postmodern bakış açısına göre bir metnin yaşaması için yazarın ölmesi gerekmektedir. Yazarın eserini kendi değil okurlar

yorumlamalıdır ve ancak bir eser yazarından bağımsız bir hale geldiğinde kendi ayakları üzerinde durabilir. Bu durumda çevirmeni okur olarak kabul ettiğimizde çevirmen yazarı ilk öldüren kişidir.

Seydi'nin okur olarak “yazarın ölümü” nü gerçekleştirirken onunla kurduğu diyalojik ilişki temelinde aynı zamanda metne çok seslilik getirerek bunu yapmıştır. Bu çeviri kararlarında da görülmektedir.

3.5. Okur, Yazar ve Çevirmen: İlişki Türü Olarak Metinlerarasılık

Metinlerarasılık çeviribilim çalışmalarında disiplinlerarası ilişki olarak en fazla başvuru alanlardan biridir ve çevirinin kendisi de metinlerarasılığın en güzel örneği olarak kabul edilir çünkü çeviri de bir metindir ve kendinden önce yazılmış bir başka metinle hatta metinlerarası bir metinle ilişki kurmak zorunda olan bir metindir.

Herhangi bir okuyucunun bir edebiyat eserini okuduğunda gerçekten yazarın ne demek istediğini anlama çabası da zaman zaman çeviri sürecine benzeyebilir. Okunan eserin kim tarafından yazıldığının yanı sıra, ne zaman ve hangi koşullarda yazıldığını bilmek de bu dönemlere ait bilgisi olan okuyucuyu okuduğu metinde başka başka metinlere taşımasını sağlamaktadır. Hatta okuyucu kendi edebi okuma yolculuğunda kendi metinlerini birbirine bağlamaya başlar. Aynen Barthes'ın dediği gibi belleklerdeki öbekler birbirine bağlanır.

Bu kısımda Umberto Eco'nun Örnek Okur kavramından yola çıkarak çevirmenin bir okur olarak “Örnek” olup olmaması ve Sevin Seydi'nin de nasıl bir okur olduğunun tartışılmasına zemin hazırlamak için Eco'nun kavramları ele alınmaya çalışılmıştır. Daha sonra ise Albert Manguel'in *Okumanın Tarihi*'inde incelediği şekliyle metnin yaratılış anına tanıklık etmenin anlamı olup olmadığı ve Michael Riffaterre'nin metinlerarasılıkta okur ve metin ilişkisine bakış açısı özetlenmeye çalışılmıştır. Burada amaç bir okur olarak Sevin Seydi'nin konumunu tartışırken çeviride nelerin etkili olabileceğini görmeye çalışmak olmuştur.

3.5.1. Örnek Okur: Umberto Eco

Umberto Eco'nun “Örnek Okur” kavramı pratikte farklı sonuçları olsa da bir bakıma çevirmenin okuma edimine en uygun tanımlardan biri gibi görülmektedir. Eco'ya göre iki tür okur vardır, Örnek Okur ve Ampirik Okur. Ampirik okur için “biziz” der Eco.

Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti adlı kitabında Eco Ampirik ve Örnek Okuru şöyle anlatır: “Ampirik okur metni bir çok biçimlerden okuyabilir, üstelik onu nasıl okuması gerektiğini belirtecek bir yasa da yoktur, çünkü çoğunlukla bu okur, metni, metnin dışından gelen ya da metnin onda rastlantısal olarak uyandırdığı tutkuların bir mahfazası gibi kullanır.”

Eco’ya göre derin bir üzüntü yaşandığı sırada, bir komedi filmi izlediğinde kişinin eğlenmesinin çok güç olduğunu ve bununla da kalmayıp aynı filmi yeniden yıllar sonra izlediğinde o kişinin yine gülmeyebileceğine işaret etmektedir. Eco’ya göre bunun nedeni her görüntünün o kişiye ilk deneyiminizdeki üzüntüyü anmsatmasıdır. Eco bunu ampirik seyircilerin filmi yanlış bir biçimde okuması olarak açıklamaktadır. Eco, bu yanlışlığın ise yönetmenin düşünmüş olduğu seyirci tipine göre gülmeye ve kendisini doğrudan içine çekmeyen bir öyküyü izlemeye hazır bir seyirci olmamasından kaynaklandığını belirtir. Eco’ya göre bu tür seyirci ya da bu tür kitap okuru Örnek Okurdur.

Örnek Okur olmak gerçekten hangi koşullarda mümkündür? Çevirmen ve yazar ilişkisinin özelliği çevirmenin örnek okur olmasını nasıl etkiler? Sevin Seydi’nin Oğuz Atay’ı çok yakından tanınması onun çeviri sırasında Ampirik Okur mu ya da Örnek Okur mu olmasını sağlamıştır? Ampirik Okur olmanın ötesine geçebilmesi için çevirmen ve yazar arasında sınırların mı olması gerekir? Çünkü Seydi’nin çevirisini yaptığı bir metnin hem yaratılış anına tanıklık etmesi hem de metnin bir parçası olması çevirmen olarak ampirik ya da örnek okur olup olmadığı sorusunu doğurmaktadır.

Eco bir yazar hakkında detayları bilmenin o kişiyi gerçekten Örnek Okur yapıp yapmadığını da tartışır. Bu da bize çevirmenin gerçekten yazara yakın olmasının çevirmeni Örnek Okur yapıp yapmayacağı sorusuna götürür. Bu da Sevin Seydi’nin Oğuz Atay’ı yakın olarak tanınması onu gerçekten Örnek Okur yapıp yapmadığı soru işareti yaratır. Seydi Eco’nun “Örnek Okur” u olduğu için mi herkesten daha iyi çevireceği /çevirdiğine inanıldı yoksa Atay’ı yakından tanıdığı için mi?

Eco, okurun yazar hakkında bilgi sahibi olduğu detayların anlatıyı anlamadaki etkisini tartışırken bu tartışmayı okur olan çevirmen için ele alınabileceği düşünülebilir. Eco şu soruyu sorar? “Yazarı, öyküyü yazan ve belki de yalnızca psikanalistinin bildiği, itiraf edilemeyecek nedenlerden ötürü hangi örnek okuru kurmak gerektiğine karar veren ampirik bir kişi olarak düşünmek durumunda mı kalacağız?” (Eco, 2017, 22)

Bir anlatı metnin yazarının kendisini çok ilgilendirmediğini söyleyen Eco aynı kitapta, Jane Austen ya da Proust'un, Dostoyevski'nin ya da Salinger'in biyografilerini okumak için çok zaman harcamanın anlamsızlığına değinir. (Eco, 2017, 20)

Eco, yakın birer dostumuz gibi sevdiğimiz gerçek kişilerin özel yaşamına nüfuz etmenin güzel ve çekici bir şey olduğunu kabul ettiğini ve Kant'ın felsefi başyapıtını ancak 57 yaşında yazdığını bilmenin, kabına sığmayan genç araştırmacı olduğu yıllarda büyük bir örnek ve avuntu olduğunu vurgulamaktadır. Ancak Eco'ya göre bu bilgilerin “İçimizdeki Şeytan”ın bir başyapıt olup olmadığına karar verilmesi için okuyucuya yardımcı olmayacağını belirtir “Mona Lisa'nın olası hermafrodizmi estetik bir tartışma için ilginç bir konu oluşturur, Ancak Leonardo da Vinci'nin cinsel alışkanlıkları, benim onun tablosunu okumam söz konusu olduğunda salt dedikodu olarak kalmaktadır. (Eco, 2017, 24)

Eco'nun okur ile ilgili düşüncelerini çevirmene uyarlandığında Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanındaki satır aralarını, onun diyalojik ilişkilerini çözmek, kendisine bir kahraman olarak seslendiğini görmek ve bunları sadece bir sanat ürünü olarak değerlendirmek ve o şekilde erek metne taşımak Sevin Seydi'nin Örnek Okur ve Ampirik Okur olma kararlarının çeviri kararlarına yansımış olduğu şekilde yorumlanabilir. Çeviri kararı kavramı bu çalışmada çeviri sürecinin sonrasını da kapsayan bir eylem olarak kullanılmıştır.

Yazarın yazdığı hikayede kendini bulma olasılığı olan bir çevirmen bu cümleleri aktarırken çevirmen mi yoksa metnin içine dokunan bir dış kahraman mı olmuştur? Bütün bunlar yazar ve çevirmen ilişkisine tek bir açıdan bakılamayacağını göstermektedir, çünkü okumanın birden fazla çeşidi vardır.

3.5.2. Metnin Yaratılış Anına Tanıklık Etmek

Fusun Elioğlu tarafından Türkçeye çevrilen *Okumanın Tarihi*'nde Alberto Manguel (2001, 38) her yeni okumanın okurun daha önce okuduklarının üzerine eklendiğini söyler. Bu aynı zamanda okurun kendisinin metinlerarasılığını oluştururken okuyucu da bu metinlerarasılığın bir parçası olmaya başladığı yorumuna götürebilir.

Manguel (2015, 222) yazarın bir metni “var olan sözcükler arasından” anlatmak istediğini en doğru aktaracak olanları seçerek oluşturduğunu oysa metni okuyan okurun tek bir yorum ile sınırlandırılmadığına dikkat çeker. Manguel'e göre metin

okumalarının sonsuz olmamakla beraber, okumaların dilbilgisi kuralları ile sağduyu sınırları çerçevesinde oluşsalar bile metin tarafından dondurulmadıklarını ifade eder.

Manguel aynı kitapta (222) Fransız Eleştirmen Jacques Derrida'nın şu ifadesine yer verir: "Herhangi bir yazılı metnin yaratılış anı geri getirilemez biçimde yitirilmiş olsa da, yazarının onu yazdığı anda bilinçli olarak ne anlatmak istediğini ben bilmesem de, örneğin metni kendi akışına bırakmış olsa dahi okunabilir." Manguel bu nedenle bir anlamı saklamak ya da dikte etmek isteyen yazarın aynı zaman da okur olması gerektiğini belirtir.

Manguel'in dikkat çektiği bu noktanın ardından yazar ve çevirmen arasındaki ilişki bağlamında Seydi'nin metnin yaradılış anına tanık olması okumayı daha da etkin kıldığı söylenebilir. Seydi bu yaradılış anına tanık olmasaydı ve Oğuz Atay'ı tanımasaydı *Tutunamayanlar*'ı çevirmeyi düşünür müydü? Çevirebilir miydi? Ya da daha mı iyi çevirirdi? Bütün bunlar çevirinin sonsuz alternatif deneyimleri içerdiği ve yazar ve çevirmenin en bütün olduğu anda bile aslında çevirmenin arka planında nelerin işleme alındığı yazar ve çevirmen ilişkisinden bağımsız olduğu düşünülebilir.

Ancak Seydi İle Atay'ın ilişkisinde yazar ve çevirmen, yazar ve okur, yazar ve kahraman rollerinin değişmesi zaman zaman asıl öznenin kim olduğu sorusunu da gündeme getirmektedir. Bu nedenle yazar ve çevirmen ilişkisinde çevirmeni tek bir özne olarak tanımlamanın da yetmeyeceği söylenebilir.

3.5.3. Okur ve Metin İlişkisi: Michael Riffaterre

Michael Riffaterre'nin metinleraralığı büyük ölçüde okur-metin arasındaki ilişkiye bağlar. Bu tezin inceleme alanında çevirmen ve yazar arasındaki ilişki ele alınırken Oğuz Atay'ın karşısında yazar konumunda olan Sevin Seydi'nin okur olarak nasıl konumlandığının anlaşılması da önemli olduğunu düşünülmektedir.

Riffaterre'e göre bir yapıt ile ondan önce ve/ya ondan sonra gelen yapıtlar arasındaki ilişkiyi okur kavrar ve metinlerarasılığı öncelikle bir okuma etkinliğine bağlı olduğunu söyleyerek ilk kez okura önemli bir işlev yükler (Aktulum, 2014, 50).

Riffaterre'in okura yüklediği bu işlev aynı zamanda çeviribilimde çevirmen için de söylenebilir. Çünkü metinlerarası göndergeyi tanımak ve ne olduğu, nereden geldiğini belirlemek nasıl okura düşüyorsa aynı şekilde çevirmen de bundan sorumludur. Dolayısıyla çevirmenin kim olduğu ve yazarı ne kadar tanıdığı önem

kazanmaktadır. Sevin Seydi Oğuz Atay'ın hayatındaki bir kişi olarak bu avantaja sahiptir.

En önemli nokta yazınsal iletişim ve metinler arasındaki ilişkilerin okur tarafından algılanmadıkça gerçekleşmeyeceği gerçeğine dayanır. Bir metin ile metinlerarası gönderge, yani “belli bir bölüm okurken belleğinde yeniden beliren metinler toplamı” arasındaki ilişkileri okur kurar ve algılar (Aktulum, 2014, 50).

Aslında Riffaterre'in okura bağlı olarak belirlediği bu iletişim tanımı bir yandan da Bakhtin'in yaklaşımı ile ele alındığında okurun metinle kurduğu diyalogun metinlerarasını belirlediğini söylenebilir.

Aktulum, Riffaterre'in metinlerarası yaklaşımını bir okuma edimini bir algılamaya dayandıran Riffaterre'nin tanımı kendi kuramsal tanımlamalarında okura ve okuma sorununa değinmeyen Kristeva olduğu kadar Bakhtin ve Barthes'inkinden ayrıldığına işaret etmektedir. Riffaterre'in her yazınsal çözümlemede okuma sorununun temel olduğu düşüncesini benimsediğini ve okumaya ve çözümleme nesnesinin algılanmasına büyük önem verdiğini aktaran Aktulum, Riffaterre'in metinlerarası tanımını şöyle aktarır: “Metinlerarası, okurun kendinden önce ya da sonra gelen bir yapıtta başka yapıtlar arasındaki ilişkileri algılamasıdır. Öteki yapıtlar ilk yapıtın metinlerarası göndergesini oluştururlar.” Kısaca bu ilişkilerin algılanması bir yapıtın yazınsallığının temel unsurlarından birisidir. (Aktulum, 2014, 50)

Riffaterre'e göre bir yazınsal metin ile diğer metinler arasındaki ilişkiler okur tarafından algılanmadıkça gerçekleşmemektedir. Riffaterre özel bir metin ile metinlerarası gönderge arasındaki ilişkileri okur kurduğuna göre, metinlerarası göndergenin okumaya başlanır başlanmaz “belleksel çağrışımlar uyandıran metin” olarak kendini belli eden belirsiz bir bütün olduğunu vurgular.

Sevin Seydi'nin de metinlerarası okur olarak Oğuz Atay'ın metinlerini bilme anlama avantajına sahip olduğunu ve bu avantajın ona çeviride kaynak metin ile kurduğu diyaloga yeni bir boyut kattığı ve kaynak metnin ötesine geçmesine olanak sağladığı söylenebilir.

4. TUTUNAMAYANLAR: ÇEVİRMENİ ZORLAYAN KAYNAK METİN

Tutunamayanlar gibi zorlu ve dönemin edebiyat sınırlarını yıkarak ortaya çıkan bir romanın yazarı olarak Oğuz Atay'ın yaşamındaki tezin konusu ile bağlantı olabilecek noktaların önemli olduğu düşünülmüştür.

4.1. Oğuz Atay'ın 'Tutunamayanlar'ı

Öncelikle belirtilmelidir ki araştırma konusu Oğuz Atay'ın hayatından ziyade çevirmen Sevin Seydi ile kurduğu ilişkinin niteliğinin çeviribilim çalışmaları kapsamında metinlerarasılık kuramlarıyla incelemek olduğundan Atay'ın edebi yönü ile ilgili detaylı araştırma ve metin incelemesi ve yorumlaması tez çalışmasının dışında bırakılmıştır.

Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* ile başlayan edebiyat yolculuğuna çıkmadan önce nasıl bir hayatı olduğu ve bu hayatın bir metin olarak Atay'ın oluşmasına nelerin katkıda bulunduğunu göstermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bir yazarın oluşumuna etken olan unsurların başında bireysel özelliklerinin yanı sıra onun nasıl bir toplumsal yapıdan geldiği de etkili olmaktadır.

Atay Kastamonu kökenli hukukçu Cemil Atay ile ilkokul öğretmeni Muazzez Zeki'nin oğludur ve 1934 yılında dünyaya geldiğinde Türk toplumu büyük bir dönüşümün yaşandığı bir zaman dilimindedir. Doğu Kültüründen Batı Kültürüne geçişin yaşandığı bir dönemde Oğuz Atay, içinde yaşadığı toplumun karşıt kültürlerle uçlardan oluşan sıradışı yapısını yansıtan bir birliktelikten doğmuştur. (Ecevit, 2014, 23)

Atay'ın önemli kararlarını babası yüzünden ertelediği, lise yıllarında resim ve tiyatro alanına duyduğu ilgiye rağmen babasının etkisiyle doktorluk veya mühendisliğe yönelir. (Kardeşler, 2016, 7). Annesi, Muazzez Hanım bir cumhuriyet kadınıdır ve hem giyim kuşamı hem de edebiyat ve sanata düşkünlüğü ile örnek bir kadındır. Oğuz Atay'ın dil hassasiyetinin de annesinden aldığı söylenmektedir. (Kardeşler, 2016, 9)

Atay'ın babası küçük bir anadolu kasabasından çıkıp hukuk bürokrasisinin en üst düzeylerine kadar yükseldiğini anlatan Ecevit, araştırmasında Atay'ın babası Cemil Atay'ın taşralı engini hiç bir zaman saklamaya çalışmadığını, ne milletvekilliği döneminde ne de İstanbul'daki emekliliğinde oluşturduğu dost çevresinde bundan gocunmadığını belirtmektedir. Ecevit, Cemil Atay'ın dilediğinde o anda içinde bulunduğu grubun toplumsal statüsünü dikkate almadan Kastamonu ağzına dönüş yaptığını anlatmaktadır. Ecevit aynı zamanda Cemil Atay'ın eşini ise “seçkin görünümlü İstanbul’lu olarak tarif eder ve eşinin Cemil Atay’ı “ama Cemil Bey,” diye uyardığını ancak Cemil Atay'ın eşinin uyarılarına kulak asmaksızın konuşmasını sürdürdüğünü aktarmaktadır (Ecevit, 2014,26).

Ecevit'in araştırmasına göre, Oğuz Atay'ın batı ile ilişkisi anneanesi ile başlamıştır. Anneanesi Fransızdır. Ancak Atay'ın dedesinin ailesi gayrimüslim olduğu gerekçesiyle oğullarının bir Fransız ile evli olduğu gerçeğini kapatmaya çalışır. İsmi değiştirilir. Fransızca konuşması yasaklanır. Ecevit, Atay'ın anneanesi ile ilgili gerçeği ileriki yaşlarda öğrendiğini belirtmektedir. (Ecevit, 2014, 32-33)

Oğuz Atay'ın kurmaca metinlerindeki otobiyografik malzemenin çocukluk anılarından oluştuğunu belirten Ecevit, bu anıları, “genelde pısırik diye tanımlanan, çevreye uyum sağlayamayan bir oğlan çocuğunun biriktirdiği yaşam ayrıntılarından” oluştuğunu ifade eder.

Atay'ın yaşamının bu çok kimlikli yönünün *Tutunamayanlar*'a da yansıdığı söylenebilir. *Tutunamayanlar* roman kahramanlarının çok kimlikli yapısı, ve metin olarak da bütün türleri içine alan bir karnaval havasındadır ve bunun metnin tamamına hakim olduğu söylenebilir.

Oğuz Atay'ın hayat öyküsünde de batıya uzanan çok kimlikliliği, çevirmenin de aynı şekilde batıyla karışan çok kimlikliliğiyle ortaya çıkan metinler, hem erek hem de kaynak metin olarak kimlikler arası bir diyalogun da sembolü olarak adlandırılabilir. Yazarın ve çevirmenin metinlerarası öbekleri bir değil iki dilde bir romanın aynı anda doğmasına zemin oluştururken çeviri metnin de aynı zamanda ikinci bir dilde aynı anda yazılan ve yazar ve çevirmenin diyalogu ile yazılan bir roman olduğu söylenebilir.

Romanın ana karakteri “Tutunamayan” dır ve bu kavramın ikili karşıt olarak tutunan ve tutunamayanları merkeze alarak bütün kahramanlara nüfuz eder. Ancak

tutunamayan kimdir gerçekten? Bir gönderge metin haline geldikten sonra tutunamayan ifadesi Türk toplumunda da her kesim tarafından kullanıldığı ve zengin bir metinlerarasılık ilişkisinin doğduğu görülmektedir. Oğuz Atay’ın Sevin Seydi ile birlikte bulduğu ve bu roman adı romanı okuyan ya da okumayan herkesin “ampirik” bir yorumlama yapmasına yol açmıştır.

Oğuz Atay *Tutunamayanlar* romanında “Tutunamayan” ın (Disconnected Erectus) ne anlama geldiğini şöyle açıklar; Disconnected Erectus, Atay’ın Sevin Seydi ile birlikte İngilizce kitaba verdiği adın ilk görüldüğü yerdir ve aynı zamanda Türkçe adı da buradan doğmuştur.

Tutunamayanlar’da Garip Yaratıklar Ansiklopedisinden başlığı ile açıkladığı bir bölümde Atay okuyucuya bir tutunamayan tanımını vermektedir. Buna göre tutunamayanın da tek bir kimliğe indirgenemeyen melez bir kimliği olduğu söylenebilir. Türü, cinsiyeti, milliyeti iç içe geçmiştir. (Atay, 2017a, 149). Aşağıda Tutunamayan kavramının özeti verilmiştir.

“Tutunamayan (disconnected erectus): Beceriksiz ve korkak bir hayvandır. İnsan boyunda olanları bile vardır. İlk bakışta dış görünüşü ile insana benzer. Yalnız, pençeleri ve özellikle tırnakları çok zayıftır. (...) Erkekleri yalnız bırakıldıkları zaman acıklı sesler çıkarırlar. (...) Toplu olarak yaşamayı da bilmezler ve dış tehlikelere bileştikleri görülmemiştir. (...) İçgüdülerini tam geliştirmemiştir. Kendilerini korumayı bilmezler. Fakat gene taklitçilikleri nedeniyle-başka hayvanların dövüşmesine özenerek kavgaya girdikleri olur. (...) Tutunamayanları avlamak çok kolaydır. Anlayışlı bakışlarla süzerseniz hemen yaklaşırlar size. Ondan sonra tutup öldürmek işten bile değildir. (...) Şehirlere yakın yerlerde yaşadıkları için onları şehrin içinde çitle çevrili ve yalnız tutunamayanlara mahsus bir parkta tutarak sayılarının azalmasını önlemeyi düşünmenin zamanı artık gelmiştir” (Atay, 2017a, 149-151).

Tutunamayan sıfatını açıklanmasına rağmen kavramın karmaşıklığı bütün romanı da kapsamıştır. *Tutunamayanların* en önemli özelliklerinden biri de yazım tekniğinin tek bir metin türüne bağlı olmamasıdır. Çeviriyi de daha zorlu hale getiren bir özelliği olduğu söylenebilir. Çevirmen çeviri sürecinde farklı metin türlerine farklı yaklaşmak zorunda kalmıştır. Çünkü çeviride hangi metin türünün çevrildiğine göre çevirmenin ifadeleri farklı olabilmekte ve skoposu değişebilmektedir.

4.2. Anadolu Romanlarının Karşı Kutbunda Metinlerarası Bir Roman

Atay’ın 1968 yılında yazdığı ancak 1971 yılında ilk baskısının yapıldığı *Tutunamayanlar* romanı bir yandan Türk edebiyatında zengin metinlerarası ilişkilerini barındırmasıyla yerini alırken, öte yandan batıya dönük yüzü ile dönemin insan

ilişkilerini, kurumlarını, aile yapısını, toplumsal değil bireysel olarak ele alarak toplumsal roman havasıyla yüklü Türk edebiyatına damgasını vurmuştur.

Bu bölümde kaynak metin olarak *Tutunamayanlar* romanı ile ilgili temel bilgilerin verilmesi amaçlanmaktadır. Tezin inceleme konusu, kaynak metin olmadığından ayrıntıların bir kısmına girilmemesi tercih edilmiş, tez konusu ile ilişkilendirilebilecek kısımlara odaklanılmıştır.

Modern Türk edebiyatının postmodern ilk örneği olan *Tutunamayanlar*, 1968-1969 yıllarında Oğuz Atay tarafından yazıldığında Türk edebiyatında toplumsal romanların ağırlıkta olduğu ve bireye yönelik sorunların öne çıkarıldığı roman örneklerine rastlanmayan bir dönemdi.

Uzun bir roman olduğu gerekçesiyle yayınevleri tarafından ilk başta ilgi görmeyen *Tutunamayanlar* daha sonra İngilizce baskısı için karşılaşılan sorunun benzerini yerli yayınevlerinde yaşadı.

Tutunamayanlar basılmadan önce 1970 yılında TRT Roman ödülü aldı. İlk baskısı ise 1971-1972 yılında iki cilt olarak Sinan Yayınları tarafından gerçekleştirildi.

Daha sonra İletişim yayınlarına geçen romanın 2021 Nisan ayı itibarıyla 102. baskısı bulunmaktadır.

Berna Moran *Tutunamayanlar*'ı “Anadolu romanının karşı kutbunda yer alan romanlardan biri” olarak tanımlar. Moran batı edebiyatının esin kaynağı olduğunu belirttiği *Tutunamayanlar*'ı burjuva düzeninin kurallarına, değer yargılarına, beğenisine ayak uyduramayan, topluma yabancılaşmış insanlar” olarak açıklamaktadır. Moran’a göre Oğuz Atay, bu romanda küçük burjuva aydınlarının kültürel değerleriyle, ideolojik konumlarıyla alay ederken bunu yazım tekniğine de yansıtır ve tutunanların anlamayacağı, reddedeceği türden bir romanla bunu yapar. Böylece tutunanların roman konvansiyonları da yıkmaya çalışmış olur (Moran, 2006, 238).

4.3. “Tutunanların Anlamayacağı Bir Roman” Olarak Okuma Zorlukları

Oğuz Atay’ın tutunanların anlamayacağı bir roman yazarken bir yandan da Sevin Seydi’nin bu yazılan metni çevirmesi Sevin Seydi’nin bu yazım tekniği ile ortaya çıkan karmaşayı anlayacak olmasına olan güveni gösterdiği düşünülebilir. Bu

durumda Atay eğer tutunanların anlamayacağı türden bir roman yazmışsa Seydi'nin de Atay'a göre bir "Tutunamayan" olduğunu söyleyebiliriz.

Tutunamayanlar yakın arkadaşı Selim'in intihar haberini öğrenen Turgut'un bu intihar nedenini anlamak için onun yakın çevresini tanımayı amaçlayarak yola çıkmasını ve onlarla tanıştığında kendisinin de dönüşüm geçirmesi ve mevcut kurulu düzenine dönmemesini ve anlatır.

Tutunamayanlar'ı "19. Yüzyıl gerçekliğine sırtını dönmüş bir ayağı modernistlerde bir ayağı postmodern bir roman" (2006, 238-239) olarak tanımlayan Moran'a göre, bunun nedeni Atay'ın hem James Joyce gibi postmodernist bir yazardan hem de Nabakov gibi modernist bir yazardan etkilenmiş olmasıdır. *Tutunamayanlar*'ın karmaşık bir yapısı ve anlatım yöntemi olduğunu belirten Moran, *Tutunamayanlar*'ı "bir tür çerçeve içine alınmış metinler" olarak tanımlar.

Asıl öykü metnine gelmeden önce iki önsöz ve öykü bittikten sonra metne eklenmiş olan "Turgut Özben'in Mektubu" ve "Yayımlayıcının Açıklaması" adını taşıyan ikinci bir önsöz bulunduğu işaret eden Moran, gazetecinin, romanın eline nasıl geçtiğini ve nasıl yayına hazırladığını anlatan "Sonun Başlangıcı" adlı önsözü ile Turgut Özben'in mektubunu "dış çerçeveyi oluşturan öykü" olarak tanımlamaktadır. Moran bu çerçeveleri *Tutunamayanlar* kitabının öyküsü, Turgut Özben'in öyküsü ve Selim Işık'ın öyküsü olarak üç ayrı çerçeve içinde değerlendirmektedir.

Romanın iç içe geçmiş bu çerçevelerden oluşması kaynak metnin okuru için zor bir okuma süreci yaşattığı söylenebilir. Çevirmenin metnin yazım tekniğini kullanabilmesi için yazarın düşünme biçimini yakalaması önemli öneme sahip görünmektedir.

Tutunamayanlar'ın okuru romanın genelinde olaya Turgut'un bilincinden baktığını vurgulayan Moran, ancak bu bakışın sürekli olmadığına bunun ise *Tutunamayanlar*'da dış çerçevesinin içindeki iki öykünün ayrı anlatı düzeylerinde yer almasından kaynaklandığını belirtmektedir. Turgut'un içte ve dışta aynı zamanda sürdürdüğü bu çifte diyalogu Moran romandaki ucuz yaşantılar ve yoz değer yargılarına bir saldırı olarak yorumlamaktadır (Moran, 2006, 242).

5. YAZAR VE ÇEVİRMEN İLİŞKİSİNDE METİNLERARASILIK

Bir çevirinin başarılı olmasının nasıl mümkün olabileceğine yönelik *Başarılı Çevirinin Koşulları* makalesinde Suut Kemal Yetkin'in ((1903-1980) Türk Dili (Çeviri Sorunları sayı 322, Özel Sayısında Temmuz 1978 yılında basılan ve Mehmet Rifat tarafından derlenen *Çeviri Seçkisi I* kitabında yer alan makalesinde, (2004, 90-91) ortak çeviri çalışmasına değinmektedir. Yetkin ortak olarak yapılan çeviride yazar ve çevirmen değil iki çevirmeni örnek alır ancak Sevin Seydi ve Oğuz Atay da ortak metin üreten iki kişi olarak değerlendirildiğinde Yetkin'in makalesinde açıkladığı duruma benzer olduğu belirtilebilir.

Yetkin ortak yapılan çeviride başarıyı ortakların aynı beğenide olmalarına ve okuyucularına tanıtmak istedikleri romana karşı aynı hayranlığı paylaşımlarına bağlı olduğunu savunmaktadır. Sabahattin Eyüboğlu ile birlikte gerçekleştirdiği Georges Duhamel'in *Confession de Minuit* (Gece Yarısı itirafı, 3. Baskı, Remzi Kitabevi, 1971) çevirisi sürecini açıklarken romana her ikisini de hayran olduğunu vurgulamaktadır. Hangi romanı çevireceklerini düşündüklerinde akla ilk gelen romanın Gece Yarısı İtirafı olduğunu anlatan Yetkin, Sabahattin Eyüboğlu ile haftada üç, kimi zaman da dört gün buluşarak çalıştıklarını aktarmaktadır. Çeviriyi yaparken her cümleyi yüksek sesle okuduklarını ve ardından çeviriyi nasıl yapacaklarına ilişkin konuştuklarını ve bazen bir cümle üzerinde yarım saat çalıştıklarını anlatan Yetkin, bu ortak çevirinin sağladığı en önemli olanağı "ikimizden birinin yaptığı öneri karşısında, öbüründe uyanan çağrışımdır. Oysa tek başına yapılan bir çeviride bu olanak yoktur" şeklinde ifade etmektedir. Yetkin kimi zaman ortaklardan birinin bir sözcüğü değiştirmesi, cümlelerin metindeki havasına yaklaştığını ifade etmektedir.

Yetkin'in kendi deneyiminde yol çıkararak yaptığı bu aktarım Seydi ve Atay'ın da benzer süreçlerden geçtiğini düşündürmektedir. Romanın yazıldığı sırada ikisinin de yoğun duygularla dolu olması ve romana olan inançlarının verdiği heyecanın çeviri metne de yansıdığı belirtilebilir.

Aralarındaki bu duygu ve düşünce ortaklığının ve Atay'ın, Seydi'nin yanında olmasının kaynak metin karşısında Seydi'nin konumunu belirlediğini ve Atay ile kurduğu diyalojik ilişkinin etkisi olduğu söylenebilir. Yukarıda örnekte de her iki çevirmen aarsındaki ilişkisi de diyalojik bir ilişki örneği olarak düşünülebilir.

Oğuz Atay'ın yazar, Sevin Seydi'nin çevirmen olması çevirmen ve yazar ilişkisi çerçevesindeki tartışmalarda kaynak metnin çevirmen tarafından gönderileceği erek metin üzerinde ne kadar hakkı olup olmadığı ile başlar. Çevirmen gerçekten nedir, kimdir ve yazarın karşısındaki yeri, önemi, sıralaması nedir? Ya da böyle bir sıralama var mıdır? Daha önce de belirtildiği gibi postmodern anlayışın metnin okur üzerinden anlam kazandığı fikri, çevirmeni de metne anlam katan konumuna yerleştirmiştir. Ancak buna rağmen “çevirmen anlamın yegane sahibi olduğu düşünülen yazar karşısında görünmez bir elçi konumunda bulunmaktan kurtulamamakta.” (Öner, 2018)

Yazınsal Metinde Kaynak Metnin Okuru/Erek Metnin Yazarı Olarak Çevirmen Kimliğinin Çeviri Kararlarına Etkisi başlıklı makalesinde Betül Parlak (2009) çevirmenin kaynak metnin okuru olarak bir anlama süreci yaşarken erek metnin okuru olarak da yeniden yazma süreci yaşadığını söylemektedir. “Kaynak kültürün gerçekliğinden, yazınsal kanonundan, metinlerarası ilişkilerinden, yazarın öznel yaratıcı dünyasından izler taşıyan metin, yüzeysel yapısının söylediğinden çok daha fazlasını söyler.”

Biri olmadan diğerrinin anlaşılabilirliğinin olmadığı, “diyalojik ilişki” yani “söyleşim” tam da bu yazar ve çevirmen arasındaki ilişkide yerini bulur. Her ikisi de belleklerinde taşıdıkları ve sözcelerini oluşturan metinleri çeviriye kesişim noktası olarak taşımış olurlar.

Edebiyatta yazar ve çevirmenin fiziki olarak aynı ortamda beraber yazma ve çeviri sürecini paylaşması nadir rastlanır bir örnektir. Hatta çoğunlukla birbirinden binlerce kilometre uzakta oldukları gibi, dönemsel olarak da çevirmenler yazarına denk gelmeyebilir. Çeviribilim çalışmalarında bugüne kadar güç ilişkisi, eşit olup olmadıkları, ve çevirmenin görünürlüğü çerçevesinde ele alınan yazar ve çevirmen ilişkisini metinlerarası ilişkiye taşıyarak sesli ya da sessiz olan yazar-çevirmen diyalogunu söyleşimcilik kuramı çerçevesinde metinlerarası bir ilişki olarak tanımlamak mümkün olabilir.

Sevin Seydi ve Oğuz Atay arasındaki söyleşim yani çevirmen ve yazar arasındaki söyleşimin/diyalojik ilişkinin sonucu ortaya hem kaynak hem de erek metin çıktığı söylenebilir. Oğuz Atay ve Sevin Seydi tesadüfen bir araya gelen bir yazar ve çevirmen değildir. Sevin Seydi aynı zamanda *Tutunamayanlar* romanının yazılmasında yazara önemli ölçüde destek olurken birlikte oldukları süre içinde birbirleriyle metinlerarası ilişkide bulunarak söyleşimlerinin dönüşümüne de katkıda bulunmuşlardır.

Öte yandan çevirmen okuma eylemini yaparken metinlerarası bağlantıları kullanır. Okumak ve anlamdırmanın her çevirmen için farklı olmasında bu bağlantılar etkili olur. Yazar ve çevirmen arasındaki ilişkide de yazarın metni ile çevirmenin metni bir araya gelirken, çevirmen de bir yandan metin içinde hem kahramanların hem de metnin kurgusu üzerinde yazarın sözcelerinin detaylarını yakalar bu adeta metnin mahremiyetine girmektir. Sevin Seydi de bu mahremiyete en rahat giren çevirmen konumundadır.

Böylece daha önce de bahsedilen ve Bakhtin'in çok seslilik olarak tanımladığı ve bir karnaval ortamını andıran bu diyalojik ilişkide okura önemli bir pay düşerken çevirmen de bu karnaval ortamına okur olarak kendi sesi ile dahil olduğu ve diyalojik ilişkinin bir parçası olduğu söylenebilir.

Yazar ve çevirmen arasındaki diyalojik ilişkiyle kurulan metinlerarası ilişkiye bakmadan önce metinlerarasılığın farklı anlamlara geldiği ve farklı bakış açıları ile yorumlanabileceği daha önceki bölümlerde belirtilmiştir.

Bahtin "söyleşimcilik" adını verdiği yazın kuramı çerçevesinde bağlamlar arasında etkileşimlerden olduğu kadar toplumsal ve sözsel etkileşimlerden de söz etmektedir. Bahtin "her tür metin-dışı ilişkiler toplamından soyutlanmış" bir yapının anlam taşıyamayacağını dile getirir. Dil ve (sözcelerin diyalojik mübadelesi olarak) söz iletişimi asla özdeş olamaz. İki veya daha fazla tümce kesinlikle aynı olabilir (birbirleriyle üst üste bindirildiklerinde, tıpkı iki geometrik şekil gibi örtüşürler); ayrıca, karmaşık bile olsa, herhangi bir tümcenin, sözün sınırsız akışında tamamen aynı biçimde sonsuz kereler yinelenebileceğinin de kabul etmemiz gerekir. Ama bir sözce olarak (veya bir sözcenin parçası olarak) hiçbir tümce, yalnızca tek bir sözcüğe sahip olsa bile, asla yinelenemez: Daima (bir alıntı olsa bile) yeni bir sözce olacaktır. (Bakhtin, 2017, 341), Yazar ve çevirmen arasındaki, diyalog da

toplumsal ve sözsel etkileşim toplamından oluştuğunu düşündüğümüzde metin dışı gibi görünen bu diyalogun da Seydi ve Atay örneğinde hem kaynak hem de erek metinde anlamlı olduğu söylenebilir ve bu diyalogda yazar ya da çevirmen arasında üstün olma ya da olmama gibi konum olmadığı düşünülmektedir.

Ayşe Ece, bir yazarın kendi metnini başka bir dilde yeniden yazarken uygun gördüğü değişiklikleri yapmasının yayıncılar, eleştirmenler ve okurlar tarafından hiç yadırganmadığını bunun nedeninin ise “metnin asıl ve tek sahibi olan yazarın” metin üzerinde istediği oynamaları yapabileceği düşüncesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Bu yapılan değişiklikler de metnin zenginleştiğinin varsayıldığını özgün metin ile çevirisi aynı yazar tarafından iki farklı dille üretilmiş metinler olarak kabul edildiğini vurgulamaktadır. Ece, bu yaklaşımın yalnızca metinleri yazarlarının çevirdiği özel durumlar için değil de tüm edebiyat çevirileri için geçerli olması halinde özgün metin ile çeviri metnin nasıl görüldüğünü şu şekilde ifade etmektedir: “İki farklı yazar (yeniden yazan) tarafından iki farklı dil ve kültür dünyasında üretilmiş birbirine bağlı, ama aynı zamanda birbirinden bağımsız iki metin” (Ece, 2016, 84-85)

Ece’nin verdiği örneği Sevin Seydi ve Oğuz Atay’ın *Tutunamayanlar*’ın hem Türkçe hem de İngilizce olarak üretildiği sürece uyguladığımızda birlikte yapılan çeviri sürecinde iki farklı iki ayrı kültürde metnin yeniden yazıldığı tezini desteklemektedir.

5.1. Oğuz Atay ve Sevin Seydi’de Metinlerarasılık: Diyalojik İlişki

Oğuz Atay ve Sevin Seydi arasındaki metinlerarası ilişki örneklerine geçmeden önce çevirmen olarak Seydi’nin kimliğini oluşturan özelliklerinden önce kadın kimliği ile Atay’ın hayatındaki rolü ve onunla kurduğu ilişkinin aslında nasıl metinlerin yaradılışında etkisi olduğuna bakılmasının faydalı olacağı düşünülmüştür.

Oğuz Atay ve Sevin Seydi’nin metinlerarası ilişkisinden söz ederken onların bir araya getiren ve ortak metinde yani hem kaynak hem de erek metinde kendini gösteren varlıklarından yola çıkılmıştır.

Yazar ve çevirmen arasında önceden oluşan ve birbirleri ile kurdukları diyalogun çeviri pratiğine yansıdığı düşünülmektedir. Yani bellek öbeklerinin kesişmesiyle oluşan metin üzerine yansıyan ilişkinin metinlerarası sonucunun çeviride ortaya çıktığı söylenebilir.

Daha önce de belirtildiği gibi Sevin Seydi'ye dönük Oğuz Atay tarafından yapılan her türlü gönderme de metinlerarasılığın bir parçası olarak düşünülebilir. Sevin Seydi kitabın çevirmeni olmasaydı sevgili/kadın rolü olarak farklı bir alanın inceleme konusu olabilirdi ancak çevirmen kimliğiyle Atay ile kurduğu ilişkinin temelleri ve Atay'ın kahramanı olarak da söyleşimin bir parçası olması nedeniyle önemli olduğu düşünülmektedir.

Oğuz Atay *Tutunamayanlar* romanını yazarken aynı anda yanı başında bulunan Sevin Seydi kitabı İngilizce'ye çevirir ancak bu çeviri aynı zamanda aktarımı da içermektedir. Bu aktarımın nasıl bir yapı taşıdığı da Lacan'ın ayna kuramı ile açıklanmıştır.

Yazar için Sevin Seydi'nin herşeyi anlatabildiğine inandığı bir kişi olduğu yazarın daha sonra tuttuğu kendi *Günlük* kitabından anlaşılmaktadır. Şöyle ki; Oğuz Atay Sevin Seydi'nin kendisi için ne ifade ettiğini anlattığı cümlelerinden birinde şöyle demektedir. "Artık Sevin olmadığına ve başka kimseyle konuşmak istemediğime göre bu defter kaydetsin beni, dert ortağım olsun (...) kimse dinlemiyorsa beni ya da istediğim gibi dinlemiyorsa günlük tutmaktan başka çare kalmıyor" (Atay, 2017c ,6).

Oğuz Atay'ın bu ifadesi yazar ve çevirmen arasındaki bu kendini anlatabilme ilişkisinin çeviribilim açısından da incelenmeye değer örneklerden olduğunu ortaya koymaktadır. Yazarın her şeyi anlatabildiğine inandığı bu kişinin aynı zamanda çevirmeni olması çeviri sürecini hem çeviribilim hem de metinlerarası ilişkiler bağlamına taşımaktadır.

Bakhtin'in "Bir insana yönelik aşk nefret acıma şefkat ve genelde her türlü duygu her zaman şu ya da bu ölçüde diyalojiktir" (Bakhtin, 2015, 117) şeklindeki ifadesi Oğuz Atay ve Sevin Seydi arasındaki metinlerarası ilişkinin diyalojik niteliğini ortaya koyan saptamalardan sadece biridir. Oğuz Atay ve Sevin Seydi ilişkisi çevirmen ve yazar ilişkisinin ötesinde olması ve bunun bir metne dönüşmesi metinlerarası ilişkinin zeminidir.

Bakhtin Kristeva tarafından sonradan metinlerarası ilişki olarak tanımlanacak olan diyalojik ilişkiyi söylem iletişimindeki her tür sözce arasındaki anlamsal ilişki olarak tanımlar. Sözün gönderilene yönelmesi son derece önemlidir. Aslına bakılırsa, söz iki yönlü bir edimdir. Sözü belirleyen, hem kimin sözü olduğu hem de kimin için söylendiğidir (Voloşinov, 2001, 147).

Kendisini en iyi anlayacak olanın çevirmesini istemek. Çeviri sürecinde çevirmen yazarı en iyi şekilde anlayıp aktarmaya çalışırken Atay, *Tutunamayanlar*’ın çeviri süreciyle sevdiği kadına çeviri yoluyla kendini aktarma olanağı bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü Oğuz Atay’ın en büyük derdi kendini anlatacak birini bulamamasıdır ve çeviri bir yazarı anlamak için çabanın gerektiği en direkt yoldur.

Oğuz Atay da aşık olduğu kadına çeviri yoluyla kendini anlatmanın onunla iletişime geçmenin bir aracını elde etmiş olmaktadır. Çeviri burada aynı zamanda yazarın kendini bir başkası yoluyla bir bütün olarak ortaya koymanın aracıdır. Çevirmen ve yazar arasındaki ilişki hem çevirmen hem de kahraman kimlikleri ile karışmıştır. Bu nedenle bu çalışmada Bakhtin’in yazar ve kahraman arasındaki ilişki yazar-çevirmen (kahraman) olarak ele alınmıştır.

Bakhtin de bir kişinin ancak bir başkası yoluyla kendini bütün olarak ortaya koyabileceğine dikkat çeker ve bir öznenin ancak öznelerarası bir ilişki biçiminde var olduğunu söyler. Buradan yola çıkıldığında çevirmen ve yazar arasındaki ilişki birbirini var eden bir öznelerarası bir ilişkidir ve burada çevirinin yazarı anlamının ya da yazarın kendini anlatmanın bir ilişki kurmanın biçimi olarak düşünülebilir.

Bakhtin’e göre bütünleme ancak dıştan gelecek olan başkasının bakışı ile belirlenir ve bir sözün gerçekleşme süreci önemlidir. Oğuz Atay ve Sevin Seydi arasında ilişkinin arka planı incelendiğinde Atay’ın Seydi’nin varlığı ile kendini ayakta tutma çabalarına tanık oluruz. Atay’ın neden özellikle Sevin Seydi’nin yani sevgilisinin kitabını çevirmesini istediği yine Bakhtin’in bir ifadesiyle açıklanabilir: Hiçbir sözce yalnızca söyleyene bağlı kalmaz, söyleyenle dinleyen arasındaki karşılıklı etkileşim sonucu oluşur. Atay da bunun bilincindedir. Sözcelerini kimin aktardığı bu nedenle önemlidir. Bu nedenle *Tutunamayanlar* romanında hem yazar hem kahramanla özdeşleşen çevirmenin çevirisinde her sözce önemli hale gelmiştir.

Tutunamayanlar’n çevirmeni Sevin Seydi’yi tanımış pek çok kişiden edindiği bilgiyle portresini oluşturan Yıldız Ecevit onu, “Zeki, sıradışı, karizmatik, eksantrik, havalı, tipik, kültürlü, sanatçı, zevkli, bohem, coşkulu, hayat dolu, doğal, duyarlı...” olarak tanımlar. (Ecevit, 2014, 215)

Oğuz Atay, *Tehlikeli Oyunlar*’ın Sevin’den izler taşıyan Bilge’si için yaptığı şu saptamayla portrenin oluşumuna katılır: “Her zaman ne istediğini bilir o”.

5.2. Sevin Seydi'nin Çevirmen Olarak Atay Karşısındaki Konumu

Edebiyat çevirmenleri kitabın tamamını okuyup ne tür sorunlarla karşı karşıya olduklarını tespit edip ona göre hazırlık yaparken Sevin Seydi'nin bitmemiş bir kitapla karşı karşıya kaldığı bilinmektedir. Bu durumda onun konumu nasıl tanımlanabilir? Birlikte yazmak mı? Birlikte çevirmek mi?

Şehnaz Tahir Gürçağlar *Çevirinin ABC'si* kitabında edebiyat çevirmenlerinin nasıl çalıştığını açıkladığı yazısında çevirmenlerin edebiyat metinleri ile iki biçimde buluştuklarını ancak aynı zamanda yayınevi editörü ya da yöneticisi olan çevirmenlerin metinlerini kendilerinin seçebildiklerini vurgulamaktadır. Bu durumun alanında uzman kabul edilen, düşün ya da edebiyat alanındaki çevirmenler için de geçerli olduğunu belirtmektedir. (Gürçağlar, 2014, 36)

Sevin Seydi'nin çevirmen olarak farklılığı bu aşamada görülmektedir, çünkü Sevin Seydi'nin çeviriyi yapma amacında öncelikle bir ticari anlaşma olmadığı gibi ayrıca çevirmen olarak tanınmış biri de değildir.

Edebiyat metninin çevirisinin, hem metin hem de yazarla farklı ilişki kurmasını gerektirmektedir. Edebiyat metninin hem dilsel hem de biçimsel özelliklerine bağlı olarak çevirmenin metnin tüm anlam katmanlarına farklı yaklaşması zorunluluğunu doğurmaktadır. Edebiyat çevirmeninin kaynak metni eline aldığı anda elinde sözcüklerden çok daha fazlası bulunmaktadır. Bunun nedeni ise edebiyat metninin yaratıldıkları toplumun ve kültürün aynası olduğu kadar ayrılmaz bir parçası konumunda olmalarına bağlıdır. Çevrilecek yazarın kimi zaman ölmüş olması ya da uzakta olması nedeniyle çevirmen yazara ulaşamamaktadır. Öte yandan edebiyat yapıtı kaynak kültürün bağlamına ait o kültürde ve dildeki kişilerin yorumlarıyla oluşmaktadır. Çevirinin hazırlık aşamasında çevirmen kaynak metni defalarca dikkatle okuduğu gibi dönemle ilgili, yazarla ilgili araştırmalar yapmak isteyebilir (Bush, 1998, 129'den aktaran Gürçağlar, 2014, 36-37).

Edebiyat çevirileri ile ilgili olarak anlatılan süreçler ve çevirmenlerin gereksinim duyduğu araştırmalar Sevin Seydi için hemen yanıbaşındadır ve bu da çevirinin kaynağında yazarla birlikte üretilmesine olanak tanımaktadır. Çevirinin amacını belirlerken Seydi aynı zamanda Atay'ın amacı ile iç içe geçtiği söylenebilir çünkü Atay bu çevirinin yayınlanmasını arzu ettiğini ilettiğine ilişkin mektubun varlığı İngilizce önsözde yer almaktadır.

Çevirmen olarak üstlendiği skoposu yerine getirmeye çalışırken bir çevirmen olarak sadece çeviri sürecinde değil aynı zamanda kaynak metnin yazım sürecinde de var olduğu söylenebilir. Kaynak metnin çevirmene atfedilmesi ve kitapla ilgili yapılan yorumlarda kitaptaki kadın kahramanlardan biri ile özdeşleştirilmesi çevirmenin aynı zamanda ilk baskıda kapak resmini yapması yazar ile çevirmen ve yazar ilişkisinde sınırları azaltırken çevirmene yazarın ölümünden sonra kaynak metnin yazılmasından sonraki 40 yıl içinde yazarı yeniden yaşatma olasılığını verir.

Çevirmenin skoposu nedir? Bu skopos İngilizce çevirisinin yapılması ve yayımlanmasının ötesinde batıda yazarın farklılığının anlatılması, Türkiye’de Oğuz Atay gibi bir yazarın olduğunun duyurulması ve bunun için erek kültür için kaynak metin üzerinde yapılabilecek her türlü eklemenin yapılması olarak tanımlanabilir. Bu nedenle de en basit ifadesiyle sözcüğü sözcüğüne çeviri yerine anlamı aktarmanın, kısaca çoğu yerde tercih edildiği görülmektedir.

Çevirmenin bilinen tek çeviri kitabının *Tutunamayanlar* olduğu düşünülmektedir çünkü konuda bir esere rastlanmamıştır. Seydi’nin resim yaptığı ve *Tutunamayanlar*’ın ilk baskısının da kapak resmini de yaptığı kendisi tarafından doğrulanmamış bir bilgi olarak edebiyat araştırmacıları tarafından tanıklara dayanılarak söylenmiştir (Ecevit, 2014).

Atay ve Seydi arasındaki diyaloga Lacan’ın ayna kuramı çerçevesinde baktığımızda yazarın çevirmeni aynası olarak konumlandırmış olabileceği de düşünülebilir. Sonraki bölümde bu ilişkideki diyalojik ilişkiye ayna evresi üzerinden bakılmıştır.

5.3. Aynadaki Çevirmen Olarak Sevin Seydi

Buraya kadar Oğuz Atay ve Sevin Seydi’nin diyalojik ilişkisinin çeviri sürecine etkilerini incelemeye çalışıldı. Yazar ve çevirmen arasında yaşanan bu özel durumun nasıl analiz edilebileceği ve çevirmen olarak Sevin Seydi’nin Atay karşısındaki konumunun yazarın “aynası” olup olmadığı ele alınmıştır. Bu bölümde tartışılacak olan Atay ve Seydi arasındaki aşk ilişkisinin mevcudiyetinin, yazar ve çevirmen ilişkisini farklı bir yöne taşıdığı bu nedenle Sevin Seydi’nin de ayna konumunda olan bir kadından yazarın aynası konuma geçen çevirmen rolünü almış olup olmayacağıdır.

Yazar ve çevirmen arasındaki ilişkiyi tamamlayacak ve metinlerarası ilişkiye destek olacak bir başka kuram da edebiyat araştırmalarında kullanılan Jacques Marie Emile

Lacan'dır. Sevin Seydi'nin *Tutunamayanlar* çevirisi küçük bir çocuğun aynada kendini seyretmesi ve "Ben"e ulaşması olarak görülebilir.

Jacques Marie Emile Lacan'ın edebiyat ve kültür incelemelerinde kullanılan psikanalizin yazar ve çevirmen arasındaki ilişki bağlamında ele alınarak Oğuz Atay ve Sevin Seydi'nin yazar ve çevirmen olarak ilişkisinde Lacancı düşünce ve eleştiri yönetmi ile bakılması amaçlanmaktadır.

Ancak Seydi ve Atay arasındaki ilişki yalnızca yazar ve çevirmen ilişkisi olmadığı ve yazarı tamamlayan, ona güç veren, kendini en iyi anlattığı bir kadına duyduğu aşk ilişkisinin etrafında şekillenen bir çeviri ile karşı karşıya olduğunda önce Lacan'ın aşk tanımı ile yola çıkarak kadın ve erkek ilişkisinden yazar ve çevirmen ilişkisine yansıyan duygu aktarımına bakmakta fayda olabileceği düşünülmüştür.

Lacan'ın çalışmaları imgesel, simgesel ve gerçek olarak ele aldığı kavramlarla açıklanmaktadır. Lacan'ın erken dönem çalışmaları imgesel kavramı üzerinedir. İmgesel kavramı üzerine çalışmalar duyusal imgelerle ve özellikle benlik ve ötekilere ait görsel imgelerle ilişkili olarak tanımlanır. Simgesel üzerine çalışmaları ise 1950'ler ve 1960 başındaki orta dönem çalışmalarını kapsar. Simgesel ise dil ve yapıyla ilgili olanı ele alır. Lacan'ın gerçek ile ilgili çalışmaları 1960'ların ortalarından 1970'lere kadar olan dönemi kapsar ki, gerçek bedende ve bedenin mümkün doyumları düzleminde konumlanmaktadır. (Fink, 2019, 34)

Sevin Seydi ve Oğuz Atay'ın arasındaki ilişki yazar ve çevirmen kimliğini de içerdiğinden Lacan'ın imgesel çalışmaları kapsamında ele alınmasının uygun olduğu düşünülmüştür. Bunun nedeni ise bu aşk ilişkisinin ayna düzleminde ele alınmasının yanısıra yazar ve çevirmen ilişkisindeki diyalojizmin de ayna evresi ile bağdaşan özelliğinin var olduğu düşüncesine dayanmaktadır.

Herve Castanet tarafından yazılan *Lacan'ı Anlamak* kitabının önsözünde kitabın çevirmeni Baturalp Aslan psikanalizi şöyle özetler:

"Psikanaliz bir dil deneyimidir: Oraya gidip konuşulur. Psikanaliz aynı zamanda bir çeviri teşebbüsüdür. Evire çevire bazen aynı şeyleri söz konusu ederken aslında Öteki sahneden gelen ve bedenimize kazınmış bir dilin sözcüklerini çevirmektesinizdir. Bilinçdışı bir dil gibi yapılanmışsa bir dil değildir, yani Fransızca ya da Türkçe konuşmaz. Doğmadan öncesinden beri sesler duymuş, şimdiden ağızından sesler çıkarak bedeninizi ile sorar, yanıtlar ararsınız ve bazen bir şeyler keşfedilir: orada yazılı olan ama silikleşmiş bir anıyı bir anda okuyuverirsiniz. Bir rüya ya da bir semptom anlaşılabilir işaretler olmaktan çıkıp birden okunur. Anlama gayreti ile okumak etik bir eylemdir. Ve eylem özneyi dönüştürür" (Castanet, 2017, 10).

Sevin Seydi'nin Atay'ın cümlelerini çevirmesi Atay için kendini aktarım mekanizmasına döndüğü anda aralarındaki sürecin psikanalizde yaşanan deneyime benzediği söylenebilir.

Terry Eagleton *Edebiyat Kuramı* kitabında edebiyat kuramları arasından Psikanalizin yerini anlattığı bölümde Lacan'ı anlatmaktadır. Eagleton, Lacan'ın küçük bir çocuğun aynada kendini seyretmesine Ayna Evresi adını verdiğini ve bu imgesel varoluş durumunda çocuğun ilk ego ve bütünleşmiş benlik imgesinin nasıl olduğunu gösterdiğini açıklamaktadır. Lacan'a göre henüz psişik açıdan koordine olmamış olan çocuk aynadan kendisine yansıyan tatminkar ölçüde bütünleşmiş imge görür; Bu imge ile olan ilişkisi henüz imgesel olsa bile aynadaki imge hem kendisi hem de değildir. Özne ve nesne belirsizliği hala geçerlidir. Lacan burada çocuğun bir benlik merkezi kurma sürecini başlattığını belirtmektedir. Ayna durumunun gösterdiği gibi bu benlik özde narsist olarak tanımlanmaktadır. Lacan'a göre "Ben" duyusuna, dünyadaki bir nesne ya da bir insan tarafından bize yansıtılan bir "Ben" ile ulaşılmaktadır. Bu nesne hem bizim bir parçamızdır, kendimizi bu nesne ile özdeşleştirilir hem de bizden farklı yabancı bir şeydir. Küçük çocuğun aynada gördüğü imge, bu anlamda yabancılaşmış bir imgedir. Lacan'a göre çocuk bu imgede kendini "yanlış" tanımakta ve imgede gerçekte kendi bedeninde deneyimlemediği hoş bir bütünlük görmektedir. Lacan'a göre imgesel özdeşleşmeler yaptığımız ama bu arada da kendimizi "yanlış tanıyıp" yanlış algıladığımız imgelerin bütünüdür. Çocuk büyüdükçe nesnelerle böyle imgesel özdeşlikler kurmaya devam eder ve böylece egosu oluşur. Lacan için ego, dünyada kendimizle özdeşletirebileceğimiz bir şey bularak kurgusal bir bütünlük benlik duygusu geliştirdiğimiz bu narsistik sürecin ta kendisidir. (Eagleton, 2014,173-174).

Birikim Dergisinde 2002 yılında yayınlanan *Lacan, Ayna Evresi ve Marx* adlı bir makalede Erdoğan Özmen Ayna imgesini şu şekilde açıklamıştır:

"Ayna imgesi özne-ben'in bir serabıdır ve bireyin bedensel biçim bütünlüğünü yaratmak üzere eşgüdüm ve ahenk sağlamaya ait gizil güçlerinin, potansiyelinin nihayetinde gerçekleşeceği vaadinde bulunur. Gerçekten de bu gelişmeleri başlatan bir işleve sahiptir. Fakat özne-ben'in 'yabancılaştırıcı yazgısı' da (alienating destination), bireyin kendisiyle mütemadiyen bir uyumsuzluk içinde olacağını duyurur. Özne-ben dur durak bilmez bir çabayla, dondurulması mümkün olmayan bir özne süreci dondurmaya, kapatmaya, insanî arzusunun oynak alanına eylemsizliği/hareketsizliği sokmaya, katıştırmaya uğraşır" (Özmen, 1997).

Bu noktada Sevin Seydi'nin yazar olarak Oğuz Atay için ne anlama geldiği sorusu gündeme gelmektedir. Oğuz Atay burada Lacan'ın Ayna evresinde bireyin yaşadığı duyguya benzer bir duyguyu, çevirmen, ve büyük aşkı Sevin Seydi'ye yansıtıran

yaşadığı söylenebilir. Anlama gayreti ile okuyanın bir yandan çevirmen Sevin Seydi öte yandan da sevgili/kadın kimliğindeki *Sevin* olduğunu bilmektedir. Atay'ın istediği aynen psikanalizdeki gibi “öteki sahneden gelen ve bedenine kazınmış bir dilin” çevrilmesidir.

Özmen Ayna Evresi'nin, Lacan'ın bütün çalışması boyunca değişmez bir referans noktası olduğunu yeni ve değişik biçimleriyle düşüncesinde daima aktif kaldığını vurgulamaktadır. Özmen Lacan'ın Ayna evresine göre sadece insan yavrusunun, kendisiyle yansıması arasındaki karşılıklı ilişkiyi sanki idrak edebildiğini ve sevinçle onu kendi imgesi olarak benimsediğini belirtmektedir. Lacan'a göre beslenme, bakım, güvenlik ve yatıştırılma ve rahatlatılma ihtiyaçları bakımından tamamıyla anne babasına veya/bakıcılarına muhtaç ve bağımlı olduğu bir evrede çocuğun, ayna evresinde, aynanın önünde, ilk taslakları biçiminde de olsa bir özerklik ve hâkimiyet vaadi/yaşantısının karşısındadır (Özmen, 2002).

6. KADIN KİMLİĞİNDEN ÇEVİRMEN KİMLİĞİNE: SEVİN SEYDİ

Bu bölümde çevirmen olarak ortaya çıkışında *The Disconnected* yayınlanmadan önceki konumundan başarak Sevin Seydi'nin farklı kimliklerinin ortaya çıkarılması ve bu kimliklerin *Tutunamayanlar*'ın çevirisindeki etkisi gösterilmeye çalışılacaktır.

Sevin Seydi'nin bilinen tek edebiyat çevirisi *Tutunamayanlar* romanıdır ve ona çevirmen kimliğini kazandıran da bu romanın yayınlanması ile sağlanmıştır. Romanın içindeki bir bölümün katıldığı bir yarışmada ödül kazanması ise Seydi'yi çevirmen olarak tanınır hale getirmiştir.

Elbette roman yayınlanmadan önce de Seydi bu romanın çeviri süreci gerçekleşmiştir. bu çeviri mevcuttur ve ancak edebiyat tarihinde şu ana kadar Oğuz Atay'ın “hayatındaki kadın” olarak çeviri eylemini gerçekleştiren bir kadın kimliğiyle örtüşmektedir. Oysa Sevin Seydi yazarın hayatındaki kadın kimliğinin ötesinde, çevirmen ve yayıncı konumundadır. Üstelik yayınevinin yayınladığı tek kitap *Tutunamayanlar*'ın İngilizcesidir. Seydi kadın kimliğinden çevirmen kimliğine geçişini sağlayan şey ise çevirinin skoposudur.

6.1. Oğuz Atay'ın Hayatındaki Kadın Kimliğiyle Seydi

Sevin Seydi Oğuz Atay'ın aşkı/sevgilisi ve artık çevirmeni olarak da görünür hale gelirken, uzun bir süre Oğuz Atay'ın yanında olan ona güç veren kadın kimliğiyle öne çıkmıştır. Yaptığı çeviri bile Sevin Seydi'den çok Oğuz Atay'ın kitabının çevrilmesi olarak ifade edilmektedir.

Seydi'nin *Tutunamayanlar*'ın İngilizce çevirisinin yayımlanması için katettiği yolda attığı adımlar kitabın yayımlanmasıyla çevirmen olarak adının yazılmasının ardından kimliğinin niteliği farklı bir anlam kazanmıştır.

Daha önce 2008 yılında East Anglia Üniversitesi tarafından düzenlenen yarışmada kitabın Şarkılar bölümünün İngilizce çevirisi Dryden çeviri ödülü olsa da kitabın

kapağında çevirmen olarak adının görünmesiyle Sevin Seydi *Tutunamayanlar*'ın İngilizce çevirmeni olarak öne çıkmaya başlamıştır.

Seydi'nin çevirmen olarak 2017 yılında kitabın yayınlanmasına kadar hakkında yazılan detaylar Atay üzerinden kurgulanan bir hayatın öznesi olurken, Seydi Atay'ın dışında da var olan ve çeviribilimde incelenmeye değer bir araştırma nesnesi haline gelmiştir.

Oğuz Atay ile ilgili ve Sevin Seydi ile ilişkisine de ışık tutan en kapsamlı araştırma Yıldız Ecevit tarafından *Ben Buradayım Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası* adlı kitapta yer almaktadır.

Oğuz Atay ve Sevin Seydi'nin ilişkisi üzerine yazılan pek çok yazıda Sevin Seydi'nin *The Disconnected*'i çeviren bir çevirmenden çok *Tutunamayanlar*'ın yaradılışında yazarın yanında olan kadın olarak konumlandırıldığını görmekteyiz.

Ecevit Sevin Seydi'yi anlattığı kitabının Sevin başlıklı bölümüne “Oğuz Atay'ın yazarlık yolunun somut dünyadan geçen bölümünde ise kendisine bir başka Musa eşlik eder” cümlesiyle girer. Sevin Seydi eşlik eden ve yazarı var eden kadın konumundadır ve bu konumunu Atay ve Seydi arasındaki aşkın gücü ile anlatır Ecevit. “Doruğa ulaşan bir tutku ve dipte çekilen bir ayrılık acısıyla uçlarda yaşanan bir aşkın odağındaki kadın Sevin Seydi onun yazma edimini paylaştığı tek kişidir” (Ecevit, 2014, 214)

Seydi ve Atay arasındaki diyalojik ilişkinin resmini veren bu ifade kadın kimliğindeki Seydi'nin çevirmen kimliğine geçtiğinde çevirideki rolünü yazarla paylaşımlarının çeviriye etkisini göstermektedir. Birbiri için ayna konumunda olan iki kişinin arasındaki iki dilde yazma eyleminde bu durumda çevirilerin her dilde de karşılıklı dönüştüğü düşünülebilir ve kaynak ve erek metnin odağında aynı kişinin olduğu söylenebilir Bu da çevirmen kimliğine dönecek olan kadındır.

Aynı zamanda Atay *Tutunamayanlar* romanından sonra yazdığı *Tehlikeli Oyunlar* Romanın da Sevin Seydi'nin ayrı kaldığı dönemde ona olan duygularının yoğunluğu altında yazarken, çevirmenin yazarın kahramanı Bilge'ye dönüşmüş somut hali görülmüş olur. Atay bu romanını da Sevin Seydi'ye adamıştır.

“Tehlikeli Oyunlar'ın Sevin'den izler taşıyan Bilge'sini Atay,” Her zaman ne istediğini bilir o” sözleriyle tarif eder (2017d, 215).

Ecevit'in derlediği ve farklı kaynaklarda da yer alan bilgilere göre Oğuz Atay ve Sevin Seydi, önceleri Oğuz Atay'ın yakın arkadaşı ile evlidir. Hep birlikte Sevin Seydi'nin de olduğu bir edebiyat grubunda bir arada olurlar. Her ikisi de eşlerinden ayrıldıktan sonra Beyoğlu'ndaki bir dairede 1968 ve 1969 yılları arasında yaklaşık bir yıl otururlar. Oğuz Atay *Tutunamayanlar*'ı bu evde yazar. Araştırmacı Ecevit, Atay'ın her zaman tutkulu bir edebiyat okuru olduğunu ve sıradışı öğrenme yeteneğini o yıllarda bilgi yarışmalarında da kanıtlamak isteyen özelliğine dikkat çekmektedir. Ecevit Atay'ın Sevin Seydi'ye olan ilgisinin nedenini şu şekilde ifade etmektedir; "Oğuz Atay'ın gruptaki bu genç kadına karşı, kaynağını ilk başta onun alışılmamış edebiyat ve kültür birikimi ile sanatçı yönüne beslenen hayranlıktan alan kimi duygular üretmiş olması uzak bir olasılık değildir" (Ecevit, 2014, 216).

Oğuz Atay'ın Sevin Seydi ile olan ilişkisinin en önemli kısmı Oğuz Atay'ın yazarlık gücünü kamçılayan Sevin Seydi ile en yakın olduğu dönemi oluşturan ve Atay'ın *Tutunamayanlar* romanının yazıldığı dönemdir. Bu nedenle Sevin Seydi'nin Atay üzerindeki etkisine ilişkin daha önce yayınlanan bilgilerin ışığında onun kadın kimliğinden çevirmen kimliğine geçiş süreci incelenirken, Atay'ın da sevgili/çevirmen ilişkisinin aynasında yansımaları görünür olacaktır.

Sevin Seydi'yi "tutkuyla sevilen, disiplinli gerektiğinde otoriter" olarak tanımlayan Ecevit (2014, 220) Sevin Seydi'nin yarattığı ortamda Oğuz Atay için yazmaya odaklandığını belirtmektedir. Atay'ın yıllardır korka korka bir kaç sayfa yazdığını ancak bunun dışında bir şey üretemediğini anlatan Ecevit, *Tutunamayanlar*'ın yazımı sırasındaki bu farklı ortamda Sevin Seydi'nin rolünü anlatırken şu ifadeyi kullanmaktadır; "İlk romanı olan 667 sayfalık *Tutunamayanlar*'ı bir yılı aşkın bir sürede bitirir. Sevin Seydi romanın başarısından öylesine emindir ki Oğuz Atay bir masada daktilosunun başında romanını yazarken, kendisi de diğer masada, yazılan sayfaları doğrudan İngilizceye çeviriyordur" (Ecevit, 2014, 220). Ecevit'in çeviri sürecine ilişkin verdiği bir bilgi de bu araştırmada çevirilerle ilgili karşılaştırma yaparken önemli bir bakış açısı getirmiştir. Bu da çeviri sürecinde *Tutunamayanlar*'da bulunan yaratıcı sözcük oyunlarının zaman zaman yer yer büyük güçlülere yol açma olasılığı fazla olan bu uzun ve karmaşık metnin bir bölümünün çevirisini sık sık yazarına danışarak romanın yazım süreci içinde sürdürdüğü bilgisidir.

Seydi, çeviri sürecine sadece çeviri edinci ile değil kendi bedeni ve kimliği ile katılırken tıpkı metnin kendisi de üretim ve değişimin bir parçası olmuştur. Oğuz Atay

ile birlikte bu süreçte yeni bir metin oluşturulmaya başlar. Ancak bu süreçte Seydi'nin üzerine binen ya da daha sonra hem araştırmacılar hem de Oğuz Atay tarafından verilen sorumluluk çok büyüktür. *The Disconnected*'in yayınlanması.

Seydi'den edebiyat çevrelerinin ve okuyucularında beklediği bu talep yine bir çevirmenden beklenen adım değil de bir kadından, yazarın sevdiği kadından beklenen bir talep olarak ortaya çıkmıştır. Oysa Sevin Seydi aynı zamanda çevirmendir ve sorumluluğunu alan, yazdığı ilk taslağı yeniden elden geçirip yayınlanabilir hale getirmeye çalışan bir çevirmendir.

Arka planda ise yine “kadın” olarak Atay’a duyduğu sorumluluk yatmaktadır. İngilizce çevirinin yayınlanması bu nedenle çok önemlidir çift kimlikli çevirmen hem kadın hem de işlevsel rolü olan çevirmenliğiyle batıda İngilizce okurlara yazarın sesini duyurmak için mücadele etmiştir. Ama akıllarda şu ana kadar kalan kısım yine de kadın kimliğidir. Ecevit, Atay ve çevirmenin ilişkisini anlatırken Seydi'nin kadın olarak Atay'ın karşısındaki konumunu şöyle anlatır:

“Tutunamayanlar romanında tüm yakınmalarını metnin dokusuna işleyerek dışa vuran Oğuz Atay'ın bu büyük yazı selini oluştururken, düş kırıklıklarını aynı mekânı paylaştığı Sevin Seydi'ye bir söz seli biçiminde aktardığını düşünmek yanlış olmaz. Zaten Tutunamayanlar romanının yazılma sürecinin büyük bir bölümünü içine aldığını düşündüğümüz dorukta yaşanan mutluluk döneminde Sevin Seydi'nin tıpkı romanın Günseli'si gibi önceleri sanatçının yaratıcılığını kamçılayan bir Musa davranışıyla "bütün hayallerini bana söyle (...) seni dinlemek istiyorum dediğinden kuşku yoktur” (Ecevit, 2014, 221).

Yazarın çevirmene yüklediği anlam Yıldız Ecevit'in de vurguladığı gibi *Tutunamayanlar* romanında onu kahraman yapmasıyla daha da netleşir. Buradaki diyalog hem **yazar** ve **kahraman** arasında hem de **çevirmen** ve **yazar** arasındadır. Çevirmen kendisinin yazar için ne kadar iyi bir dinleyici olduğunu bilir. Bu sorumluluk bilinciyle çeviri sürecinde yer alır.

Tutunamayanlar'ın çevirisi yazar için çevirmene kendini aktarım mekanizmasına dönmüştür. Bu aktarım kuramsal olarak diyalojik ilişkinin merkezinde yer almaktadır. Yani “kişinin ancak bir başkası yoluyla kendini bir bütün olarak ortaya koyabileceği, öteki tarafından görülebileceğini bilmenin benliği tanımladığını, öznenin ancak özneler arası bir ilişki biçiminde var olabileceğini” söyleyen Bakhtin'in özneler arasındaki bu ilişki tanımı Oğuz Atay ile Sevin Seydi arasında çevirmenlik köprüsü ile kurulmuştur.

Ecevit'in Oğuz Atay'ın hayatını yazdığı kitapta en fazla dikkat çeken kısımlardan biri de bu tezde aralarındaki metinlerarası ilişkiyi analiz etmeye çalıştığımız Sevin

Seydi'nin Ecevit'e Atay hakkında bilgi vermemesidir (Ecevit, 2014, 14-15). Bu nedenle kısa da olsa çeviri süreci ile ilgili bu tezde kullanılmak üzere kendisine iletilen sorulara Seydi'nin yanıt vermesi bu tezin Oğuz Atay'ın hayat hikayesini tamamlayan yeni bir metin olarak, metinlerarası bir ilişkiyi daha kurmuş olabileceği söylenebilir. Seydi'nin verdiği yanıtlarla kurulan metinlerarasılık yine tezin içinde de metinlerarasılığın sonsuzluğuna doğru yola çıkmış ve Genette'in yan metinsellik tanımı çerçevesinde yerini bulmuş olarak tanımlanabilir.

Ecevit, Atay'ın hayatını yazarken onu tanıyanlar üzerinden topladığı bilgi belge ve anıları derlerken Seydi'nin kendisine destek olmamasını şöyle ifade etmektedir:

“Zor bir işe kalkışmıştım. Üstelik bu gizil Oğuz Atay'a giden yoldaki birkaç kapıyı aralamamda anahtar olabileceğine inandığım önemli yaşam tanıklıklardan kimileri, yapmaya çalıştığım işten hiç hoşnut görünmüyorlar, bana karşı-bir paparazziye gösterilecek türden-kuşku/küçümseme içeren, hatta nezaket sınırlarını aşan ‘caydırıcı’ bir tutum içinde bulunuyorlardı. Onların desteği olmadan ne kadar ilerleyebilirdim? Hele, Atay'ın ilk iki kitabını adanmış olduğu ve benimle konuşmamak konusundaki kararlılığını bir teşekkür mektubu dışında bozmayan Sevin Seydi'nin tanıklık yapmadığı yaşam kesitlerine ne yazacaktım?” (Ecevit, 2014, 14-15).

Ecevit'in Oğuz Atay'ın hayatındaki Sevin Seydi'den bilgi alamamasının zorluğu bu tezde de çevirmenin yaşamı ile ilgili bilgiyi sınırlı kılmıştır ancak çevirmen kimliğini çeviri sürecindeki yaşadıkları ile birleştirildiğinde Atay'ın kiminle diyalojik bir ilişki içinde olduğunu açıklamaya yardımcı olmaktadır.

Ecevit'in araştırmalarında yer alan bu konuda yaptığım araştırmalarda da herhangi bir itirazın görülmediği ve Atay'ın kendi günlüğünde ipuçlarını verdiği üzere Sevin Seydi kahraman olarak Atay'ın kitaplarında Tutunamayanlar'da Günseli, Tehlikeli Oyunlar'da ise Bilge olarak yansımaları vardır.

Bu yansımaların hiç birinde Seydi'nin çevirmen kimliğine değinilmez. Dil bildiğini ve batı edebiyatı konusunda bilgili olduğunu ve Atay'ın hayranlığı ve onun eksikliğinin yazarlığında yarattığı etki çabucak anlaşılır bu metinlerden.

Yeniden önceki tanışmalara dönmek gerekirse Bakhtin'in ifade ettiği gibi Atay, sözcelerinin anlamını bulan ve diyalog içinde olduğu hem kahraman hem de çevirmen Seydi ile kurduğu bu diyalog sayesinde kendini anlamlı hissederken bir yandan da Seydi'de gördüğü yansımalar aynen Lacan'ın ayna evresinde tanımladığı bebek gibi kendisini ilk kez gören bir canlının bir aynadaki aksinde ayrılma kopma birey olma hazzına yaklaşır.

Öte yandan Sevin Seydi'nin kadın kimliği yazarın onu kahraman konumuna koyması ile devam ettiği söylenebilir. Sevin Seydi neden kahramandır? Seydi'yi yazarın kahraman yapan özellikleri nedir?

Tutunamayanlar romanını Oğuz Atay Sevin Seydi'ye ithaf etmişti yani ona armağan etmiştir. Romanın başında Atay *Sevin için* seslenişi koyarak okuyucuya Sevin Seydi ile olan diyalogun ilk ipucunu verir.

Genette'in yan metinsellik tanımı çerçevesinde Sevin Seydi'ye yapılan bir göndermeyi yan metinsellik olarak da okunabilir. Yazar burada okuyucuya önemli bir ipucu vermektedir. Sevin Seydi'ye olan ithaf Atay için hem kadın hem de kahraman olarak Seydi'nin yerini göstermektedir.

Tutunamayanlar'ın Türkçe versiyonunda sadece somut olarak ithaf kısmında yer alan Sevin Seydi aynı şekilde İngilizce versiyonda da vardır ancak Türkçe'den farklı olarak *The Disconnected*'in önsöz yazısında Sevin Seydi ve çeviri süreci ile ilgili bilgi verilmiştir. Giriş yazısında Sevin Seydi ile Oğuz Atay'ın çeviri sürecindeki birlikteliği ve Seydi'nin çeviri sürecinde neler yaptığına değinilmiştir. Bu da kaynak metinde olmayan bir bilginin İngilizce okuyuculara daha başlangıçta Oğuz Atay ve Sevin Seydi arasındaki diyalogun ipuçlarını vermektedir.

Türk Edebiyatında ithaf Terimi Hakkında Bir Araştırma Başlıklı makalesinde Turan Karataş, ithaf terimini şöyle aktarır:

“İthaf, şair veya yazarın bir eserini bir karşılık beklemeden, bir yakınlığı, gönül bağı, üzerinde manevî bir nüfuzu, hakkı veya saygınlığı bulunan ya da aralarında düşünce ve duygu birliği olan bir kişiye, kişilere veya bir topluluğa adanması/sunması ve bunun bir ibare yahut yazıyla eserin başında belirtilmesidir” (Karataş, 2002).

Bu tanımda yer alan “aralarında düşünce ve duygu birliği olan bir kişi” ifadesi, Tutunamayanlar romanının başından itibaren yazar ve çevirmen arasındaki diyalojik ilişkinin temsili olduğunu göstermektedir. Bu da çalışmanın kuramsal temelini oluşturan yazar ve çevirmen arasındaki metinlerarasılığı gösteren önemli örneklerden biri olarak kabul edilebilir.

Romanın içinde de Günseli karakteri olarak okuyucu karşısına çıkan Sevin Seydi yazarın kahramanla kurduğu diyalojik ilişkisinin en önemli metinlerarası ayağını oluşturur Ecevit, Atay ve Seydi'nin arkadaş çevresinden Vüs'at Bener'den aldığı bilgiyi şu şekilde aktarmaktadır: Sanıyorum, yaratıcılığı Sevin ile birlikteyken açığa çıktı(...)Sevin'den sonra daha da geliştiğini düşünüyorum (Ecevit, 2014,217).

Seydi'nin yazarın yaşamında ki bu yeri onu *Tutunamayanlar* romanı ile birlikte kahraman olarak kitabın içindeki çevirmen portresini daha net vermektedir. Ecevit, *Tutunamayanlar* romanının 1. Bölümünde 78 sayfa boyunca noktasız virgülsüz yazılan aşk epizodunda ikisi arasındaki enerjinin görüldüğüne dikkat çekmektedir.

Tutunamayanlar'daki bu aşk epizotunda kimin kiminle konuştuğu birbirine girer, kitabın kahramanı Selim ile aşık olduğu Günseli arasında birbirlerine duygularını aktarıldığı ancak kimin neyi aktardığı birbirinin içine geçen bu bölüm aynı zamanda romanı çeviren Sevin Seydi ile kurulan en güçlü diyalog olduğu söylenebilir.

Kitabın çevrilmesi ve anlaşılması en zor bölümden biri olan bu noktalama işareti olmayan bölümün analizini Ecevit şu şekilde yapmaktadır:

“Yazar kime yönelik olduğu belli olmayan mektup formundaki bu metnin imza bölümünde, kadın ve erkeğin isimlerini yan yana getirerek yaratmak istediği amaçlı karışıklığı sürdürür: Önemli olan kadın ve erkeğin birbirinin içinde eriyip yok olduğu, dış dünyadan hiç bir etkinin bozamayacağı, katıksız, duru, koşulsuz bir aşkı ve ona eşlik eden yoğun coşkuyu metne güçlü bir enerji olarak aktarabilmekdir” (Ecevit, 2014, 217).

Yazarın metin içinde yaptığı bu kimlik karışımı metnin dışında da yazar ve çevirmen arasında yaşandığı düşünülebilir. Çeviri ve kaynak metnin üretimi sırasında zaman zaman birbirlerinin yerine geçtiği, kaynak ve erek metnin de aynen romandaki mektuptaki melez yapı gibi melezleşip melezleşmediği soru işareti olarak kabul edilebilir.

“Türk edebiyatının en güzel aşk epizodlarında biri olan bu bölüm, Oğuz Atay-Sevin Seydi aşkının oluşturduğu manyetik alanın kurmaca düzlemdeki yansımasıdır” (Ecevit, 2014, 217).

Hiçbir sözcenin yalnızca söyleyene bağlı kalmadığını ve söyleyenle dinleyen arasındaki karşılıklı etkileşim sonucu oluştuğunun bilincinde olan Atay için sözcelerini kimin aktardığı önemlidir. Bu nedenle *Tutunamayanlar* romanında hem yazar hem kahramanla özdeşleşen çevirmenin çevirisinde her sözce önemli hale gelmiştir.

Çevirmenin Yazar ve Kahraman Olarak Portresi adlı kitapta Ayşe Ece Orhan Pamuk'un 2006 yılında Nobel Edebiyat konuşmasının son bölümünde kullandığı ve Stephane Mallarme'nin, “Dünyadaki her şey bir kitabın içine girmek için vardır” ifadesi için Pamuk'un Mallarme'yi haklı bulduğunu söylediğine dikkat çeker (Ece, 2016, 18). “Yaşadıklarımız hissettiklerimiz, düşündüklerimiz, kısaca bu dünyadaki

tüm deneyimlerimiz tek bir amaca hizmet eder: Bir kitabın içine girebilmek.” (Ece, 2016,18)

Bir çevirmenin de kitabın içine girmesi, kendine yazarla beraber kitapta yer açılması, kahramanlara yaklaşması ve onlarla kurduğu ilişkinin çevirmeni çok sesli bir diyalogun içine çektiği söylenebilir.

Bakhtin yazar ile kahraman arasındaki ilişkiyi iki insan arasındaki ilişkinin özel bir durumu olarak görür ve dolayısıyla bu ilişkinin incelenmesine yönelir. Oğuz Atay ile Sevin Seydi arasındaki çevirmen-yazar ilişkisinin yazarın kahramanı olma özelliğini taşıması nedeniyle de Bakhtin’in sözünü ettiği diyalojik ilişkinin/söyleşim mevcut olduğu söylenebilir.

Bakhtin’e göre romanlarda iki tür sözce bulunuyor. Bunlardan biri tek bir bilen öznenin olduğu ve ötekilerin ise bilginin nesneleri konumunda olduğu sözceler. Burada yazar öteki sözcelerini ayrı kendilikler olarak görür ve onların ne olduklarını anlamaya çalışmaz. Bunların her biri tek sesli bir sözce oluşturur yani söylem tek bir nesneye yöneliktir yazarca belli bir yönelimin nesnesi yapılmıştır. Söylem tek sesli doğrudan bir söylenmiş gibi yankılanır. Bakhtin bu tür sözcenin en iyi örneklerini Tolstoy’un yapıtlarında bulur: Yazar roman kahramanı ile konuşmaz kahramandan söz eder. İkinci tip sözce ise yine Bakhtin’e göre söyleşimsel yani çift sesli bir sözcedir. Roman kahramanı üretilen söylemde kendisiyle konuşulan kendisine seslenilen bir öznedir. (Aktulum, 2014,28)

Yazarın kahramanı arasındaki bu diyalojik ilişki, diğer yandan kadın/sevgili/çevirmen konumundaki Sevin Seydi ile kurduğu metinlerarası bir bağıdır.

“(…) okur ve metin arasındaki ilişkilerin kurulmasına katkıda bulunan, asıl metne göre ikincil planda kalan metinsel unsurlar sözkonudur. Genette yan metne ait unsurların, metnin kökensel olarak tanımlanmasındaki rolü üzerinde durur. Çünkü çoğu zaman biçimsel çözümlemelerde bu unsurların üzerinde hiç durulmaz. Yan metinsel unsurlar hep metin-dışı unsurlar olarak görülür, çoğu zaman asıl metinden ayrılırlar, oysa metnin alımlanması ve yorumlanmasındaki rolü kimi zaman o denli önemlidir ki yan metinsel unsurların bazıları metnin ayrılmaz parçaları olurlar” (Aktulum, 2014, 69).

Şehnaz Tahir Gürçağlar, edebiyat metninin çevirisinde çevirmen yazarla farklı bir ilişkiye girdiğini, edebiyat metnlerinin dilsel ve biçimsel özellikleri nedeniyle çevirmenin metne tüm anlam katmanlarını, olası tüm yorumlarını fark edecek biçimde yaklaşmak zorunda olduklarını belirtmektedir. Gürçağlar, edebiyat çevirmeninin

çevireceği metni ele aldığında karşısında kağıt üzerine yazılı sözcüklerden çok daha fazlasının var olduğunun altını çizmektedir (Gürçağlar, 2014, 36).

Sevin Seydi için bu bir avantajdır. Çünkü yazarın kaynak metni üretirken yanında olmasının ötesinde yazarı en iyi anlayacak kişi konumunda olması ve aralarındaki yakın ilişki, kullandıkları ortak dil ve ortak hayat dilimi çevirmen olarak Seydi'ye Atay'ı anlamada ve aktarmada avantaj sağlamıştır.

Kaynak metnin okurları metni okurken farklı bir yorum getirirler ancak yine de ortak bazı noktaları vardır. Çevirmen ise kendi okumasının yanı sıra yaptığı araştırmalar ve ona ait yaratıcılıkla metni yeniden kurgular. Çeviri kaçınılmaz olarak tek bir okumayla çevirmenin okumasıyla şekillenir. Kaynak dildeki olası sayısız okuma arasından çevirmenin seçerek oluşturduğu bu okuma erek dilde sonsuz sayıda okuma ve yoruma kaynaklık etmiş olur (Bush, 1998, 129'den aktaran Gürçağlar 2014, 36).

Sevin Seydi, yazar Oğuz Atay ile beraber çevirisini yaparken yazardan aldığı ek bilgilerle metinler arasındaki ilişkileri çok daha rahat kurma ve yazarın alt metnini yakalama şansına sahip olmuştur.

Tutunamayanlar'daki Oğuz Atay-Sevin Seydi ilişkisinin elektriğinin taşıyıcısı olan aşk epizodundaki kimi metin kesitleri ilişkideki gerçek yaşam ayrıntılarını bire-bir aktarır: "Bana kitaplar taşır onları nasıl anlamam gerektiğini bu kitaplarda ne bulunduğunu özellikle gündüz oturduğumuz Amerikan barlarda bardak bardak çay içerek ve içkiye karşı çekingenliğimle alay ederek anlatırken kendini kaybederdi" (Ecevit, 2014, 219).

Ecevit'e göre, yaşamının ilk on yıllarını güçlü bir annenin kol kanat gerdiği bir ortamda geçiren Oğuz Atay'ın Sevin Seydi ile yaşadığı ilişkinin bir başka bölgesinde ise büyük olasılıkla yaşamında yakınlaştığı diğer kadınlarda olduğu gibi kökleri çocukluğuna uzanan benzer bir ilgi arayışı içine girdiği düşünülebilir (2014, 221).

Atay için dinleyici bulmak her zaman önemlidir ve bunu *Tutunamayanlar*'da da ifade eder Bugünlerde iyi bir dinleyici bulmak o kadar güçleşti ki hayalimdeki kadınlardan bile bu kadarını beklemediğimi itiraf etmeliyim siz kurduğum hayallerden de daha güzelsiniz." (Atay, 2017a, 425)

Tutunamayanlar romanının en fazla üzerinde konuşulan aşk epizodunu çevirmen Sevin Seydi açısından yorumlandığında, Günseli'ye yazılmış ve hiç bir şekilde paragraflara ayrılmamış ve noktalama işareti kullanılmamış olan 2017 yılı baskısında

14. Bölümde yer alan, Sevin Seydi'ye seslenerek bütün sözcelerini aktararak kahraman/sevgili/kadın ile en şiddetli diyalojik ilişkisini kurarken, Sevin Seydi ise çeviri sırasında çevirmen olarak bu diyalojik ilişkiyi çözmek ve aktarmakla yükümlü olan çevirmendir. Aynı zamanda kahraman aynı zamanda sevgili aynı zamanda kadın ve çevirmen kimliğinin bir arada olduğu en şiddetli bölümdür romandaki bu metin. (Atay, 2017, 460)

Ecevit'in araştırmasına göre Oğuz Atay'ın yazdığı *Günlük ve Tehlikeli Oyunlar* Sevin Seydi'nin kişiliği hakkında bilgiler içerirken, *Tutunamayanlar* romanındaki karakterlerden Günseli de Seydi'den ipuçları taşımaktadır (Ecevit, 2014, 222).

Sevin Seydi'nin Günseli karakteri olarak taşıdığı bu izler çevirmen Seydi'nin izleri ile örtüşmesi çeviri sürecinde yazar ve çevirmen arasındaki bu dalgalı yansımaların çeviri sürecinde Seydi'nin rolünü defalarca değiştirmesine yol açması beklenmektedir. Atay'ın *Tutunamayanlar* aracılığı ile yansıttığı aynasında sadece bir kadın görüntüsü algılanırken, diyalojik ilişkisini kurduğu ve sözcelerini aktardığı kişi Günseli değil çevirmendir. Satır aralarını çözecek aslında İngilizceye çevirmeye çalışırken **Sevince**'ye çevirmesini beklemiş görünmektedir Atay. Bir şekilde "beni kendi dilinle anla" mesajı verdiği söylenilir.

Oğuz Atay'ın yaratıcılığının Sevin Seydi ile birlikteyken açığa çıktığını Yıldız Ecevit ile yaptığı röportajda Vüs'at Bener Sevin Seydi'den sonra daha da geliştiğini söylediğini aktarmaktadır. Atay'ın Sevin Seydi ile evde yaratıcılığını besleyen güçlü bir kaynağı yakaladığının altını çizen Ecevit,'e göre "kurmaca düzlemde Selim ve Günseli'nin birbirine karıştığı bir ortamda kimin kime ne söylediği önemli değildir. Metni bire bir çözümlemeye çalışmanın anlamı yoktur" (Ecevit, 2014, 217). Yazarın metinde kadın ve erkek isimlerini birbirine karıştırarak (Günseli seli seli Selim) seslenişiyse okuruna gerekli ipucunu verdiğini savunan Ecevit, ayrıca yazarın kime yazıldığı olduğu belli olmayan mektup formundaki imza bölümüne dikkat çeker. Burada Ecevit bu bölümü şu şekilde yorumlamaktadır:

Kadın ve erkeğin birbirinin içinde eriyip yok olduğu, dış dünyadan hiçbir etkinin bozmayacağı katıksız duru koşulsuz bir aşkı ve ona eşlik eden yoğun coşkuyu metnine güçlü bir enerji olarak aktarabilmektedir. ...Türk edebiyatının en güzel aşk epizotlarından biri olan bu bölüm, Oğuz Atay-Sevin Seydi aşkının oluşturduğu manyetik alanın kurmaca düzlemdeki yansımasıdır." (Ecevit, 2014, 217)

Romanın 460. Sayfasında başlayıp 537. Sayfaya kadar devam eden bu noktasız virgülsüz soluksuz bölüm yaklaşık 80 sayfadan oluşmaktadır. Çevirisinde de aynı

şekilde hiçbir bölünme olmadan bölümü noktasız virgülsüz çevirmeyi başarmıştır Seydi. Erek ve kaynak metinden söz konusu bölüme ait sınırlı sayıda kopya tezin ekler kısmında yer almaktadır.

Sevin Seydi, İstanbullu Sabetayist bir burjuva ailesinin kızıdır. Babası Edip Seydi İstanbul'daki mason örgütünün önde gelen isimlerinden biri olduğunu belirten Ecevit (2014, 241), “Sevin Liseyi Arnavutköy Amerikan Kız Kolejinde okuduktan sonra Londra’da resim eğitimi görür. Çok okuyan zeki ve entelektüel bir kızdır” ifadesini kullanır. *Tutunamayanlar*’n çevirmeni Sevin Seydi’yi tanımış pek çok kişiden edindiği bilgiyle portresini oluşturan Yıldız Ecevit onu, “Zeki, sıradışı, karizmatik, eksantrik, havalı, tipik, kültürlü, sanatçı, zevkli, bohem, coşkulu, hayat dolu, doğal, duyarlı...” olarak tanımlar (Ecevit, 2014, 2014-215).

Sevin Seydi yine bir kadın kimliği ile Oğuz Atay’ın hayatında dönüm noktası oluşturur. Birlikte iki dille yazdıkları romanın Sevin Seydi olmasaydı daha farklı olacağı, hatta yazılamayacağı tartışmalarını başlatacak bir ipuçları vardır. Seydi bu durumda sadece erek metnin kaynak metnin de temelini atmıştır.

Ecevit Oğuz Atay’ın Sevin Seydi’ye ayırdığı bölümün giriş cümlesinde de bir kadın olarak Atay’ın hayatındaki yerini şu şekilde açıklar:

“Oğuz Atay’ın yazarlık yolunun somut dünyadan geçen bölümünde ise kendisine bir başka ‘Musa’ eşlik eder. Doruğa ulaşan bir tutku ve dipte çekilen bir ayrılık acısıyla uçlarda yaşanan bir aşkın odağındaki kadın Sevin Seydi onun yazma edimini paylaştığı tek kişidir.” (Ecevit, 2014, 214)

6.2. Çevirmen Olarak Sevin Seydi

Sevin Seydi çevirmen kimliğine büründüğünde yazarı görünür kılmak amacını üstlendiği daha önce belirtilmiştir. Bunu yaparken de çevirmenin güçlü-savaşan kadını temsil ettiği söylenebilir. Çevirinin yayınlanması için yaynevleri ile görüşmesi, İngilizce çevirisinin basılması için uğraşarak, yazarın var olmasına (doğumuna) neden olan çevirmen aynı zamanda yazarın (başka bir dilde) yeniden doğması için savaştığı görülmektedir. Bir yandan eski sevgili yazar ile diğer yandan yazardan sonra hayatını sürdürdüğü *The Disconnected*’in editörü Maurice Withby’nin desteğiyle batıda varolma savaşını sürdürmüştür.

Kaynak metnin çevirmene atfedilmesi ve kitapla ilgili yapılan yorumlarda kitaptaki kadın kahramanlardan biri ile özdeşleştirilmesi, çevirmenin aynı zamanda ilk baskıda

kapak resmini yapması çevirmen ve yazar ilişkisinde sınırları azaltırken çevirmene yazarın ölümünden sonra kaynak metnin yazılmasından sonraki 40 yıl sonra yazarı yeniden yaşatma olasılığını verir.

Sevin Seydi ile yaşadığı ilişkinin en yoğun döneminde yazdığı kitabın İngilizce'ye çevrilmesi aynı zamanda Oğuz Atay'ın Sevin Seydi'ye kendini en iyi anlatabileceği bir yol olarak düşünülebilir.

Oğuz Atay'ın onun her sözcesinin anlamını en yakın okuyucusu Sevin Seydi ile karşılığını bulacağına inandığı söylenebilir. Bakhtin'in ifadesinde yer alan ve hiçbir sözcenin yalnızca söyleyene bağlı kalmaması ve söyleyenle dinleyen arasındaki karşılıklı etkileşimde anlam bulması yazar Oğuz Atay ile çevirmen Sevin Seydi'nin diyalojik ilişkisinin temelini oluşturur. Sevin Seydi çevirmen olarak Oğuz Atay'ın sözcelerinin anlamını bulan kişi konumundadır. Aralarındaki yakın ilişkinin sonucu olarak Atay'a göre sözcelerini en iyi anlayan/anlaması gereken kişi de zaten çevirmen Sevin Seydi'dir.

Böylece *Tutunamayanlar*'ın İngilizce çevirisi yazarın sadece kitabını değil, kendini, kendi varlığını çevirmene aktarma aracı olarak düşünülebilir ve aralarındaki yazar ve çevirmen ilişkisi diyalojik olup bu ilişki metinlerarası bir ilişkidir. Seydi'nin metinlerarasılık yoluyla yazar ile kurduğu ilişki onun çeviri sürecinde ve çevirinin yayınlanma sürecinde attığı adımla ve aldığı kararlarda çok kimlikli yapısının etkisi olduğu söylenebilir. Çevirmen Sevin Seydi sadece 200 adet baskı yapan çevirmen olmasına rağmen aynı zamanda yazarın sevdiği kadın, yakın arkadaşı, yayıncıdır ve bütün bu kimlikleri de yazar ile kurduğu metinlerarası ilişki ile kazanmıştır.

Sevin Seydi'nin Oğuz Atay'la olan ilişkisinin en somut hali *Tutunamayanlar*'ın çevirisi ile ortaya çıkarken Seydi'nin çevirmen kimliğine adımları atılmış olur. Bu bölümde Sevin Seydi'nin *Tutunamayanlar*'ın çevirmeni olarak Sevin Seydi'nin inceleme nesnesi haline gelişinin nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Edebiyat çevirmenleri Okur/Eleştirmen/Yazar/Editör olarak anlatan Ayşe Ece, *Çevirmenin Yazar ve Kahraman Olarak Portresi* adlı kitabında edebiyat çevirmenlerinin çeviri sürecinde farklı kimlikler üstlendiğine de işaret eder.

Ece, “Çevirmenin çevireceği metnin seçiminden, yorumlanmasına ve alımlanmasına, kendi dilinde yeniden yazılmasına ve okurlara farklı bir kültürden seslenen bir metin

olarak sunulmasına uzanan çeviri etkinliğinin farklı aşamalarında edebiyat çevirmenin farklı kimlikler üstlendiğini” belirtmektedir (2016, 55).

Ece’nin bir edebiyat çevirmenini tanımlarken kullandığı “kendi dilinden yeniden yazılması” eylemi Sevin Seydi için geçerli olmamakta ve bu nedenle de incelenmesi gereken bir çevirmen konumuna gelmektedir. Seydi ana diline değil kendisinin de ikinci dili olan İngilizce’ye yazar ile birlikte çevirmektedir. Çeviri süreci birden çok özelliği ile edebiyat çevirmenlerinde olması gereken özelliğin dışındadır.

Çevirinin ana dile yapılması, ana kültüre yapılması yani erek kültüre yazım çevirmeni yeniden yazan konumuna taşırken burada Seydi ana dili olmayan bir dile yazarı çevirmiş karşılaştığı zorlukları arkada olan ve aslında çevirmen olarak “görünmez” konumunda olan aslen İngiliz olan Marius Whitby’nin editörlüğü ile çözmüştür. Çevirmene birden fazla rol yüklenen bu tezde İngilizce kitabın editörüne de birden fazla rol yüklenmiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi edebiyat çevirmenleri öncelikle kaynak metni okurlar ve bu aşamayı tamamladıktan sonra bir sonraki aşama olan çeviri aşamasına geçerler ve kaynak metni ikinci dilde yeniden yazmaya başlarlar.

“Bu aşamada erek dilde yeniden yazılan metin aslında kaynak metin değil çevirmenin zihninde bireysel yorumlama ve çözümleme çalışmasının sonucunda yaratılmış olan metindir. Çevirmenler okuma süreçlerinin sonucundak zihinlerde oluşturdukları kaynak metni erek dilde yaratırken doğal olarak yazar kimliğini de benimserler. Farklı bir dilde yazılmış bir metni ana dilinizde yeniden yazmak kuşkusuz bir yazarlık işidir” (Ece, 2016, 56-57).

Tutunamayanlar Romanı bitmeden İngilizceye çevrilmiş olması çevirmenin yorumlama ve çözümleme aşamalarında yazarın yanında olmasıyla işinin kolaylaştığı söylenebilir de ilk taslak çevirinin ardından aslında erek dile yeniden yazımını yapılmasını sağlayan kişi editördür. Editörün Atay ile ilişkisini sonlandırdıktan sonra Seydi’nin eşi olması ve editörün de Atay’ı yakından tanıyor olması basımı yapılan İngilizce çevirinin üç kişinin oluşturduğu bir metinlerarası ilişkiler yumağı olduğu söylenebilir.

Seydi’nin romanın tamamı bitmeden yazıldığı sırada yaptığı ilk taslak çevirinin çözümlenmesi aşaması diğer edebiyat çevirmenlerinininki gibi olmamıştır. Bir başka edebiyat çevirmeni olan Rus Edebiyatı çevirmenlerinden Sabri Gürses’in özgün metni bir okur olarak nasıl çözdüğünü Ayşe Ece, *Çevirmenin Yazar ve Kahraman Olarak Portresi* kitabında şu şekilde aktarır:

“Yazarın da metne başlamadan önce sonunu, tamamını bilmediğini düşünüyorum; çevirmen olarak, başta ne karar alırsam alayım, sözcükleri belli şekilde çevirmeye, hatta dizinden yola çıkarak çevirmeye kalkışayım, sonunda çeviri metin de tıplı özgün metin gibi kendi başına hayat buluyor-karakterlerin nasıl davranacağını bilmeyen sadece yazar değil sanki, ben de bilmiyorum, yazar bir metin örmüş, ben o metni çöze çöze yazarla kaynaşmaya çalışıyorum” (Ece, 2016).

Metni çözerek yazarla kaynaşan çevirmen bir yandan da yazar ile diyalog kurmaktadır. Bu da metinlerarası bir diyalogdur. Seydi’nin Atay ile kaynak metnin yazımı sırasında aynı mekanda olması hatta Seydi’nin Atay’ın ona olan aşkı ve güveni ile kaynak metnin yaratılmasında ateşleyici konumda olması ortaya çıkan metnin metinlerarası hatta düşünceler arası olduğunu gösterir. Seydi aynı anda hem yazarı hem de metni okuyan konumundadır.

Metinlerarasılık bize hiç bir metnin tek başına okunamayacağını her metnin kendinden önceki metinlerle, başka metinlerle ilişki içinde olduğunu söyler. Aynı şekilde okuyucu da metinle bu ilişkiyi kurarken bir yandan da metinlerarası bir ilişki içine girmiş olur.

Metinlerarası bir ilişkiye girebilmek için okuyucunun öncelikle başka metinler, başka söylemler arasında dolaşabilme yeterliliği olması gerekir. Böylece metnin gerçek anlamına ulaşabilen okuyucu metinlerarası yolculuk yapabilen okuyucudur denilebilir ancak bu sadece metinlerde somut olarak gözle görülür elle tutulur metinlerarasılıkları değil, söylemler arası ilişkiyi de bulma, ortaya çıkarmayı da içerir. Bu nedenle yazarın ihtiyaç duyduğu okur kahramanların anlatılmayan hikayelerini de kavrayabilen okur modeline dönüşür.

6.3. Sevin Seydi’nin Batıya Dönük Yüzü

Sevin Seydi hayatını İngiltere’de sürdürmektedir ve son 50 yıldır İngiltere’de yaşamaktadır. Eşi de İngiliz olan Seydi’nin Türkiye’de yaşadığı dönemlerde de batıda var olmaya verdiği önem edebiyat araştırmalarında yer almaktadır. Ayrıca Seydi için Batı normlarında bir yazar olunması önemlidir. Bu nedenle de Batı normlarında olduğuna inandığı *Tutunamayanlar*’ın her koşulda İngilizcesinin İngilizce dizgede yer alması için savaş vermiştir. Bu bir yandan Atay için atılan bir adım olurken diğer yandan da Batıda var olmaya olan inancının gücünden kaynaklanmaktadır. Yabancılaşmanın Avrupa edebiyatında en az 200 yıldır yaygın bir tema olduğunu belirten Sevin Seydi “İngilizce okuyanların Oğuz’un getirdiği tamamen özgün

yorumun (yabancılaşma yorumu) kültürel farklılıkları aşarak kendilerine hitap ettiğini görececeklerini” ümit etmişti.(Seydi, yazılı söyleşi)

Ecevit, Seydi’nin yabancı dil ve Batı Kültürüne olan yakınlığını ve ilgisini *Tehlikeli Oyunlar* romanı üzerinden yorumlamaktadır (2014, 219). Ecevit’e göre Oğuz Atay, Sevin Seydi ve Vüs’at Bener’den özellikle taşıyan Hikmet, Bilge ve Hüsamet’in arasında aşağıdaki diyalog geçer:

“Neler okuyorsunuz bunu yazarken (...) Okumalısınız; hangi dilden okuyorsunuz efendim? Türkçe diye cevap verdi albay biraz üzülerek. Olmaz dedi Bilge, “biraz yabancı dil biliyorsunuzdur” “Gençliğimde biraz Fransızca ile uğraşmıştım” dedi. Hüsamet’in Bey zayıf bir sesle, “hemen başlamalısınız” diye atıldı Bilge heyecanla (...) “Hikmet de çalışmalı zaten. Ben de yardım ederim” (Ecevit, 2014, 219).

İngiltere’yle ilişkisini hep sürdüren ve yeni yayınları yakından izleyen Sevin Seydi modern Batı edebiyatındaki gelişmeler konusundaki birikimiyle Oğuz Atay’ı besler. (219) Kendisi de sürekli okumakta olan, öğrenmeye açık, beyinsel alım gücü yüksek Atay’ın bu entelektüel desteği sünger gibi çektiğinden hiç kuşku yoktur. Halit Refiğ, Sevin Seydi için,”Oğuz’u’ çok etkiledi (...) özellikle modern edebiyata açılma bakımından” diyordu. Sürekli edebiyat gündemdeydi” diye anlatır Sinan Ersan:” Sevin onun kültürünün eksik kalan bölümünü tamamlamıştır. Oğuz’un okumadığı kitapları ona önce anlatarak tanıtmıştır”

Sevin Seydi’nin en önemli özelliklerinden biri batı normlarına ve batı diline verdiği önemdir. Yıldız Ecevit Sevin Seydi’nin farklılıklarını anlattığı incelemesinin bir bölümünde verdiği örnek yazarı batıda var etmek için verdiği uğraşının arkasında yatan ipuçları olarak değerlendirebiliriz.

“Vüs'at Bener Sevin'in gerek giyim tarzıyla gerekse düşünceleriyle Oğuz Atay'dan daha farklı bir yaşam biçimi olarak görmüştür. Daha sonra gidilen Bener'in evindeki sohbetin odağında edebiyat vardır. (Bener) "Sevin'in yaklaşımı şuydu: Gelişmek isteyen bir yazar dil bilmek zorundadır, dış yayınları izlemeden Batı normlarında bir yazar olunamaz. Ben gerçi biraz Fransızca biliyorum ama koşulların daha fazlasına elvermemişti. Dil bilmemeyi Sevin bir kusur olarak ortaya koymuştu," diye anlatır Bener” (Ecevit, 2014, 218).

Ecevit’in de vurguladığı şekilde *Tehlike Oyunlar*’ın Bilge’sinin Sevin Seydi’yi yansıtmaması onun hem kadın hem de birikimiyle Atay’ın romanı ile kurduğu diyalogun gücüne işaret ettiği söylenebilir.

Ecevit Seydi’nin İngiltere ile bağını hep sürdürdüğünü ve yeni yayınları da her zaman yakından izlediğini vurgulamaktadır. Sevin Seydi’nin modern Batı edebiyatı

alanındaki gelişmeler üzerine sahip olduğu birikimiyle Oğuz Atay'ı beslediğini belirten Ecevit, Atay'ın da sürekli okuyan ve öğrenmeye açık, yüksek beyinsel alım gücü ile “bu entelektüel desteği sünger gibi çektiğinden hiç kuşku” olmadığını belirtmektedir. Ecevit, Halit Refiğ'in, Sevin Seydi için, "Oğuz'u çok etkiledi (...) özellikle modern edebiyata açılma bakımından" ifadesini aktarmaktadır. "Sürekli edebiyat gündemdeydi" diye anlatır Sinan Ersan: "Sevin onun kültürünün eksik kalan bölümünü tamamlamıştır. Oğuz'un okumadığı kitapları ona önce anlatarak tanıtmıştır" (2014, 219).

Sevin Seydi'nin kültürel olarak batı ile kurmuş olduğu diyalogu ile *Tutunamayanlar*'ın kaynak metnin varoluşuna katkısı olduğu söylenebilir. Seydi'nin İngilizce kitabın yayınlanması için attığı adımlar ve aldığı kararlar kısaca çevirinin skopusunu belirmesinde Oğuz Atay ile kurduğu diyalogun etkisi olduğu söylenebilir.

Seydi çeviri sürecinin başından sonuna kadar aynen Olric'in Turgut'a yaptığı gibi onu hiç yalnız bırakmadığı söylenebilir. Sonuçta Seydi'nin karşısında batı dizgesi bulunmaktadır ve bu dizgede var olmanın koşullarının sadece kaynak kültür tarafından çok iyi okunan bir metin olmasının yetmediği görülmektedir.

Ecevit kitabında ayrıca Oğuz Atay'ın romanının İngilizcesinin yayınevleri tarafından geri çevrilmesini “Ücra bir ülkenin bu hiç tanınmayan yazarının romanını çok uzun bularak geri çevirir” sözleriyle ifade ederken bu ifade ile Batının kendini üstün görme tutumunun da mesajını taşır (Ecevit, 2014, 220).

Bundan sonraki bölümde çevirmenin amacına ulaşırken aldığı çeviri kararlarının gösterilmeye çalışılmıştır.

7. METİNLERARASI İLİŞKİNİN KESİŞİM NOKTASI THE DISCONNECTED’IN SKOPOSU

Bu bölümde Oğuz Atay’ın *Tutunamayanlar* romanını yazarken Sevin Seydi’nin yazarın yanında İngilizceye çeviri sürecinin yazar ve çevirmen arasındaki diyalogun metinlerarasılıkta önemli kesişim noktası olan çeviri sürecine ve İngilizce kitabın yayınlandığı süreçte alınan kararlara odaklanılmıştır.

Bu kararlar çeviribilimde Skopos kuramı ile açıklanabilmektedir. Çeviri süreci ile ilgili çevirmenin aldığı kararları tartışmadan önce Skopos kuramı açıklanacaktır. Skopos kuramı aynı zamanda yazar ve çevirmen arasındaki diyalog ile birlikte çevirmeni yayıncı kimliğine de taşımıştır.

7.1. Erek Metin Oluşurken Sevin Seydi’nin Tercihleri

Bu bölümde Sevin Seydi’nin çeviri kararlarında erek odaklı yaklaşımının örneklerle gösterilmesi amaçlanmıştır. Çeviri yaparken çevirmenlerin kelimesi kelimesine mi yoksa anlamının mı aktarılmasının doğru olacağı çevirinin ilk ortaya çıktığı zamanlardan bu yana tartışılan ve eleştirilerde halen dikkate alınan bir durumdur. Aslında bugün de skoposu belirlerken çevirmenin bu ilk sorunun yanıtını vermeye çalıştığı düşünülebilir.

Seydi’nin nasıl bir skopos belirlediği ve erek metin ile kaynak metin arasında nasıl bir aktarım mekanizması olduğunun anlaşılabilmesi için geçmişten günümüze çeviriye yaklaşımlarda Skopos ile çeviriye yaklaşımın dışında bu bakış açılarının hem nasıl değiştiğini hem de hala aynı soru ve sorunların gündemde olduğunu gösterilmesi için ve Seydi’nin çeviri yaklaşımının neden Skopos kuramı ile ele alındığının anlaşılabilmesi için çeviri tarihi ile ilgili kısa bir özet verilmeye çalışılmıştır.

Çeviriyi ilk kez kuramsallaştıran toplumun Romalılar olduğu belirtilmektedir. Cicero ve Horatius’un çeviri konusundaki yaklaşımları Batıda çevirinin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin kural koyulmasına yardımcı olmuştur. Cicero ve Horatius

için çeviri sözcüğü sözcüğüne değil anlamına göre yapılmalıdır ve çevirmenin sorumluluğu da kaynak netne değil erek okurlara yöneliktir. Bu tercihin arkasında yatan neden ise yaşadıkları kültürde çeviriyi kaynak kültürü temsil eden ve onu birebir üreten bir belge olarak görmemeleri yatmaktadır. O dönemde Roma’da eğitilmiş kişilerin çoğunun metinleri özgün dilde okuyacak kadar Yunanca bilmesi ve çeviri ve kaynak metnin bir arada okuması da etkilidir (Basset-McGuire 1980, 44’ten aktaran Gürçağlar, 2014, 106)

Jeremy Munday, *Introducing Translation Studies* kitabında (2008, 24) Cicero ve Horatius’un MÖ 1. Yüzyılda çeviride anlam aktarımı yaklaşımı daha sonraki dönemlerde İncil çevirmenlerine de ilham kaynağı olduğunu aktarmaktadır. İncil çevirisinde tanınmış olan Aziz Jerome 4. yüzyılda kendi çeviri stratejisinde sözcüğü sözcüğüne çeviri yapmanın anlaşılmasız bir metin doğurduğu ve İncil’in anlamını gölgelediğini belirtmektedir. Aziz Jerome için de izlenmesi gereken yöntem anlamına göre çeviri olmuştur

Munday’in aktardığı bilgilere göre sadece İncil çevirilerinde değil Fransız Hümanist çevirmenlerden Dolet de çeviride sözcüğü sözcüğü çeviriden kaçınması, anlam belirsizliklerini açığa kavuşturması gerektiğini ve böylece akıcı bir metin yaratılmasına dikkat çekmiştir. Çeviri stratejilerini ise sınıflandırılması 1680 yılında John Dryden tarafından yapılmıştır. Dryden çeviri stratejilerini (metaphrase, paraphrase, imitation olarak) üçe ayırmıştır. Metaphrase çevirmenin sözcüğü sözcüğüne yaptığı çeviridir. İkincisi ise anlamı açıklayarak vermektir ve burada anlam aktarılır, üçüncüsünde ise öykünme olarak tanımlanmaktadır ve çevirmen burada daha özgür bir şekilde çevirmektedir (Munday, 2008, 27).

Kitapta yer alan bilgilere göre 19. yüzyılda teolog ve yorum bilimci olan Friedrich Schleiermacher de çeviri stratejilerini yabancılaştırma ve yerlileştirme olarak açıklamaktadır. Bir diğer sınıflandırması ise sözlü ve yazılı çevirmen ayrımıdır. Sözlü çevirmeni (Dolmetscher) ticari çeviriler yapan çevirmen olarak tanımlarken, sanatsal ve akademik metin çevirilerini ise yazılı çeviri olarak (Übersetzer) olarak tanımlamaktadır (Munday, 2008, 28).

Diğer sınıflandırma türü olan yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejisinde ise Schleiermacher çevirinin konumunu okura göre belirlemektedir ve çevirmen ya okuru yazara taşımaktadır ya da yazarı okura taşımaktadır ve kendisi bu stratejilerden okuru

yazara götürme stratejisini tercih etmektedir. Böylece Schleiermacher’e göre çevirmen kaynak metnin içerik ve dilini koruyacak şekilde davranmalı ve metindeki yabancı unsurları değer vererek bunları kaynak dile aynen taşımalıdır (Snell-Hornby, 2006, 9, aktaran Gürçağlar, 2014, 111).

Daha sonraki dönemlerde 1950’li yıllarda Jean-Paul Vinay ile Jean Darbelnet tarafından dilbilimsel yaklaşım geliştirilmiştir. Dilbilimsel yaklaşımlar erek metin ile kaynak metin arasındaki eşdeğerlik sorunsalına odaklanmıştır. Roman Jakobson da iki farklı dilde kullanılan sözcüklerin anlamsal açıdan birbirine eşdeğer olamayacağını belirterek, çevirinin en büyük sorununu eşdeğerlik olarak açıklamıştır. Eşdeğerlik konusunda ayrıca J.C Catford metinsel eşdeğerlik kavramını ortaya atmıştır. Bu eşdeğerlik duruma bağlı olarak bir kaynak metne eşdeğer kabul edilebilecek bir erek metnin yaratılmasıdır. Diğer bir eşdeğerlik durumunu ise Catford biçimsel eşdeğerlik olarak açıklar. Bu ise iki dil arasında birebir örtüşme olması olarak tanımlanmaktadır. Gürçağlar, Catford’un yaklaşımının ilginç yönünün eşdeğerliği dilsel verilerle sınırlamamış olması ve işlev ve kültür gibi unsurların da eşdeğerlilikle bağlantılı olduğunu vurgulaması olarak açıklamaktadır. Catford’un ardından Werner Koller’in eşdeğerlik kavramının da Catford’unkine benzemektedir. Koller denkliği iki dil arasındaki benzerlik ve farklılık olarak ele alırken, eşdeğerliği ise sözcük ya da sözcük gruplarının erek metindeki eşdeğerliği olarak tanımlamaktadır. Buradaki denklik yaklaşımı Ferdinand de Saussure’ün “langue” kavramıyla, eşdeğerlik ise “parole” kavramına karşılık gelmektedir (Munday, 2001, 47’den aktaran Gürçağlar, 2014, 116).

Daha sonra ise Eugene Nida eşdeğerliği “devingen eşdeğerlik” olarak tanımladı ve kültürel öğelerin aktarılması konusunda yeni bir bakış açısı getirmiş oldu. Nida’ya göre çeviride önce anlam, sonra da biçim açısından kaynak mesaja en yakın doğal sözcük tercih edilmeliydi (Snell Hornby, 2006, 25’ten aktaran Gürçağlar, 2014, 118).

Ancak bütün bu kuramcılarının katkılarının ardından çevirinin karmaşık ve toplumsal olduğuna ilişkin düşünceler ortaya çıktı, çevirinin sadece dilsel bir olgu değil bir iletişim bağlamı içinde ele alınması gerektiğini Jiri Levy ortaya koydu. Levy çeviriyi bir yandan kaynak metinden üreyen türev metin, diğer yandan da bağımsız bir metin olarak tanımladı ve çeviriyi bir karar verme süreci olarak tanımlayan ilk araştırmacı oldu (Hermans 1999, 21’den aktaran Gürçağlar, 2014, 119). Daha sonra Anton Popovic ise çeviri normlarının incelenmesinde önemli rolü olacak olan “deyiş kaydırması” kavramı ile çeviride metne göre yeni sayılabilecek her şeyi yani ekleme,

çıkarmaları bu kapsamda değerlendirdi. 1970’li yıllarda ise daha önce kaynak metnin merkez alındığı yaklaşımların yerini erek kültür ve beklentilerinin öne çıktığı çeviribilim akımları orta çıkarken bunlardan biri de işlevci akım olarak adlandırılan ve Almanya’da Katharina Reiss ile Hans Vermeer tarafından geliştirilmiştir. Vermeer Katharina Reiss’in metin türleri ve işlevlerine göre ortaya attığı yaklaşımdan yola çıkan Vermeer skopos kuramı ile çeviriyi kültürlerarası iletişimsel ve eylemsel bir alan olarak ele almıştır (Gürçağlar, 2014, 120-123).

Çeviribilim araştırmalarında işlevsel yaklaşımların ardından erek odaklı çeviri incelemeleri kapsamında betimleyici çeviri araştırmaları başlamıştır. Çeviri için genel bir kuram oluşturmanın olanaksız olduğu düşüncesiyle metinlerin incelenerek bulguların açıklanmasına yönelik olarak geliştirilen betimleyici çalışmalar Gideon Toury tarafından, 1970’li yıllarda Itamar Even Zohar’ın geliştirdiği bir kültür kuramı olan Çoğuldizge kuramı çerçevesinde geliştirilmiştir. Toury’nin geliştirdiği yöntemler bütününde ortaya koyduğu norm kavramı ile kendine özgü bir eşdeğerlik tanımı ve daha önce ele alınmamış sözde çeviri olgusuna bütüncül ve açıklayıcı bir çerçeve ile bakılmasını sağlamıştır. Çeviribilimde bu nedenle betimleyici çalışmalara sadece yöntemsel değil kuramsal bir alan olarak da başvurulmaktadır. Toury’ye göre betimleyici yaklaşımın temeli erek odaklılık olup, çeviriler kaynak kültürün değil erek kültürün birer gerçeğidir (Gürçağlar, 2014, 128-129).

Sevin Seydi’nin çeviri kararlarında da zaman zaman yerlileştirme yaptığı, erek okura ve kültüre yönelik açıklayıcı çeviriler yaptığı görülmektedir ancak bu kararlar genel olarak tek bir kuramsal çerçevede açıklanamayacak kadar farklılık göstermektedir çünkü çevirmen her romandaki her metinde farklı bir yaklaşım getirebilmektedir. Bu nedenle işlevsel yaklaşımlar içinde öne çıkmış olan erek metni belirleyenin çevirmenin amacı olduğu yaklaşımının yer aldığı Skopos kuramı üzerinden değerlendirilmiş ve erek metin metinlerarasılık olarak yeniden farklı bir dilde yazılan metin olarak yorumlanmıştır.

Çeviribilimin en temel kuramlarından olan Skopos kuramı 1970’li yıllarda Hans J. Vermeer tarafından geliştirildi. Vermeer Skopos kuramının varsayımlarını açıklarken her eylemin bir kalkış noktası olduğunu ve her eylemin bir amacı olduğunu ve kişinin çeşitli olasılıkla arasında seçmek için iyi nedenlere sahip olanı seçeceğine işaret eder. Vermeer’e göre “verili koşullarda, bir eyleyen kendince optimal yani en uygun saydığı, bir başka deyişle en iyi toplam neden(ler)inin olduğuna inandığı şekilde

tasarlanan amaca ulaşmaya çalışır.” Vermeer’e göre çevirme bir eylemdir, bu işlem çevirmenin verili koşullar altında optimal saydığı amaç-odaklı yürütülür (Vermeer, 2007, 10).

Vermeer’in Skopos kuramı çeviriyi bir amaç doğrultusunda yapılan bir eylem olarak tanımlar ve çevirmenin metne yüklediği anlamı çevirmenin “skoposu” olarak adlandırır (Vermeer, 2007, 5). Bir üretici, bir metni belli kültürel koşullarda, belirli bir bilgiyi iletmek amacıyla tasarladığı, az çok hayal edilebilir ve/veya büyük olasılıkla betimlenebilir bir grup alıcı için üretir (age 65).

İşlevsel bir kuram olan Skopos kuramına göre önemli olan erek-kültür alıcılarının koşulları altında bir erek metnin (çeviri/translatum) potansiyel işlevselliğidir (age, 25). Skopos’a göre bir işveren bir çeviriyi tasarlanan alıcılar da dahil bir skopos için sipariş eder. Çeviren işvereniyle birlikte skopos ve onu izleyen strateji üzerinde anlaştıktan sonra işe koyulur. Vermeer’e göre bir çevirmen kendi işvereni de olabilmektedir (age, 75).

Çeviriyi erek odaklı bir eylem olarak ele alan Skopos’ta farklı metin türlerine göre farklı amaçların oluşturulabileceği fikri önemlidir.

Çeviriyi çevirmene işvereni verir ve bu çeviriyi belirli bir hedef doğrultusunda çevirmesini ister. Sevin Seydi’nin skoposu nedir? İşvereni olmayan bir çevirmen konumunda olan Seydi yazarla başlattığı işbirliğini daha sonra kendisi kendi yayınevini kurarak yürüttüğünde skoposu belirleyen bir işveren/çevirmen konumuna geçmiştir. Çünkü yazarla olan ilişkisi işveren çevirmen ilişkisi değildir. Birlikte iki farklı dilde yeniden yazılan bir metin süreci gibi olduğu söylenebilir.

Oğuz Atay’ın ürettiği eserlerin hem içinde hem de dışında var olurken bir yandan da yazarı batıda var etmeye çalışan, aslında yazarı görünür kılmaya çalışan bir kadın olan Sevin Seydi çeviribilim kuramcılarından Vermeer’in kuramı olan Skopos kuramı ile ifade ettiğimizde Seydi çevirinin skoposunu da belirleyen çevirmen konumunda olmasına rağmen uzun süre kimliği çevirmenlikten öte öncelikle Atay’ın yanında var olan güçlü kadın kimliği ile öne çıkmasının da vurgulanması gereken bir nokta olduğu belirtilebilir.

Sevin Seydi’nin Oğuz Atay ile kurduğu diyalojik ilişki onun çevirinin skoposunun belirlenmesinde temel etken olduğu söylenebilir. Sevin Seydi’nin Atay’ın sözlerine yanıt verebilen kişiliği ile ortaya çıkan bu diyalojik ilişki Atay’ın ne istediğini

anlaması ve onun bir başka dil ve kültürde var olabileceğine inancından beslenmediği söylenebilir. Daha sonra bu inançla oluşturduğu skoposu onun uzun olduğu gerekçesiyle yayınevleri tarafından reddedilmiş olan çevirinin yayınlanması için adım atmasına neden olmuştur.

Skoposu belirleyen bir çevirmen olarak çeviriyi kendi kurduğu bir yayınevi aracılığı ile yayınlanmaya karar vermiş ve daha önce de belirtildiği gibi Orlac yayınevini kurması da çevirinin erek kitleye ulaşması için belirlenen bir skopos olduğu söylenebilir.

Seydi aldığı çeviri kararlarıyla kaynak metinle metinlerarası ilişkisi olan ve yeni bir metin üretmiş, metinde anlaşılmasının zor olduğu ya da eksik kaldığı cümlelere gerektiğinde ekleme ve çıkarma yaparak yeniden yazdığı görülmektedir. Sadece 200 adet baskısı olan bu çeviriden verilecek örneklerin de bu açıdan da önemli olduğu söylenebilir. Bu çalışmada örnek sayısı sınırlandırılmıştır, ancak ekler bölümünde romanın noktalama işareti olmayan bölümünden beşer sayfa kaynak ve erek metinden kopyalanarak verilmiştir. Buna hem araştırmanın konusunun çeviri eleştirisini ve karşılaştırılmasını içermemesi hem de sayılı baskı olması nedeniyle çeviri örneklerinin sınırlı tutulması gerektiği düşüncesi neden olmuştur.

7.2. Kaynak ve Erek Metinden Karşılaştırma Örnekleri

Tutunamayanlar “Sonun Başlangıcı” adlı bölümle başlar. Burada Turgut Özben adlı genç bir mühendisin kaybolması ve bir gazeteciye gönderilen bir mektup ve bir kısmı el ile yazılmış sayfalar çıkar. Kaynak metinde romanın kahramanlarından olan Turgut Özben ile gazetecinin bir tren yolculuğunda daha önce tanıştığı belirtilir. Böylece Özben gönderdiği yazıların yayınlanması durumunda yazıda bahsi geçen kişilerin onayını almasını ister. Gazeteci gerekli araştırmaları yapar ve olay örgüsü böylece gelişir. Kaynak metinde bu bölümde romanın ana kahramanı olan Selim’in ölümüne ilişkin bilgi bulunmamaktadır.

Genett’in çeviriyi yeni bir metnin yazılması olarak ele alması ve bunu da palempsest olarak değerlendirmesi Seydi’nin çeviri kararlarına palempsestin bir parçası olarak bakılmasını sağlamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi metnin çevirisinde yazar ile birlikte ve yazara danışarak yapılmış olması metnin metinlerarasılık olarak yorumlandığında İngilizcede yeniden yazılmış olarak kabul edilebilir.

Aşağıda seçilen örnekler Genette'in çeviriyi bir yeniden yazım olarak alması ve palempsestin tanımına uygun şekilde iki metin arasındaki ilişkiyi gösterecek şekilde seçilmiştir. Çevirinin görünür olması için bundan sonraki kısımda çeviriler vurgulanarak kalın punto ile verilmiştir:

Örnek A

Romanın Sonun Başlangıcı başlığı ile başlayan ve gazetecinin anlattığı bölümünün başlangıç cümlesi şu şekildedir:

“Turgut Özben adlı genç bir mühendisin kaybolmasıyla ilgili haberler, günlük gazetelerin dördüncü ya da beşinci sayfalarında yer aldığı zaman ben yurt dışında bulunuyordum” (Atay, 2017a, 17).

“I was abroad, and so failed to see a news item about the disappearance of young engineer, Turgut Özben, buried on the fourth or fifth page of the Turkish newspapers” (Atay, 2017b, 1).

Sevin Seydi çeviride gazetecinin haberi görmediği ve kaçırdığı bilgisini “so failed” diyerek ekleme yapmayı tercih etmiştir. Kaynak metinde ise yurtdışında bulunduğu için haberi kaçırıp kaçırmadığına yönelik bir bilgi bulunmamaktadır. Erek metin okuyucusu burada kaynak metinden daha fazla açıklayıcı bir cümle ile karşı karşıyadır ve yeniden yazılmış bir metin örneği olarak ele alınabilir.

Örnek B

Atay gazetecinin ağzından yazdığı bu bölümde kaynak metinde şu ifadeyi kullanır:

“Selim Işık'ın annesi ölmüştü. Ben yurda dönmeden iki ay önce kalp yetersizliğinden ölmüş. Selim'in başka bir akrabası olup olmadığını bilmiyorlardı.” (Atay, 2017a, 18).

“As will become clear to the reader, the principal character, Selim Işık had died before narrative begins. I found that his mother also died of a heart attack, two months before my return (Atay, 2017b, 2).

Örnek C

“Bu mektup neden gelip beni buldu? diye söyleniyordu hafifçe” (Atay, 2017a, 25).

“ ‘Why did he send this letter to me, of all people?’ he muttered” (Atay, 2017b, 7).

Kaynak metinde mektubun kahramana (Turgut) gönderildiğinden bahsedilmezken, erek metinde mektubun ona gönderildiği bilgisi eklenmesinin tercih edildiği görülmektedir. Metnin bu haliyle İngilizce’de yeniden yazıldığı söylenebilir.

Örnek D

“Selim, arkasından bir de herkesin bu durumlarda yaptığı gibi, mektuba benzer bir şey bırakarak, bu dünyadan birkaç gün önce kendi isteğiyle ayrılıp gitmişti. Turgut, bu mektubu çalışma masasının üstüne koymuş, karşısında oturup duruyordu” (Atay, 2017a, 25).

“Selim had voluntarily abandoned this world a few days before, leaving, like everyone else in a similar situation, something resembling a letter. Turgut was now sitting at his desk, staring at the letter.” (Atay, 2017b, 7)

Kaynak metinde yazar mektubu çalışma masasının üzerine koyduğunu belirtmiştir ancak çevirmen yazarın masada oturduğunu ve mektuba baktığını söylemektedir. Çevirmenin yorumunda mektuba bakılması vurgulanırken, yazar ise mektubu masanın üzerine koyarak ona uzaktan baktığını söylemektedir. Bu da bir yeniden yazım örneğidir.

Örnek E

Yanında yatan karısına baktı: Nermin’in vücudu, yorganın kıvrımları arasında kaybolmuştu;yalnız saçları görünüyordu (Atay, 2017a, 32).

He looked at his wife asleep next to him. Nermin’s body was lost among the folds of the eiderdown; only her hair was visible (Atay, 2017b, 15).

Yazar kaynakta metinde yanında uyuyan karısına değil yatan karısına demeyi tercih etmiştir ancak çevirmen sahneyi daha anlaşılır kılmak için karısının uyuduğunu gösteren “asleep” fiili eklemiştir. Yine bu tercih de Seydi’nin burada hep batılı okura daha iyi anlatabilme çabasının yansıması olarak değerlendirilebilir.

Örnek F

“Siz hiç merak etmeyin”, dedi adam. “On derste bu işin üstesinden gelirsiniz. Kimlere öğretmedik ki biz bu mereti.(...)”

Bu cümle hem kaynak hem de erek metinde üçüncü bölümün başlangıç cümleleridir ve hemen bu konuşma cümlesinin ardından kaynak metin okuyucusu Turgut'un direksiyon dersinde olduğunu anlamaktadır.

Ancak çevirmen Sevin Seydi bu giriş cümlelerinin yine daha anlaşılır olması için araya bilgiler katma gereği duymuştur. Böylece erek metin okuyucusu daha ilk cümleden ehliyet sınavı için hazırlık olduğunu hissettirir. Yazar bu işin üstesinden gelmenin ehliyeti almak olduğunu söylemez bu kullanmayı öğreneceksiniz anlamına da gelebilir kaynak metindeki gibi çevrildiğinde ancak çevirmen bu dersin sonucundaki amacı bildiği için cümleye ehliyet sözcüğünü “license” olarak eklemiştir.

“Don’t worry”, said the man,”ten lessons, and you will get your licence.I have thought such idiots in my time!

Örnek G

Seni tanımadan önce ağaçların çiçek açtığı ve yaprak döktüğü mevsimleri hep kaçıırırdım derdi resim yapmayı sevdiğim halde denizin mavisini bilmezdim (Atay, 2017a, 450)

Before I knew you the seasons when the trees flowered or shed their leaves always passed me by he used to say though I enjoyed the drawing I did not know what kind of blue was the color of the sea (Atay, 2017b, 449).

Türkçe cümlede “kaçıırırdım derdi” ifadesinde türkçe okur kimin ağzından söylediğini ilk anda anlamayabilir ancak çeviride söyleyenin erkek olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu bölüm romanın noktalama işareti kullanmadan hiç paragraf yapmadan yazdığı aşk epizodunda diyaloglar içiçe geçmiş ve kimin kime hitap ettiği bir süre sonra karışabilmektedir. Çeviride bu nedenle konuşanın kim olduğu bilgisinin verildiği düşünülmektedir. Romanın tamamında olan ve diyalogların ileri geri sararak ilerlemesi ve kişilerin içiçe geçmesi bu bölümde daha da belirgindir. Öte yandan denizin mavisini bilmezdim cümlesi de İngilizceye çevrilirken denizin mavisinin nasıl bir mavi olduğunu bilmezdim şeklinde açıklanmıştır.

Örnek H

Nermin sabahlıkla daha fazla ortada görünmemek için yatak odasına giyinmeye gitti. (Atay, 2017a, 324)

Nermin not wanting him to see her dressing -gown any longer, went into the bedroom to dress (Atay, 2017b, 311).

Türkçe cümlede özellikle eşinin onu görmesini istemediğine vurgu yapılmamış genel olarak sabahlıkla ortalıkta görünmemek olarak verilmiştir ancak çeviride çevirmen neden ortalıkta görünmek istemediğini eşinin onu o şekilde görmesini istemediği şeklinde bir açıklık getirmiştir.

8. TUTUNAMAYANLAR'IN ÇEVİRİ SÜRECİ

Bu bölümde tez çalışması kapsamında Sevin Seydi'ye yazılı olarak elektronik posta ile İngilizce iletilen sorulara Seydi'nin verdiği yanıtlarda hem çeviri süreci ile ilgili verdiği bilgiler yer almaktadır. Tez kapsamındaki bu mektupların çevirmen kimliği ile kurulan bir diyalogun sembolü olması açısından çalışmasının önemli ayrıntılarından biri olduğu düşünülebilir.

Sevin Seydi'nin *Tutunamayanlar*'ın çeviri sürecine ilişkin verdiği yanıtlar ara başlıklar haline bölümlendirilerek verilmiştir. Tezin çevirmen ile diyaloga girilerek üretilen kısmını oluşturan bu açıklamaların çeviribilim alanına önemli katkı sunacağı düşünülmektedir.

8.1. Yazarın Sesini Duymak

“Çevirmen olarak çeviri metin ile kaynak metin arasında kendinizi nasıl konumlandırıyorsunuz? Yazarı tanıyan bir çevirmen olmak çeviri sürecinde avantaj mı yoksa dezavantaj mı sağladı? Yani yazarın aslında ne dediğini anlamak çevirmen için avantaj mı?” şeklindeki bir soruyu Seydi, “Yazarın sesini metin içinde duyabiliyor olmak bir avantaj” şeklinde yanıtladı.

Seydi'nin verdiği bu yanıtta yer alan “yazarın sesini metin içinde duyabiliyor olmak” ifadesinden tanıdığı Oğuz Atay'ın metinde var olduğunu ve duyduğumuz sesin yazarın sesi olduğu bilgisini verdiği düşünülebilir. Seydi yazarın sesinden söz ederken kendine seslenen yazarı duyduğunu yani onunla diyalojik bir ilişki içinde olduğunu ve çeviri eyleminin de bu sese bir yanıt olduğu söylenebilir ki Atay'ın da hem yazar olarak hem de Seydi'ye hayatında verdiği yer olarak amacının, istediğinin de bu olduğu düşünülebilir. Yazarın yaptığı eylemi çevirmene sözceleri yoluyla seslenmek ve söyleşimi gerçekleştirirken onun kendi sözcükleriyle yeni bir metne taşımasını sağlamak olarak değerlendirebiliriz.

Yazar bir yandan Sevin Seydi'ye kim olduğunu ve ona olan aşkını da anlatırken Seydi'nin de onun gözünde ne olduğunu aktarmış olduğu söylenebilir. Atay'ın kitaptaki kahramanlardan Günseli üzerinden Sevdije Seydi'ye olan aşkını anlattığı düşünülen ve Yıldız Ecevit tarafından da dikkat çekilen bölümde yazarın Seydi ile diyaloga geçtiği ve bu diyaloga geçtiği kısmın da hiç bir noktalama işareti kullanılmadan yazılması çevirmen olarak Seydi'nin de aynı yöntemi kullanmasını sağladığı söylenebilir. Bu bölüm ile ilgili bilgi daha önce Sevin Seydi'nin kadın kimliğinin anlatıldığı bölümde verilmiştir. Söz konusu epizotun İngilizce çevirisinden örnekler ise erek ve kaynak metin karşılaştırmalarının yer aldığı bölümde verilmiştir.

Ayrıca Atay'ın bir yandan kendisinin yani kendi metninin, kendi sesinin başka bir dile çevrilmesini arzu ettiği diğer yandan da Sevin Seydi'nin de roman içinde kahramana dönmüş yani gerçeğinden çevrilmiş ve Atay'da simge haline gelen konumunun yine Seydi tarafından başka bir dile çevirinin yapılmasını sağladığı söylenebilir. Bitmeyen içiçe geren bir çeviri sürecini yaşadığı diyalojik ilişki süreci ortaya çıkarken Seydi'nin Atay'ın sesini metin içinde duyduğu ve bir yandan da ürettiği metinde ortaya çıkan çevirmenin sesinin tınlarının yavaş yavaş oluştuğu düşünülebilir. İlerleyen bölümlerde çevirmenin aldığı çeviri kararlarında kaynak metinle nasıl bir ilişki içinde olduğu da örneklerle gösterilmiştir.

8.2. Türkçe Metin Üzerinde Etki

Seydi'nin *Tutunamayanlar* romanının İngilizcesini Atay'ın kaynak metni üretirken yazdığı bilinmektedir ancak çeviri sırasında yazar ile beraber çalışmasının içeriğini öğrenmeyi amaçlayan bir soru yönlendirildi.

Seydi çeviride yazarla birlikte çalışıp çalışmadıkları sorusuna ise “Oğuz ve ben kitabın başlığı olarak *Tutunamayanlar* sözcüğünün nasıl çevrilebileceği konusunda anlaştık ve bu onun kitabın bir bölümünde de yer alan Disconnectus Erectus ifadesini yaratmasını sağladı” şeklinde yanıtladı. Seydi'ye göre kitabın adının belirlenmesinin dışında Türkçe metin üzerinde herhangi bir etkisi olmamıştır. Oysa Sevin Seydi'nin kitabın içindeki kahramanlardan biri olduğu bunun için somutlaşmış tek bir kahraman bile olmasına gerek olmadığı romanın Seydi'ye ithafının bile onun roman içindeki varlığına işaret olduğu söylenebilir. Kaynak metnin yazım sürecine etkisi olmadığını düşünse de Sevin Seydi'nin Oğuz Atay'ın hayatındaki yeri *Tutunamayanlar* romanının içinde olduğunu gösterdiği belirtilebilir. Oğuz Atay çeviri yoluyla

çevirmene, yani sevdiği kadına kendini anlatmanın onunla diyaloga geçmenin bir aracını elde etmiş bir yazar konumunda olduğu söylenebilir. Çeviri eyleminin Tutunamayanlar’ın hem kaynak hem de erek metin olarak aynı zamanda yazarın kendini bir başkası yoluyla bir bütün olarak ortaya koymanın aracı olduğu ve kaynak metnin oluşmasında bu motivasyon etkili olduğu, Seydi’nin de kaynak metnin hem görünen hem de görünmeyen kahramanı olarak hem metinle hem de yazarla diyalojik ilişki içinde olduğu söylenebilir.

8.3. Cesaret Kırıcı Yayınları

Tez çalışması kapsamında iletilen ve neden çevirinin yanıtlanma sürecinin geciktiği sorusuna verdiği yanıtlarda, *Tutunamayanlar*’ın Türkiye’de ilk basıldığında başarılı olmadığını söyleyen Seydi, ilk yaptığı İngilizce çeviriye gelen tepkilerin cesaret kırıcı olduğunu ve bu nedenle bir gecikme olduğunu belirtmektedir. Bunun nedenini ise Seydi yayınlarının kitabı fazla uzun bulunmasına bağlamaktadır.

The Disconnected’in editörü (aynı zamanda Seydi’nin eşi) olan Mouris Withby 200 adet basılan kitabın özsözünde ve kendisine bu tez kapsamında iletilen ancak “resmi olmayan” yanıtlarına göre de *The Disconnected*’in yayınlanma sürecinde yayınlarının ilgi göstermemesi sorun yaratmıştır.

Withby’ye çeviri süreciyle ilgili daha fazla detay almak için kendisine iletilen soruların önemli bir kısmını yanıtlamadı ancak editörün verdiği sınırlı yanıtlardan, çevirmenin, hem çeviri sürecinde hem de yayın aşamasında neden zorlandığını ilk elden alma fırsatı sağlamıştır. Whitby’nin Seydi ve Atay üzerindeki rolünün de ayrıca önemli olduğu dikkate alınmalıdır çünkü Whitby her ikisini de tanıyan “gerçek yabancıdır”. Çevirinin yeniden ele alınıp düzenlenmesinde Whitby’nin rolü olmuştur. Bu nedenle yayın aşaması ile ilgili Seydi’nin kısa yanıtlarını Whitby ile tamamlamanın doğru olacağı düşünülmüştür.

Whitby aynı zamanda Sevin Seydi’nin, Oğuz Atay sonrası hayat arkadaşıdır. Editöre göre kitabın (çevirinin) yayınları tarafından tercih edilmemesinin nedeni kalın olmasıdır. Whitby’e göre kitap daha ince olsa yayınları bu yatırımı yapabilirlerdi. Whitby’nin dikkat çektiği bir nokta daha vardır o da *Tutunamayanlar*’ın ne bir Çin romanı gibi egzotik ne de bir Avrupalı’nın alışık olduğu tarzda bir kitap olmadığıdır.

Withby'nin ve Seydi'nin açıklamalarından romanın şimdilik İngilizce dünyada da tutunamamış olduğu anlaşılmaktadır.

Romanın İngilizce dizgede Seydi'nin istediği sonucu alamamasının tek nedeninin romanın kalın olması ile açıklanamayacağı söylenebilir.

Çeviribilim araştırmalarında eleştirel yaklaşım çevirinin toplumdaki güç ilişkilerinin bir yandan göstergesi öte yandan da aracı olduğunu öne sürmektedir. Andre Levefere bu nedenle çevirinin ideolojik ve söylemsel olarak bir iktidar aracı olduğu ve bu açıdan da incelenmesi gerektiği vurgulamaktadır. (Gürçağlar, 2014, 144).

Venuti, farklı dillerde yazan pek çok yazar için başarının göstergesinin özellikle İngilizce'ye çevrilmek olduğuna vurgu yapmaktadır. Venuti bir eserin çevrilip çevrilmeme kararında otorite sahibinin yayıncı ve editörler olduğuna dikkat çekmektedir. Venuti'ye göre ABD ve İngiltere'deki yayıncılar hedef kültüre kolaylıkla asimile edilecek olanlardan seçmeye eğilimlidirler. Her iki ülkede de toplam yayımlanan kitap içinde çeviri kitapların payı yüzde 2.5 yüzde 3 civarındadır. Öte yandan Almanya ve İtalya gibi ülkelerde sadece çeviri kitapların payı yüksek değil aynı zamanda yapılan çeviriler ağırlıklı olarak İngilizce'den gerçekleşmektedir. (Munday, 2008, 152,) Bu durumda Sevin Seydi'de sonuçta çözüm olarak kendi yayınevini kurarak ve kendi çevirisi ile yazarı tanıtmak için yola çıktığı söylenebilir. Seydi'nin aldığı bu karar yayınevlerinin dizgesine bir meydan okuma olarak yorumlanabilir.

Seydi 200 adet baskı ile yayınlanan *The Disconnected*'in ardından yaşanan sürece kızgınlığını ve hala yayıncı aramaya sürecinin devam ettiğini Olric Press'in Facebook sayfasında kitabın yayınlandığı 2017 yılından 15 ay sonra "Frustration with the publishing industry" başlığı altında yazılan bir metinle ifade etmiştir. (Ek2) "Our tiny edition has sold out now for 15 months, and we have neglected this facebook page. The search for a commercial publisher with the courage to take on *The Disconnected* goes on".

Sınırlı baskının 15 ay içinde tükendiğini ve yayınevinin facebook sayfasını ihmal ettiklerini belirten bu açıklamada Seydi, *The Disconnected*'in yayınlanmasını üstlenecek arayışın devam ettiğini belirtmiştir.

8.4. Eşzamanlı Kaynak ve Erek Metin Üretimi

Tutunamayanlar'ın İngilizce çevirisinin en önemli özelliklerinden biri daha önce de belirtildiği gibi Atay'ın romanını yazdığı sırada çevirinin gerçekleşmesiydi. Bir sonraki sayfada ne olacağını bilmeyen bir çevirmen konumunda görünen Seydi'nin aynı zamanda kaynak metnin üretiminde de yer aldığı için yazar ile ortaklığa giderken yazar da çevirmenin neyi ne zaman nasıl çevirdiğine tanık olduğu ve bunun da her ikisinin ortak metin üretimini desteklediği söylenebilir.

Sevin Seydi verdiği yanıtlarda kitabın yazılması ile çevirinin ilk taslağının aynı zamanda olduğunu belirtirken, bunun çeviriyi olumsuz etkileyip etkilemediğine yönelik bir soruya şöyle yanıt verdi: “Kitabın nasıl biteceği konusunda hiç şüphe yoktu çünkü Selim'in ve Turgut'un kaderinin ne olacağı başlangıçtan itibaren belliydi.”

Seydi'nin burada verdiği yanıt kaynak kitapta kahramanların sonuna odaklanarak olmuştur ve daha fazla ayrıntıya girmemiştir. Ancak çevirmenler için önemli olanın sadece kitabın sonu değil bütün olarak bir eserin algılanması olduğu düşünüldüğünde bu sürecin nasıl işlediği kısmının hala netleşmediği söylenebilir.

Öte yandan Seydi'nin metnin her sayfa kopyasının ardından çevirilme sürecinde metne yeni bir anlam katan okur özelliği ile Roland Barthes'ın ifadesiyle “yazarın ölümü”nün gerçekleşmesinde önemli bir aşama olduğu belirtilebilir.

8.5. Çeviri Sürecinde Anlamı Karşılamada Zorlukları Aşmak

Çeviri sırasında zorlandığı yerlerden birini İngilizce'de Türkçe'deki hem duygu hem de anlamı karşılama konusundaki “ciddi zorluklar” olduğunu ifade eden Seydi “Sık sık bunun zorluğunu hissettim. Aksi durumda iki metin arasındaki ilişki bir dilden diğerine taşınma olarak görünürdü” olarak açıklamıştır.

Tutunamayanlar kaynak metinde dilsel ve anlatımsal farklılığı ile öne çıkarken öte yandan bu çevirmen için de alışlagelmiş roman tekniği ile baş etmek anlamına gelmiştir. Çok dilli, çok metinli olan *Tutunamayanlar* çok sesli ve diyalojik yapısıyla dikkati çeken bir romandır. Bundan sonraki kısımda Seydi'nin verdiği kısa yanıtı bağli olarak çevirmen romanın hangi özellikleri ile başa çıkması gerektiğinin anlaşılması için roman ve yazar hakkında yapılan incelemeler üzerinden erek okuyucunun da nelerle karşı karşıya kaldığı anlatılmaya çalışılmıştır.

8.6. Tutunamayanlar’da Çok Seslilik

Oğuz Atay bir yazar olarak dil kullanımındaki bu üslubu ile dikkati çekerken, Bakhtin’in Karnaval olarak tanımladığı çok seslilik öğelerini barındırması *Tutunamayanlar* romanının en önemli özelliğidir.

Meltem Gürle’nin doktora tezinin ardından kitap haline getirdiği *Ölülerle Konuşmak, Shakespeare’den Joyce’a Tutunamayanlar’da Edebi Tarih Meselesi* adlı kitabında *Tutunamayanlar’a* dair hiçbir okumanın romanın zengin referans çerçevesini, sunduğu seslerin ve üslupların çeşitliliğini ve başka bir dile çevrilmesinin zorluğuna vurgu yapmıştır. *Tutunamayanlar’daki* seslerin çeşitliliği, çok-sesli ve çok üsluplu bir roman olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan romanın diyalojik yapısına dikkat çeken Gürle’ye göre bu diyalojik yapı, “yalnızca bu seslerin ve biçimlerin çarpışmasından değil, yazarın kendi romanıyla ve edebiyatın diğer türleriyle diyalogundan, yani diğer türlerin ‘romanlaştırılması’ndan da kaynaklanır” (Gürle, 2018, 27).

Ecevit(319) romanın ilk çıktığı zaman geleneksel estetiğin etkisiyle kendilerine sunulan hazır anlamları tüketmeye hazır okurların romandaki ayrıntılardan çok memnun kalmadığını ve o dönem yapılan yorumlarda bazı bölümlerin okura gereğinde uzun ve sıkıcı geldiğini, lüzumsuz bazı tekrarlar olduğuna yönelik eleştirileri aktarmıştır. Özellikle noktalama işareti kullanılmadan yazılan yaklaşık 70 sayfalık aşk epizodunun o dönem okurlarını zorlayan kısımlardan biri olmuştur.

Ecevit’in aktardığı okurların hissettiği zorlukların çevirmen için de geçerli olacağı söylenebilir. Ecevit *Tutunamayanlar’ın* ilk okurlarının gösterdiği konuyu, “anlamanın metinde doğrudan yer almaması” olarak anlatmıştır.

Berna Moran’a göre *Tutunamayanlar’daki* hem resmi tarih hem de kişisel tarih önemli yer tutmaktadır. *Tutunamayanlar’ı* diğer Türk romanlarından ayıran bir özelliği de Osmanlıca, Türkçe, Öztürkçe ifadelerin yanısıra, biyografi, ansiklopedi, günlük, şiir, tiyatro, mektup gibi çeşitli söylemlere yer vermesi olduğuna işaret eden Berna Moran, Atay’ın çeşitli mizah yöntemlerinden yararlandığını vurgulamaktadır. Atay’ın başarıyla kullandığı türlerden birinin pastich olarak anlandırılan başka bir yapıtı ya da yapıtın bir parçasını başka bir bağlamda taklit yönetimi olduğunu açıklayan Moran, Atay’ın kullandığı anlatım yönteminin ise Joyce’dan, Nabakov’dan Dostoyevski’den izler taşıdığını ancak bunların körü körüne bir taklit değil onlardan esinlenmek ve

yöntemleri kendi buluşlarıyla beslemek olduğunu belirtmektedir (Moran, 1991, 242-243)

Çeviri sırasında oldukça çeşitli bir dil yapısıyla karşı karşıya kalan çevirmenin karşılaştığı zorluklardan biri budur. Bu özelliğiyle *Tutunamayanlar*'ın çevirisinin zor olduğu ve çevrilemez bir kitap olduğu tartışma konusu olmuştur.

Tutunamayanlar üzerine doktora tezi çalışması yapan ve Atay'ın batı edebiyatıyla diyalogunun anlatıldığı *Ölümlerle Konuşmak* adlı kitabın yazarı araştırmacı Meltem Gürle, Remzi Kitabevi'nin kitap gazetesinde 2016 Temmuz, 127. Sayıda verdiği söyleşide kitabı okumamış olanlar için dahi *Tutunamayanlar*'ın adının Türkiyeli olmakla ilgili bir çağrışımı olduğunu belirtmektedir. “Başaramamanın, Oğuz Atay'ın dediği gibi, Türk gibi başlayıp bitirememenin, bir şeyleri tamamına erdirememenin hikâyesi... Onun için çoğu kişide karşılığını buluyor, bazen yanlış buluyor ama yine de bir anlam ifade ediyor.”

Gürle, aynı söyleşide *Tutunamayanlar*'ı yazarken Atay'ın amacının ‘Türkiye’nin Ruh’u’nu yazmak olduğunu ve *Tutunamayanlar*'ın Atay'ın daha sonra yazacağı şeylerin ilk nüvesi konumunda olduğunu belirten Gürle, metnin ilk bakıştaki dağınık, ucu açık olması ve sonunda uçsuz bucaksız bir bozkıra açılması gibi özellikleri ve Batı romanıyla sürdürdüğü uzun diyaloga rağmen Doğulu ve hatta Anadolulu, bir tema olarak okunabileceğini vurgulamaktadır. *Tutunamayanlar*'ın kendisinde yarattığı etkiyi “şaşkınlık” olarak ifade eden Gürle, bunun nedenini ise sınırların zorlanması olarak açıklamaktadır. Gürle Atay'ın kullandığı dilin çeşitliliğinden de şaşkınlık duyduğunu ve kendini *Tutunamayanlar* ile “modernist bir romanın eteğine düşmüş” biri olarak tanımlamaktadır. Bu şaşkınlığı başka bir modernist romanda da yaşayabileceğini ancak kolayca bağlanabileceği bir Türk romanı aracılığı ile modernizmle karşılaştığını anlatmaktadır. “Bu açıdan kendimi şanslı hissediyorum. Türk modernleşme sürecini konu aldığı için, sorduğu sorular bana tanıdık geldi. Modernliğin soruları ve sorunlarıydı bunlar elbette. Ama onları buralı bir sestem duymuş oldum”

Tutunamayanlar romanına kadar dilin tek ve değişmez bir şey olduğunu varsayan böyle bir anlayış olduğunu belirten Gürle dille oynayan, eski dille de konuşabilen, yeni dille de yazabilen bir yazarla karşılaşmanın önemine dikkat çekmektedir. “Atay bu iki dili rahatça konuşmakla kalmıyor, iki tarafla da hafif hafif dalgasını geçiyordu. Asıl

eğlenceli olan da buydu. Diyalog derken vurgulamaya çalıştığım da bu aslında, yani bütün bu farklı sesleri yan yana koyarak yazma becerisi.” (Gürle, 2016)

Tutunamayanlar’ın çevirisinin zorluklarından biri de budur. Bunu *The Disconnected*’in editörü Witby’de kitabın önsöz yazısında belirtmiştir. Öte yandan *Tutunamayanlar*’ın metinlerarası zenginliği ve hem batı hem de doğu ile kurduğu diyalog çevirmeni daha birikimli olmasını zorunlu hale getirirken romanın konusunun geçtiği Türkiye’nin siyasi ve toplumsal görünümü ve batılılaşma ekseninde bireyin konumunu anlamak da önemli bir tarih ve sosyoloji bilgisi gerektirmektedir.

Tutunamayanlar romanının İngilizce çevrilmesinde en önemli zorluklardan biri de romandaki hiciv yapısının yaygın olmasıdır. *Oğuz Atay’ın Tutunamayanlar adlı Romanında Mizah ve Hiciv Öğeleri* başlıklı makalesinde Mustafa Apaydın (2007), *Tutunamayanlar*’da aydınların küçük burjuva hayat tarzını yegane yaşayış şekli olarak algılayışlarının hicvedildiğini ve Turgut’un alışkanlıklarının, sahip olduğu ve kullandığı eşyaların hatta eşi Nermin’in sağladığı konforun anlatıldığı satırlarda yazarın hicvinin belirgin olduğuna işaret etmektedir.

Öte yandan Batılı olmak ama bir yandan da yerel kalmak arzusu, yani gelişmekte olan bir ülke olarak muassır medeniyetler seviyesine ulaşma emeli *Tutunamayanlar*’da sıkça parodi edilen bir mesele olarak karşımıza çıkar (Gürle, 2018, 62-66). Gürle, (62) bu parodilere örnek olarak *Tutunamayanlar*’da “Dün, Bugün, Yarın” şarkısındaki kafası karışık olan bir lise öğrencisinin sesini taklit eden Selim’in sesiyle ortaya çıkan şiirden bir bölüm aktarır. Bu bölüm şu şekildedir: “Cranium fibula Radius/Sacrum patella carpus/nasıl ezberlenir Allahım/Arapça dua eden insanın Latince kemikleri?” (Atay, 2017a, 126).

Seydi’nin çeviride bütün bu hicivleri aktarmak için çeviri kararlarını alırken, kaynak metni erek kültür ve dile aktarmada erek kültür alıcısını ön plana alan bir skopos sergilediğinin görüldüğü söylenebilir. Yaptığı çevirilerde ekleme ve çıkarmaları tercih eden Seydi’nin çeviri kararlarındaki tercihleri ilerideki bölümlerde örneklerle açıklanmıştır.

Oğuz Atay’ın yazılarında kullandığı dilin çok sesli ve karnaval yapısının içinden çıkmaya çalışan Seydi, Atay’ın dil oyunları ile cebelleşirken çevirinin basılması için çeviriyi revize etmiş ve yeni bir okuma ile çevirisini düzenlendiği *The Disconnected*’in giriş yazısında verilmiştir (Atay, 2017b).

Dilin Dört Atlısı kitabında Oğuz Atay'ın metinlerini “oyun-metin” olarak tanımlayan Alper Akçam Atay'ın metinlerinde, metnin yazıldığı düşün ve kültür ortamının, herkesin gözü önünde olduğunu belirtmektedir (Akçam, 2016,111).

Atay'ın romanda kullandığı teknik Bakhtin'in karnavalesk kavramının yansıması olduğundan bu karnaval katılanların tek bir dili yoktur bu nedenle de çevirmen birden fazla dil kullanımını erek dile çevirirken aradaki farkları vermekte zorlanmasının doğal bir sonuç olduğu söylenebilir.

Bakhtin Cem Soydemir tarafından Türkçeleştirilen *Karnaval'dan Romana* (2017, 238) kitabında karnavalı sahneye çıkılmadan ve icracılarla izleyiciler arasında bir ayrım yapmadan gerçekleşen bir tören olarak açıklar. Karnavalda herkes etkin bir katılımcı ve karnaval edimine herkes katılmaktadır. Bakhtin'e göre karnaval izlenmez, hatta daha doğru bir dille icra bile edilmez; katılımcıları karnavalın içinde yaşarlar ve karnavalın yasaları yürürlükte olduğu sürece de bu yasalara göre yaşarlar. Kısaca karnavelesk bir yaşam sürerler. Karnavalesk yaşam Bakhtin'in tanımıyla alışıldık şeyin seyrinden çıkmış bir yaşam olduğu için de bir ölçüde de ters yüz edilmiş bir yaşamdır ve dünyanın tersine çevrilmiş bir tarafıdır.

Çevirmen için *Tutunamayanlar*'da önemli çeviri zorluklarından biri de birden fazla türün bir arada olmasıdır. Bu yapıyı Akçam “Şiirden nutka, mektuptan tekerlemeye, akla gelen tüm yazılı ve sözlü türler kakofonik bir düzlem üzerinde buluşmuş, birbirinin içine girmiş, hayatın ya da oyunun gerçeğini aramaktadır” şeklinde ifade etmektedir (Akçam, 2016, 111-117).

Çeviride çevirmeni ve aynı zamanda okuyucuyu da bir bilmece içine yuvarlayan özellik ise Atay'ın hitap dilinin kime seslendiğinin belli olmaması ve zaman zaman çevirmenin aktarırken yaşayabileceği zorluklardan biridir. Akçam bunu “Bakhtin tarafından karnavalcı romanın ana öğelerinden sayılan hitabet Oğuz Atay tarafından severek kullanılmaktadır” şeklinde ifade etmektedir. *Tutunamayanlar*'ın bir diğer özelliği de Batı ve Doğu kültürünü bir araya getirmesidir. Akçam'a göre, Atay, Batı kültürü ile yetişmiş, daha çok Batılı klasikleri ve edebiyatçıları okuyarak belli bir yazınsal düzey oluşturmuş olmakla birlikte, içinde doğup büyüdüğü toplumu anlama çabasını da aralıksız sürdürmüş ve hem anlamakta hem de anlatmakta başarılı olmuştur (Akçam, 2016, 117).

Atay kendi usluu konusundaki tercihini *Günlük*'te açıkladığı cümleye Akçam dikkat çekerken, *Tutunamayanlar*'daki farklı usluu'ların dayandığı zemin de gözler önüne serilmektedir: Yeniçeri Hasan'ın maceralarıyla Fatih'in başından geçenler aynı usluu içinde anlatılmaz" (Atay, *Günlük*, 238).

Karnaval'dan Romana kitabının önsöz yazısında Sibel Irzık da (18) Bakhtin'in düşüncesine göre romanın metinlerarası oyunun en üst düzeyde somutlanması olduğunu ve dildeki katmanlaşmaya en geniş eylem alanını tanıdığına vurgu yapmaktadır.

Çok sesli romanın en belirgin örneklerinden olan *Tutunamayanlar*'da görülen türler arası geçişler, monologlar ve yazarın zaman zaman bilinç akışı tekniği kullanması çevirmenin de bilincin de aynı akışa geçebilmesini gerektirdiği söylenebilir.

Tutunamayanlar'ın çevirisindeki diğer bir zorluk da anlatılan zamanın karışık olması ve aynı anda bugün, gelecek ve geçmiş aynı noktada bir araya getirilmesidir. Akçam'a göre Romanda zamansal kronotop gelecekte geçmişe oradan yeniden geleceğe uzanır. Bu arada uzamsal sarsıntılar da eklenmektedir. Bir eşikten diğerine atlanırken bölümlerde ve söylem içinde durağanlık yoktur. Zaman ve uzamda görülen bu ayrımlar, olgudan çok sözün, söylemin, yazmanın ön planda olduğu bir biçimsel evrilmeyi öne çıkarmaktadır (Akçam, 2016, 136).

Tutunamayanlar'ın metinlerarası öğeleri ve geçmiş yazarlarla kurduğu ilişki çevirmeni de metinlerarası ilişkileri çözmeye zorlar. Bu nedenle *Tutunamayanlar*'ın çevirisi bir dilin bir kültürün çevirisi olmaktan öte edebiyatın çevirisi olduğu söylenebilir.

Akçam *Tutunamayanlar* romanındaki göndermeleri ve gizli diyalogların ağırlığına dikkat çekerek," Metnin kendi içindeki çoğulluk, diğer metinlerle kurulmuş bu ilişkiyle tam bir cucurnaya dönmüş, tüm tekil söylemler, öngörölmüş anlatı göndermelerinin altı oyulmuştur" şeklinde ifade etmektedir (Akçam, 2016, 146).

Sevin Seydi'nin *Tutunamayanlar*'ın çevirisi sırasında zorlandığı yerleri yazar ile olan diyalojik ilişkisi ile aştığı Atay'ın nasıl düşündüğünü, ne düşündüğünü anlıyor olması, anlamadığında bir kol mesafesi kadar yakınında olmasının sözcelerini İngilizce'ye taşıırken yardımcı olduğu düşünülebilir. Bu durumda da romanın Atay tarafından aynı anda İngilizcesi de yazılan bir metin olup olmadığı sorusu tartışmaya açılabilirdiği düşünülmektedir.

Seydi çeviriyi yaparken Atay'dan destek alıyorsa, Atay da kaynak metni üretirken Seydi'den destek alıyorsa *Tutunamayanlar* ve *The Disconnected*'in kimin metni olduğu sorusu doğmaktadır. Tutunamayanlar'ın hem erek hem de kaynak dilde kendi başına da metinlerarası yapanın sadece içindeki öğeler değil, içeriğin oluşumuna nüfuz eden yazar ve çevirmen arasındaki diyalojik ilişki olduğu söylenebilir. Biri olmadan bir diğerrinin var olamayacağı iki metin farklı dilde üretilirken diyalojik ilişkinin en önemli örneklerinden irinin ortaya çıktığı belirtilebilir.

8.7. Metinlerarası İmge Olarak Olric Yayınevi

Olric kimdir ve neden Seydi başka yayınevleri tarafından yayınlanmayan *The Disconnected*'i yayınlamak için Olric adı altında bir yayınevi kurmuştur? Bu soruya Seydi ayrıntılı yanıt vermemiştir ancak Olric'in kim olduğunu kısaca özetleyerek metin olarak kabul ettiğimiz yayınevi adı ile arasındaki metinlerarası ilişkinin kurulmasına çalışılacaktır.

Daha önce de belirtildiği gibi Olric *Tutunamayanlar* Romanının tek tutunanı olurken, Çevirmen Seydi için de tutunmanın bir aracı olmuştur. Yazar ve çevirmen arasındaki metinlerarası ilişkinin en temel göstergelerinden biri Olric olmuştur.

Olric *Tutunamayanlar* romanında Turgut'un hayali arkadaşı olup Turgut'a “efendimiz” diye seslenir. Turgut'a her konuda yardım eden Olric, Sevin Seydi aracılığı ile yine yardım eden konuma gelmiştir.

Tutunamayanlar'da Olric ile kitabın hemen başında karşılaşılır: “Olay, XX. Yüzyılın ikinci yarısında, bir gece, Turgut'un evinde başlamıştı. O zamanlar daha Olric yoktu, daha o zamanlar Turgut'un kafası bu kadar karışık değildi” (Atay, 2017a, 25).

Bu ifade ile Olric'in kitabın kahramanlarından Turgut için ne anlama geleceğini ipuçları verilmiştir. *Olric&Oğuz Atay* adlı kitapta Kıvanç Kardeşler Olric: Soyтары Kral başlıklı yazısında Olric ve Turgut'un ilişkisini şu şekilde anlatmıştır; “Tutunamayanlar ve okuyucusunun ilişkisi aslında Turgut'la Olric'in ilişkisi gibi bir yerde. Öyle bir zaman geliyor ki, kimin uşak, kimin efendi olduğu, hangi sözü kimin söylediği belli olmuyor” (Kardeşler, 2016, 27).

Kardeşler edebiyat dünyasının fenomen ikiliklerinden Don Kişot ve Sancho Panza'nın tahtına aday olduğunu söylediği Turgut Özben ve Olric ikilisinin *Tutunamayanlar* romanının sonuna kadar aslında ikisinin bileşiminde olan bir karakteri incelediğini

belirtmektedir. “(...) karakteri inceliyor, araştırıyor, lime lime edip en nihayetinde yarı bele kadar çamura saplı şekilde parçaları bir araya getiremeden kalıyorlar ortada” şeklinde değerlendirmektedir (Kardeşler, 2016, 28).

Olrıc’ın başka metinlerle bağlantısı ile ilgili Kardeşler, batı dünyasından Charles Dickens’ın Büyük Umutlar romanındaki Pip’in kötü yanını temsil eden “Orlick”, ya da Sheakespeare’in Hamlet’ini çocukluğunda sırtında taşımış olan saray soytarısı “Yorick” karakterinden ya da ikisinin bileşiminde aldığı şekilde yorumlar olduğuna dikkat çekmektedir.

“Düşünmeden, bilmeden, yaşamadan yaşadığı küçük burjuva dünyasından eski dostu Selim Işık’ın ölümüyle uyanan Turgut Özben, Selim’i anlamak için çıktığı yolculuktan kendini de kaybederek geri dönen Turgut’un yolda bulduğu yol arkadaşıdır Olric. Onun ne iyi yanı, ne kötü yanı, ne var olmuş ne de var olmayan yanındır. Olric Turgut’a bağlı ama ondan bağımsız, düşüncelerden yeşeren bir ayrık ot, eski sorulara yanıt verirken yeni sorular soran bir uşak, Turgut ile ilgili her soruya cevap verebilecek bir ‘Tanrısal bakış’tır.” (Kardeşler, 2016, 28).

Olrıc’ın *Tutunamayanlar*’ın metinlerarası bağlamında, “palempsest”’in en önemli derin katmanlarından biri olduğu düşünülebilir. Metinlerarası imgeler arasında bulunan “palempsest” bir metin ile başka bir metin arasındaki her tür alışveriş işlemi mozaik, yapboz; en çok da montaj-yapıştırma eylemidir.

Palempsest rastlantı sonucu art arda gelen aralarında doğal bağlar kurulamayan izlekleri, konuları yazıları bir araya getirir. Tıpkı beyin ve belleğin ayrışık unsurları bir araya getirerek bir birlik yaratması gibi. Palempsest düşüncesinin çağdaş anlamdaki felsefi temeli aynı zamanda XIX. yüzyıl yazarı olan Thomas de Quincy beyni aynı zamanda bir metinler toplamı olarak görür. (Aktulum, 2014, 174). O halde beynimiz bizi her zaman bir metne götürdüğünden, tek bir sözcük bizi metinlere götürebilir.

Olrıc 2017 yılında *Tutunamayanlar* kitabının ithaf edildiği Sevin Seydi tarafından yapılan İngilizce çevirisi olan “*The Disconnecte d*” adı ile çıkan ve sadece 200 adet baskının yapıldığı yayınevinin adı olarak nesneleşmiştir.

Olrıc’ın metin dışında metinlerarasılık yolculuğuna başlamıştır artık. Olric artık vardır. “Bir metinlerarası göndermenin anlamını çıkarabilmek için yer aldığı metnin bağlı olduğu yazınsal gelenek, yazarın yazın anlayışı ve metin konusundaki bakış açısı, yazıyla olan ilişkisi , metnin stratejisi tarihsel ve toplumsal koşullar göz önünde tutulabilir.” (Aktulum, 2014, 133)

Elektronik dosyaya web üzerinde yüklenmiş ve basılı metin ile karşılaştırmaları yapılmış olan metin üzerinde yapılan araştırmaya göre *Tutunamayanlar* romanında 259 defa Olric ile diyalog yaşanmaktadır. Bu diyaloglara ek olarak ise İngilizce çeviride kapakta bulunan yayınevi adıdır. Bu hem Genette'in yan metinsellik bağlamında tanımladığı metinlerarası tanımına girerken, öte yandan Seydi'nin yayınevi olarak bu adı seçmesi yazar ve kahramanlarla kurduğu diyalojik ilişkinin bir sonucudur ve çevirmenin tam olarak belirlediği skopusun bir parçasıdır. "O zamanlar, henüz, Olric yoktu; hava raporları da günlük bültenlerden sonra okunmuyordu" (Atay, 2017a, 25).

Roman bir süre Olric'in olmadığı döneme işaret eder. (2017a,36) "Turgut, bütün bunları o sırada mı düşündü, yoksa sonradan, o anı hatırladığı zaman, öyle düşündüğünü mü sandı? Bilemedi: çünkü o zaman henüz Olric yoktu. Henüz durum bugünkü gibi açık ve seçik, bir bakıma da belirsiz değildi. Bir cümle kaldı yalnız aklında: "Güzel bir gün ve ben yaşıyorum."

Romanın 249. Sayfasına kadar Olric'in adı geçmez. Ve Olric okuyucunun karşısına çıktığında yine onun halen var olmadığını söyler Atay. Kahramanı Turgut artık yardım için Olric'e ihtiyaç duymaya başlamıştır. "Durum kötüye gidiyordu. Turgut'a yardım edecek kimse yoktu. Henüz Olric ufukta görünmemişti"

Olric en çaresiz anında ortaya çıkacaktı, Seydi'nin de anlattığı gibi yayınevlerinden gerekli ilgiyi görmeyince İngilizce çevirinin yayınlanması için son çaredir. "Olric, Olric! Bir Şeyler yapmak gerek. Yoksa, bu yenilginin suçunu bana yükleyecekler" (276).

Olric Turgut'u şımartan Olric. Aynı zamanda son kez Atay''ın mutlu olacağı son adımda da yanında olmuştur Sevin Seydi'nin Olric tercihi tesadüf değildir.

"Alışkanlıktan başka bir şey bilmedikleri için, sizin de yokluğunuza alışacaklardır. Anlıyorum Olric. Neden daha önce söylemedin bana? O zaman yaşayamazdınız. Siz her şeyi yaşamalısınız efendimiz. Bütün güzellikleri görmelisiniz. İçinde en küçük güzellik olan bir şeyi bile tanımalısınız. Siz ne yaparsanız olur, efendimiz. Beni şımartıyorsun Olric. Zarar yok efendimiz: çünkü artık sizi kimse şımartmayacak. Beni korkutuyorsun Olric. Siz istemeyeceksiniz efendimiz. Güzellikleri kendiniz bulup çıkaracaksınız artık. Selim'in ölümünden de çıkarabilecek miyim? Çıkaracaksınız efendimiz. Çalışacağım Olric." (Atay,2017a, 350)

Olric'in metinlerarasılığının başlaması bir imgenin, bir imajın sabitlenmesi gibidir. Castanet bu sabitlenme durumunu şöyle açıklamaktadır: "Aynada oluşturulan benlik şudur: sayesinde öznenin bir varlık-değeri kazandığı, kendi olmayan ama tümüyle

kendi olduğuna inanmak istediği bir imajdan gelen sabitleme, yani imgesel bir yakalanma” (Castanet, 2017, 22).

“Onun peşini bırakmamalıyım Olric. Oyunu bizim gibi anlamıyor galiba; fakat zararı yok. Oyunun farkında olması bile önemli. Kaç kişi kaldık şurada Olric?” (Atay, 2017a, 358)

“*Kurmaca karakterleri ciddiye almak metinlerarası bir anlatı yaratır*” diyen Umberto Eco’dan yola çıkarak, *Tutunamayanlar*’ın kurmaca içi kurmaca karakteri olan Olric’in nasıl metinlerarasılık yarattığı incelenecektir. Kubilay Aktulum *Metinlerarası İlişkiler* kitabında iki tür metinlerarası ilişkiden sözeder. Bunları iki ya da daha çok metin arasında kurulan “ortak birliktelik” ilişkisine dayanan metinlerarası ilişkiler ve türev ilişkisine dayanan metinlerarası ilişkiler olarak açıklayan Aktulum metinlerarası yöntemleri aşağıdaki şekilde ifade eder. (2014,76)

“Biz oldukça kalabalıklaşıyoruz. Günseli bir, ben iki, Olric’i de sayarsak üç... Diğer isimler aklıma gelmiyor şimdi. Elbette daha kalabalığızdır da ben tanımıyorum” (Atay, 2017a, 452)

“Artık yaşamak istemiyorum Olric. Onların istediği gibi yaşamak istemiyorum. Başım dönüyor Olric. Sabahtan beri hiçbir şey yemediniz efendimiz. Şimdi de içiyorsunuz. Onlar da içiyorlar Olric. Karşılarında oturan kızlara birşeyler anlatıyorlar. Ben anlatmak, filan falan demek istemiyorum. Sonum geldi Olric. Kendime yeni bir önsöz yazmak istiyorum. Yeni bir dil yaratmak istiyorum. Beni kendime anlatacak bir dil. Çok denediler, efendimiz. Allah’tan, ne denediklerini bilmiyorum, Olric. Hiçbir geleneğin mirasçısı değilim. Olmaz, diyorlar. İsyan ediyorum. Az gelişmiş bir ülkenin fakir bir kültür mirası olurmuş. Bu mirası reddediyorum Olric. Ben Karagöz filan değilim. Herkes birikmiş bizi seyrediyor. Dağılın! Kukla oynatmıyoruz burada. Acı çekiyoruz. Kapı kapı dolaşıp dileniyoruz. Son kapıya geldik. İnsaf sahiplerine sesleniyoruz. Ey insaf sahipleri! Ben ve Olric sizleri sarsmaya geldik.” (Atay, 2017a, 542)

Jale Parla ise Olric’i, “Bir yazar-okur olarak metnin ertelenmiş yorumlarında var olacak okurdur” şeklinde nitelendirmektedir (Parla 2000, 225). İngilizce çevirisinin yayımlanması için kurdukları yayınevinin adını neden Olric koyduklarına yönelik bir soruyu ise Seydi şöyle yanıtladı: “Oğuz’un yarattığı karaktere atfen Olric koyduk.”

Seydi’nin attığı bu adımla Olric metinlerarasılık olarak tanımlanacak ilişkisini kurmuş olur.

Berna Moran (1991) *Tutunamayanlar* üzerine yazdığı inceleme yazısında kitabın tutunanlardan tutunamayanlara geçme sürecini yaşayan Turgut’un ikinci benliği olan Olric’in roman kahramanı olarak önemine vurgu yaparken, Seydi’nin de İngilizce romanı yayınlamak için neden Olric yayınevi kurduğu anlaşılabilir olmaktadır.

“Olrıc, gülünç olmaktan, eleştirmenler tarafından didik didik edilecek bir belge bırakmaktan çekinen Turgut’un öteki ben’ini kitabı yazmanın gerekliliğine inandırmaya çalışır. Başarı da. Olrıç’in ısrarı üzerine Turgut bir paket de kağıt olarak çıkar kasabadaki kitapçı dükkanından. Trenden trene geçerek sürdürdüğü yolculuğu sırasında yazdığı ve yayımlatması için gazeteciye gönderdiği kitap işte bu elimizdeki Tutunamayanlar romanıdır(...) Atay her şeye olduğu gibi yazarlık işine de alayla bakar ve Turgut’a şunları söyler: “Sonra Olrıç ile birlikte istediğimizi yapacağız. Romanlara yazacağız: Bitip tükenmez romanlar.’Tutunamayanların Sonu’ Tutunamayanların Dönüşü gibi.” (Moran,1991)

Sevin Seydi’nin metni olan “Yayınevi Olrıç” ile “kahraman olan Olrıç” arasında metinlerarası bir ilişki kurabilmek için metnin tanımına yeniden dönmek gerekmektedir. Metin dijital çağda anlam yüklediğimiz her şey haline dönerken Olrıç’de kendisine yüklenen anlamla metin haline dönmüştür.

Örneğin kitabın basıldığı yayınevinin adının “Olrıc” olması Sevin Seydi’nin yazar ile kurduğu bir metinlerarası ilişkinin sonucudur. Bu Genette’in metinsel aşkınlık tanımı içinde yan metinsellik olarak tanımlanabilir. Bir yandan da gönderme niteliği ile de metinlerarası ilişki örneğidir. “Olrıc” Tutunamayanlar romanında kahramanlardan Turgut’un zihninde yarattığı hayali arkadaşının adıdır. Sevin Seydi kitabın yayınlanması için “Olrıc” adını seçerek yazar ile metinlerarası bir ilişki kurmuştur.

Olrıc *Tutunamayanlar* romanının tek tutunanıdır (Kardeşler, 2016, 31). Romanın kahramanı Turgut Olrıç’e tutunmuştur. Sevin Seydi de İngilizce çevirisinin basılması için Olrıç’e tutunmuştur.

8.8. Atay’ın Yabancılaşmaya Getirdiği Özgün Yorumun Batıya Anlatılması

Yabancılaşmanın Avrupa edebiyatında en az 200 yıldır yaygın bir tema olduğunu belirten Seydi sözlerini, “İngilizce okuyanların Oğuz’un getirdiği tamamen özgün yorumun (yabancılaşma yorumu) kültürel farklıları aşarak kendilerine hitap ettiğini göreceklerini ümit ediyoruz” diye sürdürdü.

Tutunamayanlar romanı bireyin varoluş sorunu eksenini üzerinde dönmektedir. Romandaki kişilerin kendi yaşamlarını anlamlandırma ve anlama çabasının yoğun olarak anlatıldığı romanın ana kahramanlarından Selim’in intiharı ve Turgut’un da kayboluşu bu anlam arayışlarının bir karşılığı ya da karşılıksızlığı olarak okunabilmektedir.

Edebiyatta bireyin yabancılaşmasını en iyi aktaran yazarlardan biri Franz Kafkadır (1888-1924) ve “Dava”, “Şato” ve “” Değişim romanlarında da Atay’ın Tutunamayanlar’da işaret ettiği yabancılaşmanın kökleri görülmektedir. Batı okuru

için bu yabancılaşmanın nasıl bir olgu olduğu da Kafka ile özdeşleşirken, bireylerin bu yabancılaşma duygusu kafkaesk olarak da tanımlanmaktadır. Seydi'nin de çeviri yolu ile yapmak istediği bir Türk romancının da Türk toplumundaki toplumsal sorunlara odaklanmış edebiyatın örtüsünü aralayarak batılı bir yazar gibi Türk toplumunda da yaşanan, yaşayabilen bu yabancılaşmayı aktarmak ve bunun evrensel olduğunu gösterebilmek olduğu söylenebilir.

Veysel Şahin tarafından yazılan Oğuz Atay'ın Romanlarında Toplumsal Yabancılaşma başlıklı makalesinde bu toplumsal yabancılaşmayı “birey ve toplumu kendi öz değerlerine öteki kılan eylemsel ve düşünsel bir olgu” olarak tanımlamıştır. Şahin, yazarın toplumun kendi öz değerlerine nasıl yabancılaştığını ortaya koyduğunu ve Atay'ın toplumsal yapının bozulmasının başlıca nedenleri olarak kendilik değerlerine yabancılaşma, hızlı şehirleşme ve metalaşma olarak gördüğünü belirtmektedir. Şahin'e göre, “Oğuz Atay”ın anlatılarında toplumu kendilik değerlerine öteki kılan her düşünce ya da eylem, toplumun kimliksel değerlerini parçalayan ve onu kendi ülküsel değerlerine yabancılaştıran sosyal bir çatışma durumudur” (Şahin, 2013, 2313-3222).

Seydi batı okuruna da anlatabileceğini düşündüğü bu yabancılaşmayı çeviri yolu ile aktarmaya çalışmıştır ancak yayıncıların ilgisizliği ve sayılı baskının ardından geçen süre içinde henüz bir anlaşma yapılmış olmaması çevirmende bir “kızgınlık duygusu yaratmıştır.

8.9. The Disconnected'ın Yayın Sorunları ve Yayınlama Çabaları

The Disconnected'in editörü Whitby'nin bu çalışma kapsamında soru gönderilmiş ancak editor verdiği yanıtların resmi kabul edilmemesi ve bu tez kapsamında araştırmaya yardımcı olma amacı güttüğünü belirtmiştir. Aşağıda editör ile yazışmanın metni ve çevirisi birlikte verilmiştir.

A. I understand from the preface and the answers from Mrs. Seydi, that “The Disconnected” was translated while the writer was writing the Turkish version, but Mrs. Seydi retranslated it later, and you completed the editing process. This detail is important for Translation Studies. Therefore, how can I define the published translation? Is it a second or third translation? Moreover, what are the main differences

between the first translated version and the last one? Can you send me any examples which show the differences between the last translation and first translation? What was the key reason for retranslating it?

A. Sayın Seydi'nin verdiği yanıtlardan ilk çevirinin yazarın Türkçe metni yazdığı sırada aynı anda yapıldığını ancak Seydi'nin bu metni daha sonra yeniden çevirdiğini ve editing sürecin ise sizin tamamladığınız anlaşılmaktadır. Bu detay çeviribilim çalışmaları açısından önemlidir. Yayınlanmış olan çeviriyi nasıl tanımlayabilirim, ikinci ya da üçüncü bir çeviri mi? Dahası ilk çeviri ile sonradan yapılan çeviri arasındaki temel farklar nedir? Yeniden çevirinin ana nedeni nedir?

Bir diğer soru ise sayılı baskı olarak yayımlanan *The Disconnected*'in bu şekilde basılmasının amacını Seydi daha büyük bir baskının önünü açacak bir adım olarak değerlendirmiştir. Editöre bu baskıdan sonra yayınevlerinden böyle bir talebin gelip gelmediği sorusu yöneltilmiştir.

B. Also, Mrs. Seydi had informed me answering one of my questions that the reason that publishing the book just 200 is to encourage wider publications. Is there any demand from any international publisher after the tiny publication?

Editöre yöneltilen bir diğer soru ise Uluslararası yayınevlerinin neden *Tutunamayanlar*'ın İngilizcesine ilgi göstermediği şeklinde bir soru olmuştur. Kitabın uzun olmasının bunda etki olup olmadığı konusunda editörün düşüncesini almak amaçlanmıştır.

C. What do you think might be the reason(s) why the international publishers did not show interest so far?

D. Do you think that the sole reason they were not interested in the translation of *Tutunamayanlar* is that the book is lengthy?

E. What seems to be the fundamental reason that the Turkish publisher and their agent had failed the agreement on the English translation's publishment?

F. Do you believe that if Oguz Atay had been a western writer, would it be straightforward to be accepted by the western publishers?

İngilizcede yayınevlerinin şu ana kadar ilgi göstermemesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Siz tek nedenin kitabın kalınlığı olduğunu düşünüyor musunuz? Kitabın basılması için anlaşmak üzere olunan yayınevi ile bu anlaşmanın

başarısızlıkla sonuçlanması ne olabilir? Oğuz Atay batılı bir yazar olsaydı batılı yayınevleri tarafından daha kolay kabul edilebileceğini düşünüyor musunuz?

Ve son olarak da İngilizce çevirinin daha geniş bir baskı ile İngilizce okuyucuya ulaşması için bir plan olup olmadığı şeklindeydi.

G. Is there any plan to do the English translation's publication wider to strike the western reader?

Editör Witby kendisine yöneltilen soruların ardından öncelikle verdiği yanıtların “resmi olarak kabul edilmemesi” konusunda uyardığı için bu tez çalışmasında kendisinin ifadelerini kullanırken kendinin kişisel görüşü olarak kullanılmıştır. Bu açıklamalar kesin sonuçları değil editörün de süreçle ilgili yorumlarını içermektedir ve herhangi tartışmada kullanılmaması önemlidir. Editörün verdiği bilgiler bu çalışmada çeviri sürecine ve çevirmene bakışı ve inceleme alanını belirlemede yardımcı olarak kullanılmıştır. Bu tez kapsamında editörün yaptığı açıklamaların alıntısının yapılarak resmi bir açıklama olarak kullanılmaması önemlidir. Ancak tez için yol gösterici yanıtlar olduğundan tez çalışması içinde editörün yaptığı açıklama bir yorum niteliği saklı kalarak kullanılma kararı alınmıştır.

İfadelerin İngilizce olarak da verilmesinin nedeni Whitby'nin açıklamalar konusundaki hassasiyetini tez çalışması içinde de koruma çabasından kaynaklanmıştır.

Whitby sorular üzerine, sorulara yanıt vermeye çalışacağını ancak bu görüşlerin tamamıyla kişisel olduğunu ve bu konuda bir yetkili olarak değerlendirilmemesini vurgulamış ve bu tez için bilgi sağlamak olduğunu bildirmiştir. **(I will try to answer your questions, but please note that my remarks are purely personal, and not to be taken as authoritative. They are for your information only)**

Seydi'nin daha üzerinde çalıştığını söylediği çeviri ile ilgili olarak Whitby “İstanbul’da İngilizce eğitim veren bir okul ve Londra’da Üniversite okuduktan sonra Sevin tam olarak akıcı bir İngilizceye sahipti bu nedenle orjinal versiyonunda çok az değişiklik gerekmişti” şeklinde yanıtlamıştır. **(After an English school in Istanbul and school and university in London Sevin was completely fluent in English, and much of the original version needed little change).**

Kitabın zor olduğunu ve alelacele çevrilmek zorunda kaldığını belirten 103l eve, **(But it had to be done hastily and it is a difficult book)** Seydi'nin İngiltere’de yaşadığı 30 yıl içinde kaçınılmaz olarak dildeki nüansları daha iyi farkederek duruma geldiğini

belirterek küçük bazı değişikler yapabildiğini söylemiştir. **(After some 30 years in England she was inevitably more alert to the nuances of the language and could make many small changes).**

Editörün verdiği bilgiye göre Seydi kitaptaki bazı bölümlere tamamıyla farklı bir yaklaşımla çevirmek istemiştir. Buna 1041 eve bu yeni bir çeviriden ziyade bir revizyondur. **(There were some substantial parts of the book where she wanted to take a completely different approach: even so, it is a revision rather than a new translation)**

Çeviri ile ilgili bazı problemlerin çözülemeyebileceğini belirten editör, örnek olarak Osmanlı Türkçesi ve Modern Türk dili arasındaki etkileşimin İngilizcede bir karşılığı olmadığını ve bunu yaratmaya çalışmanın da faydası olmadığını söylemiştir. **(Some problems are probably insoluble. E.g., the interplay between Ottoman and modern Turkish doesn't have an equivalent in English, and there is no use in trying to manufacture one.)**

Editör olarak kendisinin de basit editing işleminin yanı sıra deyimseİ İngilizce kullanımı ile ilgili bir çok öneride de bulunduğunu ve geleneksel yayıncı editör rolü üstlendiğini söylemiştir. **(As well as simple copy-editing I did make a number of suggestions, more than anyone else, in the interest of idiomatic English or clarity, trying to play the role of the traditional publisher's editor)**

Editörün verdiği bilgiye göre kitap yayınevleri tarafından görölmüş ve bir tanesi anlaşma geri çekilmeden önce imzalama aşamasına gelmiştir. Editör, kitabın üçte biri kalınlığında olsaydı birisi alabilirdi ancak bu boyuttaki bir kitap büyük çaplı bir yatırımı gerektiyordu ve binlercesinin satılabilmesinin garanti olmasını istediler ve kitabın belirli gruba hitap eden (niche) olmasından endişe ettiler. **(The book has been seen by publishers, one of whom got as far as signing a contract before withdrawing. If the book had been, say, a third of the size I think one would have taken the plunge, but for the large investment required by a book of this size they want to be assured of a sale of many thousands, and they are afraid it may be a niche book)**

Editöre göre İngilizler elbette farklı kültürlerden kitapları alıyorlar. Ancak *Tutunamayanlar* gibi son derece Türk olan bu kitap ne Çin'e özgü kitap gibi egzotik ne de Avrupalı gibi tanidik olduğundan ikisinin arasında bir yerde kalabilir. **(The**

English do of course buy books from different cultures. A book that is as deeply Turkish as *Tutunamayanlar* may fall between two stools: not as exotic as, say, a Chinese book, not as familiar as a European one.)

Editörün yanıtlarında da görüldüğü gibi *Tutunamayanlar*'ın İngilizce çevirisi hem çeviri eylemi hem de çeviri sonraki süreçlerde zorluklar yaşamıştır ve bütün bu zorluklar çevirmenin belirlediği stratejilerle aşılmaya çalışılmıştır. Çevirmenin yazar ile ve metin ile kurduğu diyalojik ilişki aynı zamanda bu süreci yönetmesine etkili olduğu söylenebilir.

9. YAN METİNSEL İLİŞKİLERLE SEYDİ’NİN METİNLERLE DİYALOĞU

Tutunamayanlar romanı iki farklı yayınevi tarafından basıldığı için Genette’in yan metinsel öğeler olarak tanımladığı, kapak, önsözler, dipnotlar gibi metnin dışında kalan ama metni tanımlayan ve okura mesaj ileten özelliklerinde bazı farklılıklar görülmektedir.

Bu bölümde kaynak ve erek metin arasında Genette’in yan metinsel özellikler olarak tanımladığı, önsözler karşılaştırılmıştır. Çünkü erek metindeki önsöz Atay’ın Türk okuyucu için neden önemli olduğunun anlatılmasının yanısıra çeviri süreci ile ilgili de bilgi vermektedir. Böylece erek okuyucuya metnin çeviri bir metin olduğu ve kim tarafından hangi koşullarla çevrildiği ve metnin nasıl basım aşamasına geldiği açıklanarak çevirmenin metinlerarası ilişkisi gösterilmeye çalışılmıştır.

Genette’in “bir metnin yan metinler aracılığı ile kitap haline geldiği”ne ilişkin daha önceki bölümlerde bahsi geçen ifadesi bu bölümde *Tutunamayanlar* romanının farklı baskılarındaki önsözlerin incelenmesi ile nasıl bir farklı kitap haline geldiği gösterilmeye çalışılacaktır.

Kaynak metinlerin önsöz karşılaştırmalarında Sinan Yayınları ve İletişim Yayınlarının önsözleri karşılaştırılmıştır. Bunlar Sinan Yayınları tarafından 1971-1972 yıllarında iki cilt halinde yayınlanan ilk baskısı, diğeri ise 1984 yılında İletişim Yayınları tarafından basılan ve halen baskısı devam eden 101. Baskı.

Tutunamayanlar’ın *İletişim Yayınları* tarafından yayınlanan romanın kapağında yazarın adı romanın adından daha büyük puntolarla verilmiş olup aynı şekilde *The Disconnected* romanında da bu şekilde tercih yapılmıştır. Türkçe baskısında Oğuz Atay’ın fotoğrafı yer alırken, İngilizce’de dış kapakta Atay’ın fotoğrafı bulunmamaktadır. Kitabın kapağında İngilizce kitap adının altında ayrıca Türkçe olarak *Tutunamayanlar adı* ile birlikte yer almaktadır ve çevirmenin adı kapakta görünecek şekilde verilmiştir. Bu da çevirmenin kapaktan itibaren görünmesini sağlamıştır. (Ek 1)

Sinan Yayınları tarafından esas alınan baskında ise kapak fotoğrafında Sevin Seydi tarafından yapılmış olabileceği belirtilen (Ecevit, 308) bir resim bulunmaktadır (Ek 2). Bu da yazar ve çevirmen arasındaki metinlerarası ilişkinin *Tutunamayanlar* romanı üzerinde ortaya çıkan göstergelerinden biri olarak kabul edilebilir. Bu durum çevirmenin kapağın tasarımında itibaren metinlerarası ilişkisinin olmasını sağlamıştır.

İletişim Yayınlarında Türkçe roman 724, Sinan Yayınlarında 663, İngilizce 715 sayfadan oluşmaktadır. Bölüm sayıları karşılaştırıldığında İletişim Türkçe romanda 20 bölüm bulunurken, Sinan Yayınlarında 21, İngilizce roman ise 21 bölümden oluşmaktadır.

İngilizce çevirinin kapak kısmında kitabın tanıtımı ve romanın kısa hikayesi verilirken *Tutunamayanlar*'ın İngilizce'de anlamının ne olduğu ve bu ifadenin yorumu henüz romanı okumaya başlamayan okuyucuya açıklanmıştır. İngilizce metinde kapakta yapılan açıklamada *Tutunamayanlar* şu şekilde tanımlanmıştır: “Under layers of fantasy is the central concept of the Disconnected, tutunamayanlar, literally “who those cannot hold on” poor souls among whom he counts himself, whose sole virtue is that they do not fit into society”. (Atay, 2017b)

9.1. The Disconnected’ın Önsözünde Çevirmenin Metinlerarasılığı

Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi Genette’in (1997,3) yan metinsellik olarak ele aldığı unsurlar metni tamamlayan unsurlar olup bunlar çeviri süreci ve çeviri kararları ile ilgili bilgi vermektedir. Bunlar başlık, alt başlık, ara başlık, önsöz, sonsöz, bildirim vb; sayfa yanlarında, sayfa altlarında, en sonra verilen nortla; tanımlıklar; resimler; kitap tanıtım yazıları, kitap kapakları ve yazar ya da başkası tarafından oluşturulmuş diğer bir çok ikincil göstergeden oluşan yan metinlerdir.

Bunun yanı sıra Genette’in çevre metin olarak tanımladığı (peritext) ama metnin öğeleriyle birlikte dış metni oluşturan epitext ise metne ilişkin röportajları, yazıları, mektupları vb içeren, medya ya da özel iletişimle ortaya çıkan öğeler olmak üzere ikiye ayrılır ve bu tez çalışmasında çevirmen ve editörün açıklamalarına dayanarak oluşturulan metinler de bu kapsama girmektedirler.

Tutunamayanlar’ın İletişim Yayınları tarafından yayınlanan baskısında (2017) Ömer Madra tarafından yazılan bir önsöz ve Enis Batur tarafından yazılan ikinci önsöz daha bulunmaktadır.

Ömer Madra Oğuz Atay'ın kişiliğini ve onu tanıdığı yönleri ağırlık verdiği önsözde, Oğuz Atay'ı "ömrü boyunca hep acele etmiş" ve bu yüzden de hep "geç kalmış" olarak anlatır. Madra Atay'ın hayatında sürekli bir panik havası olduğunu belirtmektedir. Madra, Atay'ı "Bir kitap okur, bir komedi seyrederek yorulur. Birileriyle birlikte olur, derdini anlatamaz, telaşlanır ve incinir" sözleriyle anlatmaktadır (2017,11).

Madra, Atay'ın hangi sınıfa ait olduğu ve romandaki hiciv özellikleri metin türlerini anlatan bilgiler vermektedir okuyucuya.

"Aydın "sınıfı" içinde yer alıyordu Oğuz Atay ve o sınıfın derinlemesine tahlilini yapıyordu. Biraz karamsar, biraz acı, çokça güldürücü... aydınsı bir tahlil işte. Tüm romanlarının, öykülerinin ve oyununun ana konusunu bu meselenin oluşturduğu söylenebilir. Öylesine bir irdelenir ki bu, sonunda ortaya hiç de küçümsenmeyecek boyutta bir "aydınlık destanı" çıkmıştır. Hatta bir "aydınlık marşı" değilse bile, tutmuş, "Şarkılar" ı yazmıştır Oğuz Atay. Durum bu noktada çatallaşmaktadır işte. Bütün bunları okuyan "aydın" lar, birdenbire billur bir boy aynasın da çirli çıplak buluverirler kendilerini. Korkunç bir durum canım, utanç verici. Üstüne üstlük, sahnenin ortalık yerine öyle durup dururken pat diye düşüveren bu mühendis bozması çok da iyi yazmıyor muydu size. Alın bakalım." (10)

Enis Batur da *Geleceği Elinden Alınan Adamın Geçmiş de Elinden alınacak diye korkuyorduk* başlıklı önsöz yazısında Atay'ın önsözlerle ve bakış açıları ne olursa olsun "Hayatı ve Eserleri" türünden bönözler üreten kalem efendileri ile inceden inceye alay ettiğini belirtmektedir. Batur Atay'ı, "43 yaşında ölene dek, hızlı dönen bir dünyanın ne hızına, ne de ritmine ayak uydurabilmiş" olarak anlatmaktadır.

Batur, önsözde Oğuz Atay'ın yaşamına ve yaşadığı dönem ve o dönemin edebiyatına ilişkin bilgi vermiştir. Ayrıca dünyada yaşanan toplumsal ve siyasal olaylara da eğilerek Atay'ın nasıl bir dönemde nelerden etkilenmiş olabileceğini göstermiştir. Sinan Yayınları tarafından yayınlanan ilk baskıda ise önsöz bulunmamaktadır.

Erek metin *The Disconnected* ise "Introduction To The English Edition" başlığıyla yazılan bir önsözle başlamaktadır. İngilizce baskı için önsözü yazan Sevin Seydi'nin Oğuz Atay sonrası hayat arkadaşı olan ve *The Disconnected*'in editörü Mauris Withy'dir.

Withby 10 sayfalık önsöz yazına *The Disconnected*'in Türk yazınındaki önemini anlatarak başlamaktadır. Böylece Withby, erek metinden önce kaynak metnin kaynak kültürdeki önemini vurgulamaktadır.

Withby İngilizce okura *Tutunamayanlar*'ın kaynak kültürdeki yerini açıklarken, romanın Türk edebiyatında sadece ilk değil aynı zamanda en önemli modern roman olduğunu ve edebiyat dünyasına yavaş bir giriş yaptığını belirtmektedir. TRT

tarafından ödöl almasına rağmen kitabın yayınlanmasını küçük bir yayın grubunun üstlendiğini ancak tamamının baskısına finansal olarak güçleri yetmediği için iki cilt halinde yayınlandığına dikkat çeker.

İngilizce okuyucu için kaynak metnin yayınlanma hikayesini anlatan bu giriş erek kültürde romanın ve yazarın tüm aşamalarıyla anlaşılmasının hedeflendiği görülmektedir ve çevirinin skoposu çerçevesinde erek odaklı bir yaklaşımın parçası olarak değerlendirilebilir.

1971-1972 yıllarında Türk edebiyatının oluşumunda köy romanlarının ağırlıklı olduğunu ve kente özgü bu modernist romanın tuhaf kaçtığını belirten Whitby Atay'ın kendi Günlük kitabında da yazdığını belirttiği sol çevreden arkadaşları üzerinde değil ama daha sonradan Orhan Pamuk gibi yazarlar üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Orhan Pamuk'un *Tutunamayanlar*'ın yayınladığı yıllarda 20 yaşında olduğunu ve romanı iki kez okuduğunun Pamuk tarafından belirtildiğinin de altını çizmektedir. Erek okuyucuya Withby 1984 yılında *Tutunamayanlar*'ın İletişim Yayınları'nın baskısının ardından okuyucunun kitabı keşfettiğini ve defalarca basıldığı bilgisini vermektedir. Erek okuyucu için kaynak kültürde romanın geçirdiği süreç başlangıçtaki zorlukları ve daha sonra okuyucu tarafından patlayan ilgiyi aktarırken Withby, Seydi'nin de umut ettiği gibi İngilizce okurda bunların etkili olmasını beklediği düşünülmektedir.

Withby Türkçe önsözde olduğundan farklı olarak romandaki hikaye ile de ilgili bilgi vermiş ve okuyucunun romanı okumadan hikaye hakkında bilgi sahibi olmasına yardımcı olmaya çalışmıştır. Bu Sevin Seydi'nin skoposu doğrultusunda yapılan bir tercih olduğu söylenebilir. Çünkü Seydi çeviri sürecini tamamen metni erek kültüre bir çeviri metin olarak aktarma ve bunun için kaynak metine ek olarak yapılabilecek her şeyi yapma amacı güttüğü anlaşılmaktadır.

Withy romanın konusunu verdiği önsözde orta sınıf hayatı süren mühendis Turgut Özben'in arkadaşı Selim Işık'ın intiharını araştırmak için evliliğini parçalayan ve bu ölümün arkasında yatan nedenleri araştırmak için Selim'i tanıyanlarla konuşmaya gittiği ve sonuçta öğrendikleri ve okuduklarıyla aslında kendi hayatının fay hattında olduğunu ve yıkılmak üzere olduğunu farketttiği bilgisini aktarmıştır. Oysa Türkçe kitapların önsözlerinde ya da kapağında romanın hikayesi ve karakterler hakkında bilgi bulunmamaktadır. Withby ve dolayısı ile çevirmen Seydi kaynak metinden farklı

olarak roman başlamadan hikayeyi aktarmış bulunmaktadır. Bu aktarımın nedeni daha önce yayıncılar tarafından uzun olduğu gerekçesiyle reddedildiği için okuyucuya ve başka yayınevlerine daha fazla bilgi vermeyi onların romanla ilgilenmesini sağlamayı amaçlamak olarak yorumlanabilir.

İngilizce çevirinin önsözü hem yazar hem de çevirmen hakkında ve kaynak metnin yazılışı ile etrek metnin üretilmesinde Oğuz Atay ve Sevin Seydi'nin çeviri sürecini de aydınlatarak yan metinsellik özelliği ile metni tamamlamış ve çevirmeni de görünür hale getirmiştir.

10. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tezin bu bölümünde çalışmadan çıkan sonuçlar derlenmiş ve bundan sonraki çalışmalara temel oluşturabilecek öneriler sunulmuştur.

10.1. Sonuç

Bu çalışmada metinlerarasılık ve Çeviribilim alanı üzerinden disiplinlerarasılıkla yürütülen *Tutunamayanlar* romanının İngilizce çevirisini yazar ile birlikte gerçekleştiren Sevin Seydi'nin kaynak metinle başlayan metinlerarası yolculuğu bir diyalog olarak ele alınarak incelenmiştir. *Tutunamayanlar* romanının ilk yazılmasından itibaren yazarın yanında olan ve ona güç veren çevirmen Sevin Seydi, yazarın çeviri yoluyla kendini aktardığı bir mekanizmaya dönüştüğü şeklinde yorumlanabileceği sonucuna varılmıştır. Oğuz Atay ve Sevin Seydi'nin ilişkisinin de Bakhtin'in tanımladığı şekliyle diyalojizmin merkezinde yer aldığı söylenebilir.

“Kişinin ancak bir başkası yoluyla kendini bir bütün olarak ortaya koyabildiği, öteki tarafından görülebileceğini bilmenin benliği tanımladığını, öznenin ancak özneler arası bir ilişki biçiminde var olabileceğini” söyleyen Bakhtin'in özneler arasındaki bu ilişki tanımı Oğuz Atay ile Sevin Seydi arasında çevirmenlik köprüsü ile kurulmuştur.

Yazar için kendisini en iyi anlayacak olanın çevirmesini istemek önemlidir. Çeviri sürecinde çevirmen yazarı en iyi şekilde anlayıp aktarmaya çalışırken Atay, *Tutunamayanlar*'ın çeviri süreciyle sevdiği kadına çeviri yoluyla kendini aktarma olanağı bulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Oğuz Atay'ın yaşamına ilişkin araştırmalarda da söz edildiği gibi büyük derdi kendini anlatacak birini bulamamasıdır ve çeviri bir yazarı anlamak için çabanın gerektiği en direkt yoldur. Sevin Seydi de Atay'ın kendisini başka bir dilde anlatmasına aracılık etmiştir.

Ayrıca, Julia Kristeva'nın (Aktulum, 2014, 37) metinlerarasından sözedebilmek için mutlaka somut bir metinlerarası gönderge ya da alıntının olması gerekmediği, her tür anımsama ve yeniden yazma biçiminin bir metinle benzer dönemde yazılmış bir diğer

metin arasındaki her çeşit alışveriş şekli metinlerarasını devreye soktuğu düşüncesi de yazar ve çevirmen arasındaki ilişkinin metinlerarasılık yorumlanmasını desteklemektedir. Kristeva'nın düşüncesi “yazar ve çevirmen” arasındaki ilişki kapsamında ele alındığında Adem ile Havva'ya kadar giden bir metinlerarasılık ve sonsuz bir yolculuk başladığı ve bunun da insan bir metin olarak alındığında iki insan arasındaki ilişki de metinlerarası ilişki olarak tanımlanabileceği söylenebilir.

Öte yandan, Sevin Seydi aynı zamanda Roland Barthes'ın yazarın ölümünü gerçekleştiren bir okur konumundadır. Barthes'a göre metinlerarasılık yalnızca bir yazı ve okuma edimine bağlı zorunlu bir aşama değildir. Barthes metinlerarası etkinliği bir tat alma ve böylece bir öznellik boyutu bulunan bir etkinlik olarak ele almaktadır. Barthes yazarın bir metinden yola çıkarak bir sözcüğe bir devinime geçtiğini ve “belleğinin metinlerarası öbeklenmeleri” doğurduğunu söylemektedir. (Aktulum, 48)

Barthes'in belleğin metinlerarası öbeklenmesi ifadesi de çeviri sürecinin Atay ve çevirmenin belleklerindeki öbeklenmelerin metinlerarası ilişkisi olduğu sonucuna götürmektedir. Oğuz Atay ve Sevin Seydi arasında önceden oluşan ve birbirleri ile kurdukları diyalogun çeviri pratiğine yansıdığı düşünülmektedir. Yani bellek öbeklerinin kesişmesiyle oluşan metin üzerine yansıyan ilişkinin metinlerarası sonucunun çeviride ortaya çıktığı söylenebilir.

Ayrıca Bakhtin'in “Bir insana yönelik aşk nefret acıma şefkat ve genelde her türlü duygu her zaman şu ya da bu ölçüde diyalojiktir” (Bakhtin, 2015, 117) şeklindeki ifadesi de Oğuz Atay ve Sevin Seydi arasındaki metinlerarası ilişkinin diyalojik niteliğini ortaya koyan saptamalardan biri olmuştur. Oğuz Atay ve Sevin Seydi ilişkisi çevirmen ve yazar ilişkisinin ötesinde olması ve bunun bir metne dönüşmesi metinlerarası ilişkinin zeminidir.

Romanın 2002'de UNESCO listesinde çevirisi yapılması gereken önemli kitaplar listesinde koyması bu romanın çevirisinin önemini ortaya koyarken ayrıca 2011 yılında Hollandacaya di Het Leven in Stukken tarafından, ardından 2016 yılında ise Almanca'ya Die Haltlosen tarafından çevrilmiştir. Bu çeviriler araştırma kapsamı dışında kaldığı için tez çalışmasında detaylı bilgi verilmesi tercih edilmemiştir.

Romanın İngilizceye ilk çevirisi kitabın yazıldığı sırada, henüz bitmeden, Sevin Seydi tarafından yapılması ancak İngilizce'ye ilk çevirisi üzerinden yapılan gözden geçirme

çalışmalarının ardından 2017 yılında Londra’da “Olrıc” Yayınevinde *The Disconnected* adı ile sadece 200 adet basılması süreci araştırmanın ele alındığı kesiti oluşturmuştur.

Metinlerarasılık olarak *Tutunamayanlar* romanı kaynak metin olarak bir örnektir ve romandaki karakterler de birbirlerine kendi metinleriyle yani metinlerarasılık ile bağlanmıştır. Ancak bu araştırmada kaynak metnin dışında olan, yazar ve çevirmenin hem metin hem de metinler üstü kabul edilebilecek diyalojik ilişkiyle kurulan zincirin halkalarını izlemek olduğundan kaynak metnin içinde yer alan derin metinlerarası ilişkiler bu tezin kapsam dışında bırakılmıştır.

Çeviribilimde çevirmen incelemesi kapsamında yürütülen bu çalışmada çevirmenin baştan itibaren bir skopos doğrultusunda hareket ettiği ve çevirinin yayınlanma aşamasına kadar romanı batı edebiyat dizgesinde İngilizce okurların anlayacağı şekilde metinlerarasılıkta Genette’in palempsest tanımına uygun olarak İngilizcede yeniden yazdığı söylenebilir. Yazarın da bu sürece dahil olması çeviriyi aynı anda çift dille yazılmış bir eserle diyaloğa giren bir başka metin olarak konumlandırılabilceği düşünülmüştür.

Bakhtin’in her anlama ediminin cevap taşıdığını ve şu veya bu şekilde bir cevabı mutlaka doğurduğuna ilişkin ifadesi Seydi’nin çevirisini ayrıca Atay’ın *Tutunamayanlar*’ına bir yanıt olarak okunmasına imkan sağladığı söylenebilir. Bakhtin yanıt veren dinleyicinin konuşmacıya dönüştüğünü ve dolayısıyla her tür gerçek ve tam anlamının etkin anlamda cevabi olduğunu belirtmektedir. (Bakhtin, 2016, 76). Çevirmen olarak Sevin Seydi’nin Oğuz Atay’ı anlayarak çevirinin bir yanıt aracına dönüştüğü söylenebilir ve çeviri bir anlama edimi olarak erek metin üzerinden kaynak metne bir yanıt olarak tanımlanabilir. Bütün bu anlama ve yanıtlama süreci diyalojik ilişkilerin bir sonucu olduğu söylenebilir.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer sonuç da çevirmen Sevin Seydi’nin kimliği olarak Oğuz Atay’ın hayatında ona yol gösteren ve romanının yazmasında etkili olan kişiliğiyle öne çıktığı ve çevirmen kimliğinin daha önce incelenmemiş olduğu, çevirmen eyleminin anlatılmasında Oğuz Atay’ın yanında oturup çeviriyi gerçekleştiren kadın olmanın ötesine geçmediği görülmektedir.

Seydi’nin yaptığı çevirilerde erek ve kaynak metin karşılaştırmalarında farklılıklar Genette’in palimpsest kavramı palempsest olarak değerlendirilmiş ve erek metin

İngilizce’de yazar ve çevirmenin birlikte başka bir dilde yeniden yazdığı bir metin olarak yorumlanmıştır. Genette palempsest’i eski yapının yeni bir yapıya yeni bir işlevle dahil olması anlamında metinlerarası ilişki açıklamada kullanmaktadır. Genette’e göre bir metnin kendinden önceki metinlerle olan ilişkisi palempsesttir. (Aktulum, 2014, 172). Çeviri karşılaştırmalarında da Seydi’nin çevirileri yeniden yazım örnekleri olarak metinlerarasılık değerlendirilmiştir.

Çevirmenin tez çalışması kapsamında verdiği yanıtlardan yazarı tanıyor olmasının “yazarın sesini duymasına” yardımcı olduğu anlaşılmaktadır. Metinde yazarın sesini duyduğunu belirten ifadesi de yazarla kurduğu diyalojik ilişkiyi yansıtmakta olduğu söylenebilir.

Sevin Seydi’ye Türkçe metin üzerinde kitabın adının bulunmasından başka bir etkisi yoktur ancak araştırmalar ve Atay’ın Seydi ile olan diyalogunda Seydi’nin etkisi ve Ecevit’in tanımlamasıyla yazar için “Musa” konumunda olması Seydi’nin kaynak metin üzerinde de etkisi olduğunu bu etkisinin yazarla kurduğu diyalojik ilişkiden kaynaklandığı söylenebilir.

Seydi’nin çevirinin yayınlanma sürecinde yayınevleri ile verdiği mücadelesi ve kendi yayınevini kurarak İngilizce kitabı yayınlaması İngilizcede yayınevlerinin dizgesine meydan okumak olarak yorumlanabilir.

Sonuç olarak Sevin Seydi’nin metinlerarası ilişkilerle ortaya çıkan portresiyle Seydi’nin hem metinle hem de yazarla kurduğu ve Bakhtin’in ifadesiyle diyalojik olarak tanımlanan metinlerarası ilişkisinin çeviri kararları ve süreç ve sonucunda etkili olduğu Seydi’nin kaynak ve erek metin arasında bir aracı rolü üstlendiği ve İngilizce’de *Tutunamayanlar*’ın Genette’in ifadesiyle metnin bir türevi olan çevirisiyle yeniden yazımının yazar ile birlikte gerçekleştiği söylenebilir. Seydi’nin gerek kaynak metinden başlayan diyalojik ilişkisi, gerekse erek metnin yayınlanma sürecindeki metinlerarası ilişkisiyle her aşamada görünen bir çevirmen olduğu söylenebilir.

10.2. Öneriler

Bu çalışmanın devamı olarak *Tutunamayanlar* gibi çok katmanlı bir romanın çeviri sürecini çevirmen üzerinden incelenmesinde atılan bu adımın çeviribilim çalışmalarında Sevin Seydi ile ilgili yapılabilecek ileri çalışmalara bir başlangıç olarak

görülebılır. Hem çevirmenin metin üzerindeki çalışmalarının ayrıntıları hem de yayınevlerinin çeviri kararları incelemeye açık alanlar olarak önerilebilir. Yayınevlerinin baştan itibaren romanın uzun olması gerekçesiyle İngilizce çevirisinin yayınlanmasına uzak durması çeviri sosyolojisi kavramları ile ele alınması çeviribilim alanına katkı sağlayacaktır. Öte yandan çevirmen ve yazarın İngilizce çeviri konusundaki çabalarına karşın yine yayınevlerinin tutumu ve batıda var olmanın önemi sömürgecilik sonrası çeviribilim kuramları ile incelenmeyi bekleyen araştırma konularından biridir. Yine yazar ve çevirmen arasındaki ilişki psikoloji alanından yararlanılarak çeviribilim ile disiplinlerarası bir çalışma yapma olanağını sağlaması beklenebilir. Görüldüğü gibi metinlerarası ilişki olarak başlangıcı yapılan Oğuz Atay ve Sevin Seydi ilişkisinin *Tutunamayanlar* İngilizce çeviri süreci çeviribilimde pek çok alan ile disiplinlerarası bağ kuracak özellikle sahip sorunsalları içermektedir.

KAYNAKÇA

- Akçam, Alper. 2016. **Dilin Dört Atlısı**. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Aktulum, Kubilay. 2011. **Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık**. Ankara: Kanguru Yayınları
- _____. 2014. **Metinlerarası İlişkiler**. 3. bs. İstanbul: KangruYayınevi.
- Allen, Graham. 2000. Intertextuality. Londra: Routledge.
- Apaydın, Mustafa. 2007. Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar Adlı Romanında Mizah ve Hiciv Öğeleri. **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 16 s. 1: 45-68.
- Arrojo, Rosemary. 2004. "Translation, Tranference, and the Attraction to Otherness: Borges, Menard, Whitman". **Diacritics**. c. 34, s. 3/4: 31-53.
- Atay, Oğuz. 1971-72. **Tutunamayanlar, Cilt I-II**. Ankara: Sinan Yayınları.
- _____. 2017a. **The Disconnected**, çev. Sevin Seydi, Londra: Olric Press.
- _____. 2017b. **Tutunamayanlar**. 86. Bs. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2017c. **Günlük**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2017d. **Tehlikeli Oyunlar**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bakhtin, Mikhail.1990. **Sanat ve Sorumluluk**. çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- _____. 1990. Author and Hero in Aesthetic Activity. **Art and Answerability: Early Philosophical Essays by M. M. Bakhtin** içinde, çev. Vadim Liapunov. Austin, Texas.
- _____. 2003. Problems of Dostoevsky's poetics (Vol. 8). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- _____. 2016. **Söylem Türleri ve Başka Yazılar**. İstanbul: Metis Yayınları.
- _____. 2017. **Karnaval'dan Romana**. Derleyen ve önsöz Sibel Irzık, çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yay.

- _____. 2020. **Dostoyevski Poetikasının Sorunları**. Çev. Sabri Gürses. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Barthes, Roland. 1967. **Yazarın Ölümü**. çev. Oğuz Tecimen. <https://oggito.com/icerikler/yazarin-olumu/8913> [17.06.2021].
- _____. 2007. **Yazı Üzerine Çeşitlemeler, Metnin Hazzı**. çev. Şule Demirkol. İstanbul: YKY.
- _____. 2012. Translation and the Trials of the Foreign. çev. Lawrence Venuti. **The Translation Studies Reader**. ed. Lawrence Venuti. Londra & New York: Routledge: 240-253.
- _____. 2015. **Roland Barthes**. çev. Sema Rifat. İstanbul: YKY.
- _____. 2016. **S/Z**. çev. Sündüz Öztürk Kasar. İstanbul: Sel.
- Bassnett-McGuire, Susan. 1980. **Translation Studies**. Londra ve New York: Methuen.
- Bedin, Cristiano. 2018. Roland Barthes'ın Metinlerarasılık Kuramı Üzerine Bazı Düşünceler. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research**, c. 11/59 s. 73-77.
- Buffagni, Claudia., Beatrice Garzelli, Serenella Zanotti. 2009. The Translator as Author Perspectives on Literary Translation. Proceedings of the International Conference, Università per Stranieri of Siena, <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:002030834>
- Bush, Peter. 1998. Literary, Translation, Practises. **Routledge Encyclopedia of Translation Studies**. der. Mona Baker, s. 127-130. Londra ve New York: Routledge.
- Camcı, Meral. 2005. Metinlerarası İlişkiler ve Çeviri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Castanet, Hervé. 2017. **Lacan'ı Anlamak**. çev. Baturalp Aslan. İstanbul: Encore Yayınları.
- Chesterman, Andrew. 2009. The Name and Nature of Translator Studies. **HERMES-Journal of Language and Communication in Business**, c. 42, s.13-22.
- Chesterman, Andrew, Emma Wagner. 2002. **Can Theory Help Translators? A Dialogue Between the Ivory Tower and the Wordface**. Manchester and Northampton: St. Jerome Publishing.

- Cunliffe, Ann L., Jenny Helin, John T. Luhman. 2014. Mikhail Bakhtin (1895-1975). **The Oxford Handbook of Process Philosophy and Organization Studies**. der. J. Helin, T. Hernes, D. Hjorth ve diğ. USA: Oxford University Press.
- Duhamel, Georges. 1971. **Gece Yarısı İtirafı**. çev. Suut Kemal Yetkin, Sabahattin Eyüboğlu. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ece, Ayşe. 2016. **Çevirmenin Yazar ve Kahraman Olarak Portresi**. İstanbul: Çeviribilim.
- Ecevit, Yıldız. 2014. “**Ben Buradayım...**” **Oğuz Atay’ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası**. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Eco, Umberto 2017. **Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti**. çev. Kemal Atakay. İstanbul: Can Yayınları.
- Eagleton, Terry. 2011. **Edebiyat Kuramı. Giriş**. 3. bs. çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fink, Bruce. 2019. **Lacan’da Aşk**. çev. Elif Okan Gezmiş, Zeynep Oğuz. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Genette, Gérard. 1997. **Palimpsests**. çev. Channa Newman, Claude Doubinsky. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Göktürk, Akşit. (2011). Çeviri: Dillerin Dili. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gürle, Meltem. 2018. **Ölülerle Konuşmak, Sheakespeare’den Joyce’a Tutunamayanlar’da Edebi Miras Meselesi**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2016. “Türkiye’nin Modern Epiği, Tutunamayanlar”. Remzi Kitabevi Kitap Gazetesi Temmuz 2016 sayısında yayınlanan söyleşi. <https://www.remzi.com.tr/kitap-gazetesi/turkiyenin-modern-epigi-tutunamayanlar-1> [08.06.2021]
- Gürçağlar, Şehnaz Tahir. 2014. **Çevirinin ABC’si**. İstanbul: Say Yayınları.
- Hermans, Theo. 1985. Introduction: Translation Studies and a New Paradigm. **The Manipulation of Literature. Studies in Literary Translation**. ed. Theo Hermans. London and Sydney: Croom Helm.
- _____. 1997. **Çeviri Anlatıda Çevirmenin Sesi**. çev: Alev Bulut. İstanbul :Kur Yayınları.
- _____. 1999. **Translation in Systems**. Manchester: St. Jerome.

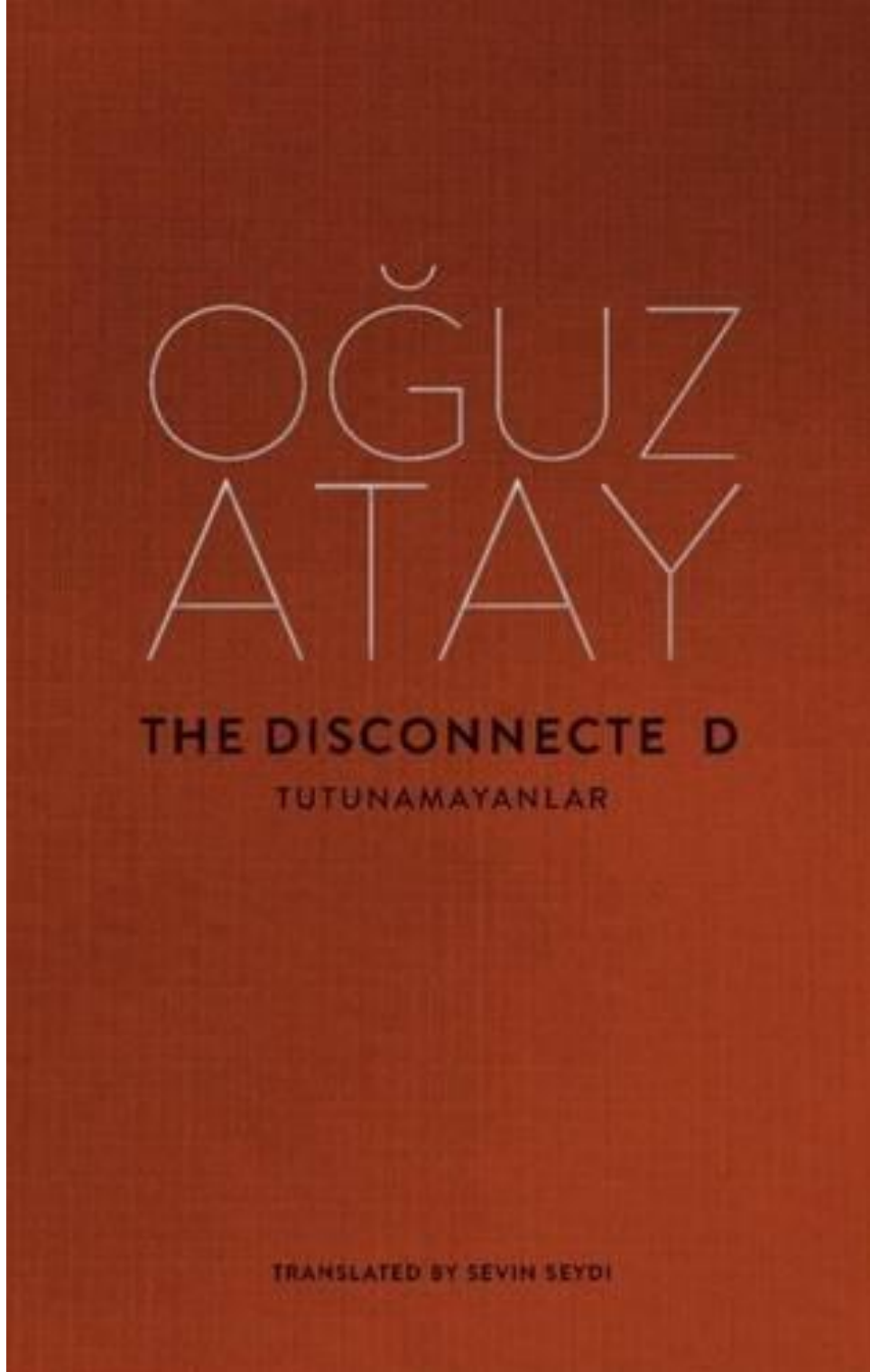
- Holmes, James S. 2000a. The Name and the Nature of Translation Studies. **The Translation Studies Reader**. Londra ve New York: Routledge.
- _____. 2000b. Çeviribilimin Adı ve Doğası. **Çeviri Seçkisi I**. der. Mehmet Rifat, çev. Ayşenaz Koş. İstanbul: Sel Yayıncılık
- İlim, Fırat. 2016. **Bakhtin, Diyaloji, Karnaval ve Politika**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnci, Handan, Elif Türker. 2018. **Oğuz Atay İçin Bir Sempozyum**. İstanbul:İletişim Yayınları
- Jakobson, Roman. 1959. “On Linguistic Aspects of Translation”. On Translation. der. R. A. Brower. Camb, Mass.: Harvard University Press.
- Karataş, Turan. Türk Edebiyatında ithaf Terimi Hakkında Bir Araştırma. **bilig**, s. 22, 87-108.
- Karadağ, Ayşe Banu. 2010. Çeviri En 'Mahrem' Okuma Eylemidir. **Sözcükler**, 74-77. İstanbul.
- Kardeşler, Kıvanç. 2016. **Olric & Oğuz Atay**. Ankara: Yason Yayınevi.
- Kristeva, Julia. 1969. **Sèméiotikè, Recherches Oour Une Sémanalyse**. Paris: Seuil (Aktaran: Aktulum, Kubilay. 2007. **Metinlerarası İlişkiler**. 3. bs. İstanbul: Öteki Yayınevi).
- Lefevere, André. 1992. **Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame**. Londra & New York: Routledge.
- Manguel, Alberto. 2014. **Okumanın Tarihi**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- McAfee, Noellei. 2004. Routledge Critical Thinkers essential guides for literary studies, Julia Kristeva, Canada, Routledge.
- Moran, Berna. 2006. **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**. 8. bs. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Munday, Jeremy 2008. **Introducing Translation Studies**. London and Newyork: Routledge.
- Öner, Işın. 2019. To Read Or Not To Read!’Why Reading Matters’ In the Practice Of Translation, **Çeviribilimde Araştırmalar**. İstanbul: Hiperyayın.
- Öner Bulut, Senem. 2018. Sadakat-Merkezli Çeviri Söylemini Lacancı Psikanaliz Çerçevesinde Yeniden Düşünmek. **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, 266-273.

- Özmen, Erdoğan. 2002. Lacan, Ayna Evresi ve Marx. **Birikim Dergisi**, sayı 156. İstanbul.
- Parla, Jale. 2018. **Don Kişot'tan Bugüne Roman**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parlak, Betül. 2009. Yazınsal Çeviride Kaynak Metnin Okuru/Erek Metnin Yazarı olarak Çevirmen Kimliğinin Çeviri Kararlarına Etkisi. **VIII. Uluslararası Dil, Yazın, Değişim Sempozyumu Bildiri Kitabı**. İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları.
- Rifat, Mehmet. 2004. **Çeviri Seçkisi II**. İstanbul: Dünya Yayınları.
- _____. 2008. **Çeviri Seçkisi I- Çeviriyi Düşünenler**. İstanbul: Sel Yayınları.
- Robinson, Douglas. 2001. **Who Translates? Translator Subjectivities Beyond Reason**. New York: State University of New York.
- Saussure, Ferdinand de. 1985. **Genel Dilbilim Dersleri**. çev. Berke Vardar. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Seype, Tatjana, 1989. **Oğuz Atay'ın Dünyası**. İstanbul: İletişim.
- Simeoni, Daniel. (1998). **The Pivotal Status of the Translator's Habitus**. London: John Benjamin.
- Snell-Hornby, Mary. 2006. **The Turns of Translation Studies**. Amsterdam ve Philadelphia: John Benjamins.
- Spivak, C. Gayatri 2012. The Politics of Translation. **The Translation Studies Reader**. ed. Lawrence Venuti. Londra & New York: Routledge: 312-330.
- Stolze, Radegundis. 2013. **Çeviri Kuramları**. çev. E. Durukan. İstanbul: Değişim.Sulaibi, Dia, 2012 The Translator as Writer, Germany,Lambert Academic Publishing
- Şahin, Veysel. 2013. Oğuz Atay'ın Romanlarında Toplumsal Yabancılaşma. **Turkish Studies**. c.8 s.9 2313-2322.
- Venuti, Lawrence. 1995. **The Translator's Invisibility. A History of Translation**. Londra & New York: Routledge.
- _____. 2009. Translation, intertextuality, interpretation. **Romance Studies**, 27(3), 157-173.Venuti, Lawrence. 2013. **Translation Changes Everything. Theory and Practice**. Londra & New York: Routledge.
- Vermeer, Hans J. 2008. **Çeviride Skopos Kuramı**. İstanbul: T. İş Bankası Kültür Yayınları.

- Voloşinov, Valentin N. 2001. **Marksizm ve Dil Felsefesi**. çev: Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Yetkin, Suut Kemal. 2004. Başarılı Çevirinin Koşulları. **Çeviri Seçkisi I**. der. Mehmet Rifat. İstanbul: Sel Yayınları.
- Yılmaz, Sevcen. 2011. Çeviribilimde Metinlerarasılıktan Metinlerötesiliğe: Yapısalcılık Sonrası ve Elektronik Edebiyatla Yenilenen "Metin" Kavramını Çeviri Kuramları Üzerinden Okumak. Doktora Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

Ek 1. The Disconnected Kapak



Ek 2. The Disconnected Dış Kapak

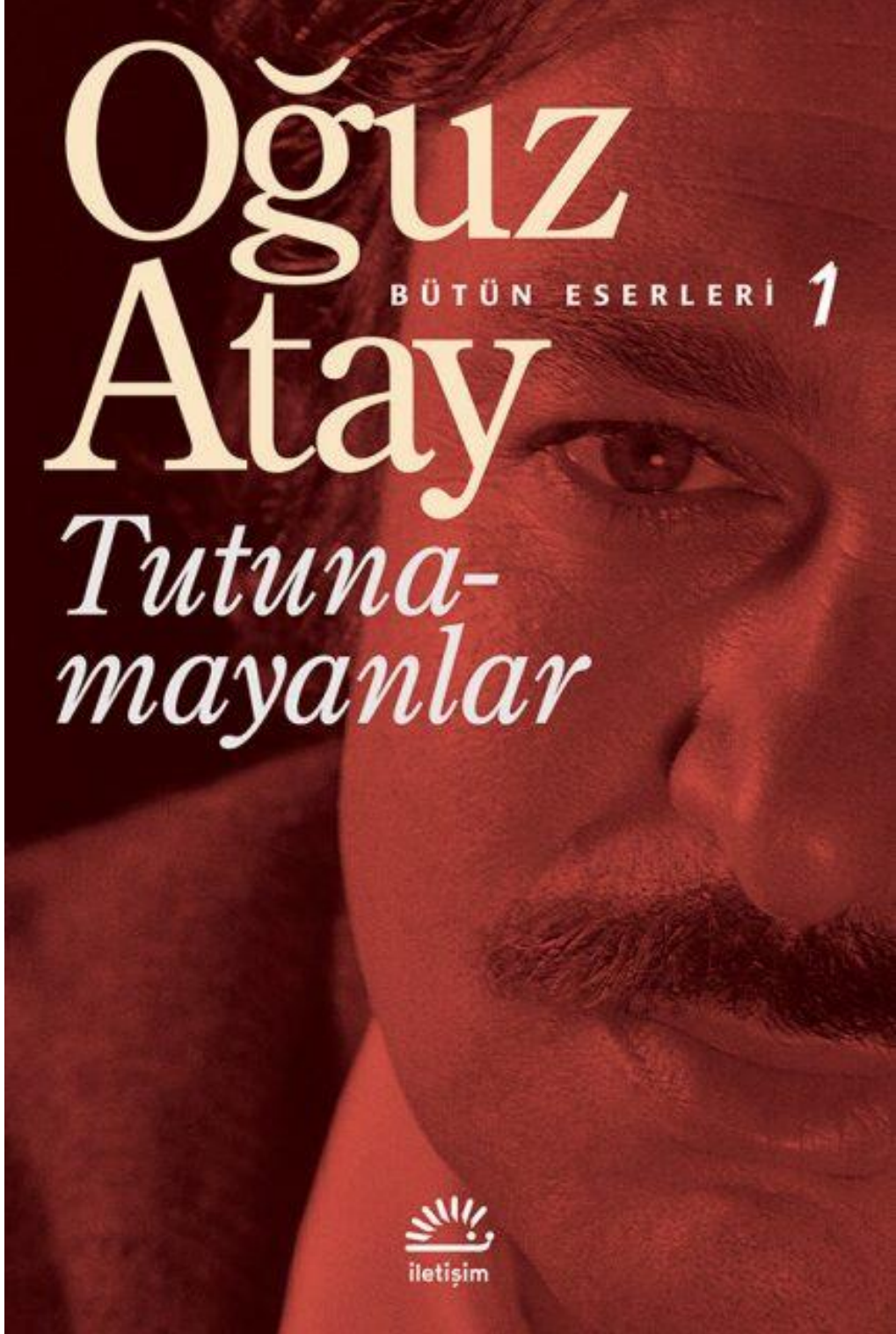
OĞUZ ATAY

THE DISCONNECTED
TUTUNAMAYANLAR

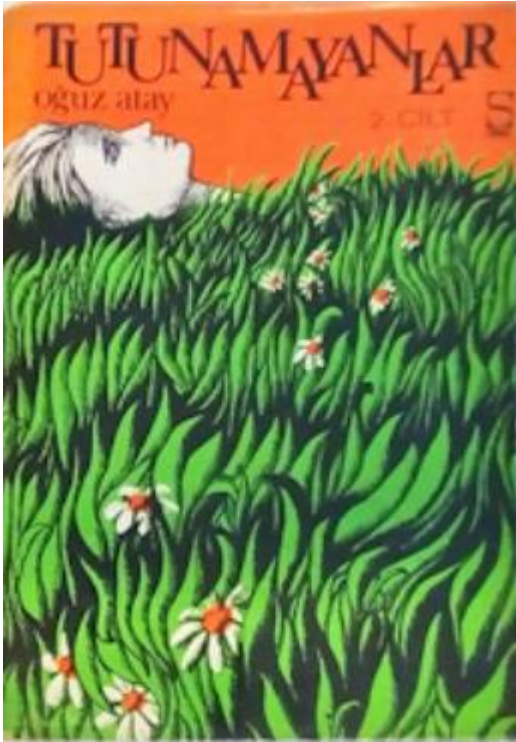


TRANSLATED BY SEVIN SEYDI

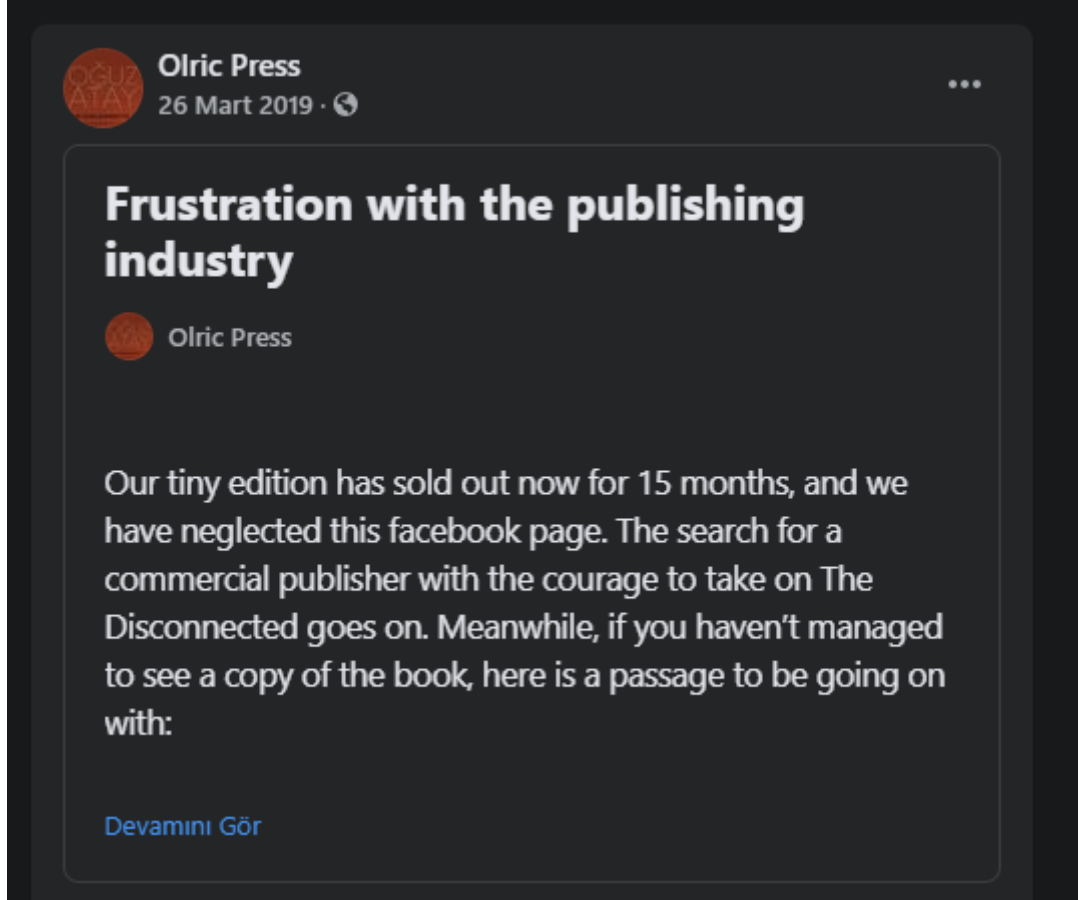
Ek 3. Tutunamayanlar Kapak – İletişim Yayınları



Ek 4. Tutunamayanlar Kapak – Sinan Yayınları, tasarım Sevin Seydi'ye ait.



Ek 5. Olric Yayınevi'nin The Disconnected'ın yayınlanma sürecine ilişkin Facebook sayfası açıklaması, 26 Mart 2019.



Ek 6. Erek metinde Ecevit'in Sevin Seydi'ye gönderme yapıldığını belirttiği bölümden örnek.

15

Before I knew you the seasons when the trees flowered or shed their leaves always passed me by he used to say though I enjoyed drawing I did not know what kind of blue was the colour of the sea I had not noticed that every season leaves were a different green after I knew you though I had not liked drawing from nature though I had not even drawn a tree or a leaf or a blade of grass and was quite satisfied copying from books and though I preferred drawing people from photographs because it was easy to enlarge them with the use of squares after I knew you I started to look around me surprised and amazed like a small animal who is able to open its eyes for the first time and I took a pen a thin-nibbed ink pen and drawing paper and I went far into the fields and though in the past I used to draw with a pencil that is before the beginning of history the paper darkened with lines erased and redrawn and streaky with rubbing now I started drawing straight away with chinese ink without erasing the trees the houses the sky the paths the grass specially the grass which I had not realised was so interesting never imagined I could draw it with such pleasure I saw grass and land with a new eye that is an eye which made me feel for the first time that I could draw it and though I can hardly say that I was at once able to solve the problems of light and shade one could say I was able to put on paper as if intuitively the secret connexions between things and placed them so as to suggest continuity and when I told you that I called this my third eye which love had given me you were annoyed and said I was inventing all that because I was laughing at you that I was not taking you seriously whereas if you only knew how less inarticulate I am when with you yes when I am with you I forget my fears of things outside myself things always hidden from me I forget my unease at their obstinate refusal to disclose their secrets as if they were my enemies he said while I did not want him to notice my joy at what he was saying I

449

could read in his eyes that he realised from the movement of my lips and hands which I could not disguise how happy I was and I praised his drawings and wanted him to draw more and more but Selim got tired very easily he would say what a pity that I see so much at once I don't have the strength to draw it all my eyes ache how good it would be to know how not to see that must be an indispensable characteristic for a good painter I do not have the gift of seeing the beautiful only I would remind him of Dürer I would tell him that eyes that saw all also found the beautiful that if he succeeded in drawing absolutely everything without leaving out any lines shadows imperceptible details all all just like the Flemish painters if he could observe the tiniest patch of light and curve and fold then there would be no problem he would laugh are you aware of where you are placing me just because you are in love with me and not with a Flemish painter you are comparing poor Selim letting his thin-nibbed pen wander at random on a piece of paper with that great feeling for nature and love of God hidden in the details of their paintings which seem at first glance to be but faithful copies of nature with creativity far beyond the art of imitation I suspect you of having bad intentions he would say if though you know perfectly well that before you I used to be so impatient that I doodled for barely a couple of hours whereas now I am able to work at it for long periods at a time even for many days running you still believe this is all due to me only we would argue and we ended up agreeing and he gave me his permission to spoil him he told me that as long as it was a secret between the two of us he could tell me everything he would even allow me to spoil him and this for some reason made me happy he would not stop talking about the dangers of spoiling him and meanwhile he screwed up his eyes and craned his neck forward while he looked at the landscape and when he finished on the lower right corner he carefully wrote his name and the date and he never forgot to add pdsllhly that is a picture drawn since I have loved you and I would take the

pen from him and add yaab you are always beautiful he would then pretend to be angry and insisted that men could never be beautiful and I would reply he knew nothing about the understanding of beauty in ancient Greece or was not able to appreciate classical art and again this opened the way to an argument that lasted for several hours he used to hold my hands to stop me from moving them he became very agitated when he talked and wanted me to listen to him he used to say that when he and his friends talked everyone attached importance only to what they themselves were saying that no one listened to another that he did not like arguing with anyone any more that only I helped him feel himself because I did not obstruct the flow of his thoughts and did not consider him to be a simply enthusiastic young man that is how all his friends saw him especially those who were painters whereas I behaved as if he actually was a painter he could not stand words he said which at first seemed to be encouraging but were in fact patronising such as how interesting how praiseworthy he is both an engineer and he sits and draws too if only everyone with a profession also took an interest in art in his spare time I asked him to draw me but he refused his eyes he said were not yet used to me his hands would not yet be able to draw the picture he had of me in his mind his hands would not obey my beauty was too difficult to draw and he said my hands my long fingers he wanted to draw my hands which had a life of their own he wanted to express the sensitivity with which I held flowers yes that was the only thing he wanted to do then he changed the subject I could do so much if only I was sure no one would know he would say but people were waiting for us to make a mistake one could not trust them it was dangerous to tell them about any of the things we lived they would envy us they would put on a friendly mask and then try to destroy us specially for some reason they would destroy Selim above all and then I wanted to calm him to give him courage and I wanted to cover his eyes which kept looking around fearfully like a terrified animal with my hands

which he so loved he told me what he would live what he wanted to live his difficulties with painting about failing in art at school about his past illnesses his past fears his thirst for love for real love his dreams how he imagined himself with girls the adventures they lived together in big ships on the way to unknown lands the girls were rich he was just a poor sailor wandering on the deck or perhaps he managed to board the ship as a passenger but he had no papers no ticket how embarrassed he was as he told me but he did tell me the young girl hides him in her cabin no she first does not notice him then she shrieks but only a little shriek no she does not because she understands at once what kind of a person Selim is no she does not understand her instincts are formed by her class her upbringing her nannies her governesses her being spoiled so she refuses to hide him and as she knows English French German Italian Spanish Europe America London classical music swimming ballet piano singing driving Balzac Proust Stendhal Sir Thomas Malory Hardy Keats Shelley Verlaine Comtesse de Ségur Donne opera garden parties rendez-vous and Shakespeare she thinks little of Selim but because her honesty and sensitivity is untouched by all that she does not have the heart to hand him over to the captain the sailors the police but at first behaves as if she is not even aware of his presence and then she is cold and indifferent and then perhaps Selim losing all hope I mean in his imagination goes to work as a manservant in a wealthy household without disclosing his real identity and in fact it seems that in his early youth Selim felt great interest in the rich and believed that because they were above daily problems they were able to be more pure had more leisure and time to cultivate their sensibility so that when he went to study with Kenan in his house he was greatly excited at the sight of the handsome three-storey house across the road and after leaving Kenan would stand on the pavement for a long time until all the lights of the villa were switched off also much later when he began to be interested in social problems though he hated the rich

as the exploiting class his curiosity about them never having been satisfied he had mixed feelings about them could not judge them with absolute certainty and disturbed by my having no special inclination either way he would carry armfuls of books to me and as we sat at the American bars during the day drinking one glass after another making fun of my reluctance to drink so much he would tell me what was in the books how I should interpret this or that passage he got carried away said my hesitations my don't jump to conclusions attitude were all part of my petit bourgeois habits and all sorts of phrases like that but I just could not see what they had to do with our love and when I put this to him oh how furious he was he threw all my faults and shortcomings at me while I told him I loved him even more when he was angry that anger suited him that I really pitied all those who were subjected to his fury and please don't drink any more I am getting worried upon which he shouted people at other tables stared at us but he didn't care he forgot himself put his elbows on the table knocked down glasses said he did not know how to behave when in the company of a woman and what is more he was proud of that he said and when I did not answer he would go on to say I was smug because he had trusted me with all his dreams but I could not see how his mind was working behind his display of feelings that for me the reasons behind all that happens lie in the supernatural that anyway I was a superstitious idiot who believed in fortune tellers it is true that I believe in fortune tellers a failing of mine that he would throw at me on all occasions he shouted that I judged him by gazing at the stars so I never would never could know him our values were miles apart after which to confuse me to demonstrate what variety he was capable of he laughed said he could change into a thousand shapes live a thousand different lives he loved surprising people but he murmured despondent he was disappointed because people instead of being surprised or amazed were cold and indifferent even his disappointment went unnoticed then he seemed to have

Ek 7. Kaynak metinde Ecevit'in Sevin Seydi'ye gönderme yapıldığını belirttiği bölümden örnek (çevirmenin kahraman olarak metindeki varlığı).

15

Seni tanımadan önce ağaçların çiçek açtığı ve yaprak dök-
tüğü mevsimleri hep kaçırdım derdi resim yapmayı sevdi-
ğim halde denizin mavisini bilmezdim yaprağın yeşilinin
her mevsimde değiştiğine dikkat etmemiştim seni tanıdık-
tan sonra o güne kadar tabiat resmi yapmayı sevmemişim
halde bir ağaç bir yaprak küçük bir ot bile çizmiş olmadı-
ğım halde ve daha çok kitaplardan kopyalar yapmakla ye-
tindiğim halde ve insan resimlerini fotoğraflardan kareyle
büyütmeyi kolayıma geldiği için tercih ettiğim halde seni
tanıdıktan sonra gözleri yeni açılmış bir küçük hayvan gibi
çevreyi şaşkın ve hayran bakışlarla insanı ve insan olmaya-
nı ayırmadan incelemeye başladım ve kalemi iğne uçlu mü-
rekkepli kalemi ve resim kâğıdını alarak kırlara açıldım ve
eskiden kurşunkalemle çalıştığım zamanlardan yani tarih-
ten önce çizgilerimdeki kararsızlık yüzünden kâğıdı sonsuz
çizgilerle silip tekrar çizdiğim çizgilerle silgi izleriyle ka-
rarttığım halde doğrudan doğruya çini mürekkeple çalış-
maya başladım hiç silmeden seçtiğim ağaçları evleri gökyü-
zünü yolları otları hele bu kadar ilgi çekici olduklarını ve
büyük bir sevgiyle çizilebileceğini düşünmediğim otları ve
toprağı yeni bir gözle daha doğrusu ilk defa çizebileceğimi
hissettiğim bir gözle görmeye başladım ve ilk anda ışık ve
gölge meselelerini hallettiğim söylenemezse de duyus bakı-
mından ve her şeyi sanki onların arasındaki gizli ilişkiyi
sezmişçesine sürekli bağlantılarla yerleştirme bakımından
kâğıda geçirmeyi becerdiğim söylenebilirdi ve bunu sevgi-
nin bana kazandırdığı üçüncü göz olarak adlandırdığımı
ifade ettiğim zaman bana kızmış ve alay ettiğimi senin duy-
gularımı hafife aldığım için uydurduğumu söylemiştin oysa
bendeki tutukluğun senin yanında nasıl azaldığını bilsen
evet senin yanında korkularımı benim dışımda var olan ve
her zaman benden gizlenen şeylere karşı duyduğum korku-

460

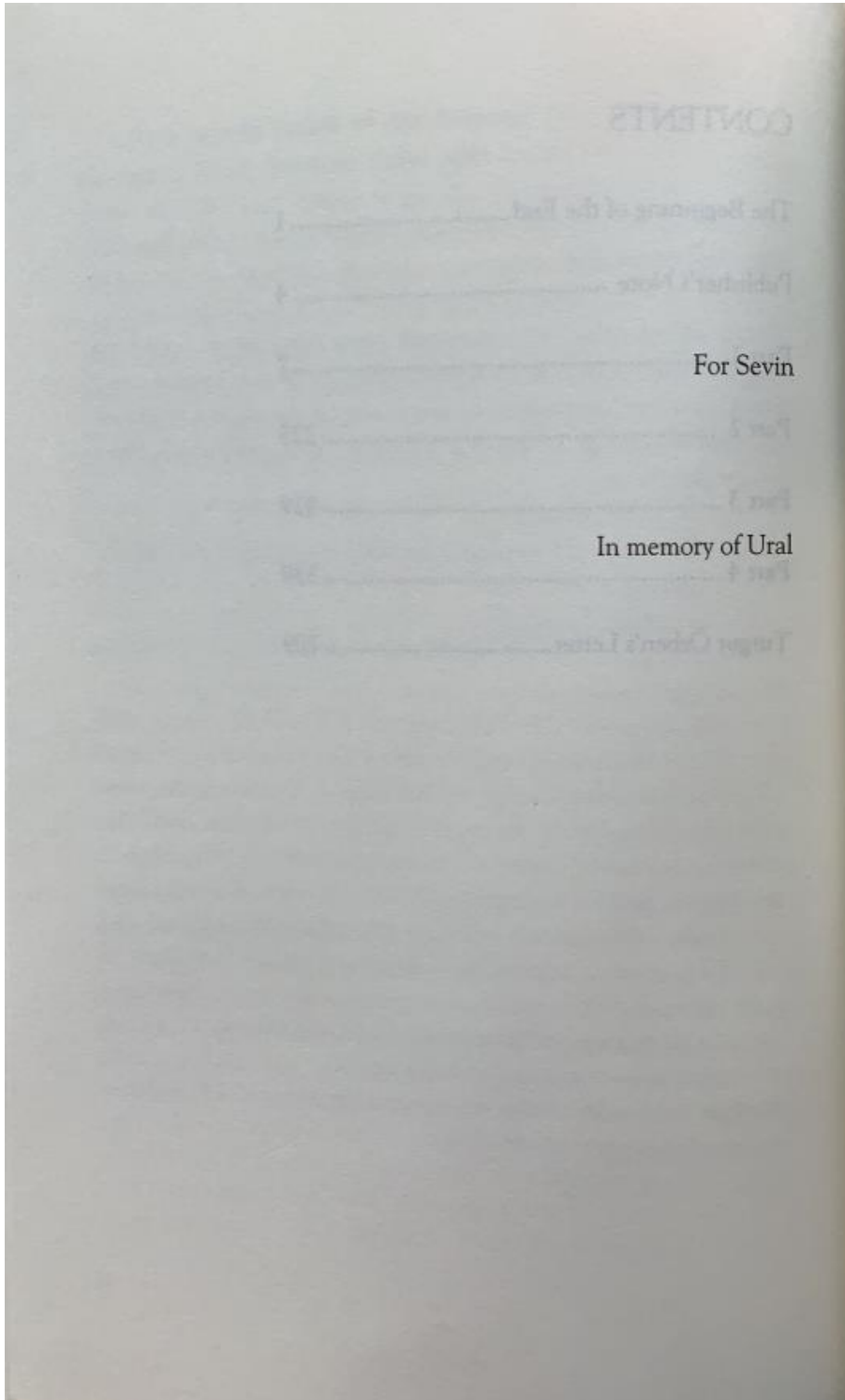
ları onların yabancı ve düşmanca bir inatla bana sırlarını vermemelerinden duyduğum belirsiz sıkıntıları unuttuğum doğrudur derdi ben de ona sevincimi belli etmek istemekle birlikte dudaklarımın ellerimin kıpırdanmasından gizleyemediğim sevincimi anladığını gözlerinden okurdum ve yaptığı resimleri överek daha çok daha çok çizmesini isterdim Selim çabuk yorulurdu ne yazık çok şey birden görüyorum hepsini birden çizmeye gücüm yetmiyor gözlerim ağlıyor görmemesini bilmek de iyi bir ressamın vazgeçilmez bir özelliği olsa gerek ve yalnız güzeli görmek gibi bir özellik bende yok derdi ona Dürer'i hatırlatırdım her şeyi gören gözlerinin aynı zamanda güzeli de bulduğunu her şeyi birden çizmeyi başarırda hiçbir çizgiyi gölgeyi çizgiyle gölge arasında sezilmez ayrıntıları hepsini hepsini Flamanların yaptığı gibi en küçük bir ışığı bir kıvrımı bile sabırla gözleyerek çizebilirse mesele kalmayacağını söylerdim gülerdi beni kimlerle karıştırıyorsun farkında mısın sen Flamanlara değil bana âşık olduğun için onlardaki büyük bir tabiat ve Allah sevgisini ayrıntıların içinde gizlenen ve ilk bakışta sabırlı bir kopya gibi görünen büyük duyarlılığı tabiatı kopya etmenin çok ötesindeki yaratıcılığı zavallı Selim'in iğne uçlu kalemi kâğıt üzerinde gelişigüzel dolaştırmasıyla nasıl bir tutarsın benim bir resmi eskiden bir iki saatlik bir karalamayla sabırsızca bitirdiğimi şimdiyse saatlerce ve ayrı günlerde çalışabildiğimi anladığım halde bunu yalnız bana bağlamanda bir kötülük seziyorum derdi tartıştık sonunda düşüncelerime katılır onu şımartmama izin verirdi ikimiz arasında kalırsa bana her şeyi söyleyebileceğini onu şımartmama bile izin verebileceğini belirterek neden bilmem beni sevindirirdi onu şımartmanın zararları hakkında durmadan konuşurdu bir yandan da gözlerini kısararak boynunu ileriye uzatır tabiatı incelerdi resmi bitirdiği zaman altına sağ alt köşesine özenerek adını ve tarihi yazar

ve sszyr yani seni sevdiğim zaman yaptığım resimlerden anlamına gelen işareti koymayı hiç unutmazdı ben gülerek kalemi elinden alır ve hzg yani her zaman güzelsin diye yanına yazardım kızmış görünerek erkeğin güzel olamayacağını ileri sürer ben de ona Eski Yunandaki güzellik anlayışını bilmediğini ya da o anlayışa ulaşamadığını söyleyerek yeniden saatlerce sürecektir bir tartışmaya yol açardım konuşurken ellerimi hareket ettirmeme engel olmak için onları tutardı konuşurken heyecanlanır kendisini dinlememi isterdi arkadaşlarıyla konuşurken hepsinin kendi söylediklerine önem verdiklerini kimsenin kimseyi dinlemediğini kimseyle tartışmaktan artık hoşlanmadığını sadece benim onun benliğini bulmasına yardım ettiğimi düşüncelerinin sürekliliğini engellemediğimi onu sadece hevesli bu genç gibi gördüğüm için bütün arkadaşları özellikle ressam olanları ona bu gözle bakıyordu onu teşvik etmediğimi sanki ressammış gibi davrandığımı hem mühendis hem de oturup resim yapıyor aman ne ilginç ne kadar övülmeye değer herkes mesleğinin dışında onun kadar sanatla ilgilense gibi ilk bakışta sevinilecek fakat aslında küçültücü sözlerle dayanamadığını anlatırdı ona benim resmimi yapmasını söylerdim itiraz eder gözlerinin bana daha alışmadığını aklındaki görüntü mü ellerinin henüz çizemeyeceğini güzelliğimi ellerine diletmemeyeceğini güzelliğimi çizmenin zorluğunu ifade ederek ellerimi yalnız uzun parmaklı ve vücudumdan ayrı bir yaşantısı olan ellerimi çizmek istediğini çiçekleri tutuşumdaki duyarlılığı ifade etmek istediğini evet yalnız bunu arzu ettiğini anlatırken birden sözü değiştirir kimsenin bilmeyeceğinden emin olsam neler yapabilirim derdi oysa insanlar tetikte hatalarımızı bekliyorlardı onlara güvenilemezdi yaşadığımız güzellikleri onlara anlatmaya gelmezdi kıskanırlar dostluk maskesi altında bizi yıkmaya çalışırlardı özellikle nedense Selim'i yıkmaya çalışırlardı onu yatıştırmak ona

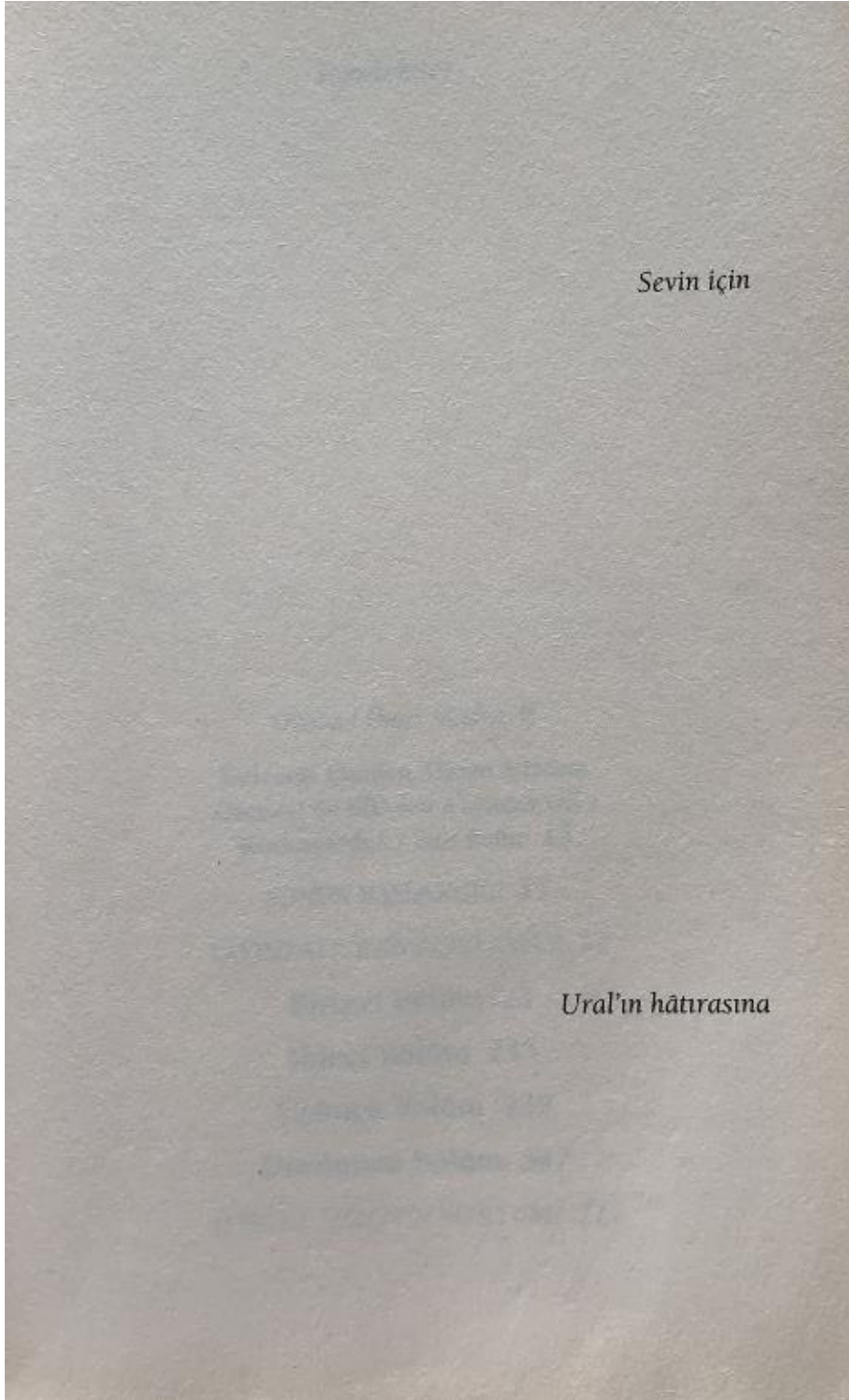
cesaret vermek ürkek bir hayvan gibi çevresini süzen gözle-
rini ellerimle o kadar beğendiği ellerimle kapatmak ister-
dim yaşayacağı yaşamak istediği olayları anlatır tutukluğ-
nu nasıl hiç resim yapamadığını resimden kırık not aldığını
hastalıklarını geçmiş korkularını sevgiye gerçek sevgiye su-
suzluğunu ve kurduğu hayalleri kızlarla nasıl ilişki kurmayı
düşünmüş olduğunu onlarla hayalinde neler yaşadığını bir-
likte büyük gemilere binerek bilinmeyen ülkelere yaptıkları
yolculukları zengin kızların yanında fakir bir gemici olarak
güvertede dolaştığını ya da kaçak bir yolcu olarak gemiye
nasıl bindiğini anlatır anlatırken utanırdı genç kız onu ka-
marasında saklar hayır daha önce kamarasına girdiğini gör-
mezdi hafif bir çığlık koparır önce hayır koparmaz hemen
anlardı Selim'in nasıl bir insan olduğunu hayır anlamazdı
önce sınıfının ve yetiştirilme şartlarının şımartılmalarının
dadıların mürebbiyelerin bozduğu içgüdülerinin etkisiyle
onu saklamak istemez İngilizce Fransızca Almanca İtalyan-
ca İspanyolca Avrupa Amerika Londra klasik müzik yüzme
dans bale piyano şan araba direksiyon Balzac Proust Stend-
hal Sir Thomas Malory Hardy Keats Shelley Verlaine Com-
tesse de Ségur Donne opera melankoli uçak garden parti
randevu ve Shakespeare bildiği için Selim'i küçümser ve fa-
kat bütün bunların bozmadığı dürüstlüğü ve duyarlığı ne-
deniyle onu ilgili makamlara kaptana tayfalara polise teslim
etmeye gönlü razı olmazdı önce onun farkında değilmiş gi-
bi onun varlığından habersizmiş gibi bir tavır takınarak so-
ğuk bir ilgisizlik gösterirdi ya da bu hayalin sonunun gel-
mediğini kızın ilgisini çekemeyeceğini anlayan canım Selim
hayata küserek hayalinde küserek demek istiyorum bütün
umitlerini kaybederdi zengin bir eve uşak girer ve gerçek
kişiliğini saklardı gerçekten de ilk gençlik yıllarında zen-
ginlere karşı bir merak ve onların günlük sıkıntıların üs-
tünde olmalarından dolayı daha saf bir kişiliğe bürünebile-

cekleri ve duygularına daha çok eğilebilecekleri inancı içindeymiş ders çalışmaya gittiği Kenanların evinin karşısında üç katlı bir villanın heyecanlarını kamçıldığını Kenan'dan çıktıktan sonra uzun süre kaldırımında durup bütün ışıkları sönünceye kadar villanın önünde beklediğini söyler ve sonra sosyal meselelerle ilgilenmeye başladığı yıllarda onlardan istismarcı bir sınıf oldukları için nefret ettiği halde yıllarca önceki meraklarının tatmin edilmemesi nedeniyle onlara her zaman karışık duygular beslediği inancıyla kesin bir yargıya varamaz ve benim bu konularda belirli bir eğilim göstermeyişim onu rahatsız ederdi ve bana kitaplar taşır onları nasıl anlamam gerektiğini bu kitaplarda ne bulunduğunu özellikle gündüz oturduğumuz amerikan barlarda bardak bardak içerek ve içkiye karşı çekingenliğimle alay ederek anlatırken kendini kaybederdi benim dur bakalım diyerek çekingenlik içinde olduğumu küçük burjuva alışkanlıkları ve buna benzer o zaman anlamadığım ve aşkımla ne ilişkisi olduğunu ona sorduğum böylece onu daha çok kızdırdığım deyimlerle bana saldırırdı kusurlarımı yüzüme vururdu onu bu haliyle daha çok daha sevdiğimi ve öfkelenmenin ona yakıştığını onun kızdığı insanlara öfkesine uğradıkları için acıdığımı ve artık içmemesi gerektiğini endişelendiğimi söyleyince bağırırdı çevredeki masalardan bize bakarlardı aldırılmazdı kendini unutturdu dirseklerini masaya dayar bardakları devirir bir kadının yanında nasıl davranması gerektiğini bilmediğini bununla övündüğünü ileri sürerdi ben karşılık vermezdim bana hayallerini yaşattığı için onlardan kendime pay çıkardığımı onu yalnız hayallerinden ibaret sandığımı böylece duygularıyla düşüncelerini birbirine karıştırdığımı bütün olayları tabiatüstü nedenlere bağladığımı zaten fala inanan bir akılsız olduğumu gerçekten fala inanırdım bu kusurumu yerli yersiz yüzüme vururdu onu yıldızlara bakarak değerlendirdiğimi aslında

Ek 8. Erek metinde çevirmenin metinlerarasılığı.



Ek 9. Kaynak metinde çevirmenin metinlerarasılığı.



Ek 10. Erek metin önsözünde çevirmenin görünürlüğü.

A note on the translation.

When Oğuz was writing this book, in 1968-9, his close friend Sevin Seydi (to whom the book is dedicated) was living a few hundred yards from him in Beyoğlu; he would come after work to write it on her typewriter. She had a tiny flat and there was nowhere else to sit, so she would sit by him and taking each sheet as it came from the typewriter make an English translation, in pencil, on thin copy paper. It was more a game than anything, with no thought of publication, but when he had finished his daily stint they would read the translation together and discuss it. There is one point at which the English has clearly influenced the Turkish: before he wrote the much quoted mock zoological description of the *Disconnectus erectus* ['Latin' in the original] (p.134), they had already agreed 'disconnected' as the English for 'tutanamayan'.

When Sevin came to England in 1969 she brought her manuscript with her, and a friend at André Deutsch showed it to a reader there, who is reported to have stayed up all night reading it with fascination. Asked, however, if Deutsch might publish it she replied, "Unpublishable". With this damning verdict Sevin put it away. Oğuz, with his second wife, lived round the corner in London for some months in 1977 for treatment in his last illness, but

viii

the translation was never mentioned. With the great sadness of his death the chapter seemed to be closed.

Much later Sevin happened on a letter from Oğuz in which he had clearly hoped for an English edition of his book. This seemed almost like a sacred trust, and she took out the manuscript of her translation. After more than thirty years living, studying, working, marrying in England she could see that it was spirited, but hasty and full of faults. She set to work to revise it over a period of several years. My rôle in the work has been that of the occasional editor, though when, in 2008, she entered just the poem by itself for the Dryden translation competition organised by the University of East Anglia she insisted in view of this help that I appear as co-translator. It won first prize.

In 2002 UNESCO put this book at the head of its list of Turkish books of which translation was essential, warning that it would be very difficult. This hardened into a belief that it was untranslatable, which lasted until it appeared in Dutch, *Het Leven in Stukken* (2011), and German, *Die Haltlosen* (2016). For both of these the Turkish publisher sent his European colleague an early draft of Sevin's translation, to show that it could be done.

Part of the difficulty seems to lie in the author's games with language, and in particular with the twentieth-century history of the Turkish language briefly outlined above (p.vii). This is lessened if we see that, far from being dogmatic or rigid, his approach even to the most serious matters is essentially playful, a style to which a long tradition of its literature makes the English language particularly suitable. Turgut, uncomfortable with the Frenchified terminology of the middle-class home (*salon-salle-à-manger...*), has stumbled against his wife's *pouf* (ridiculous French word), and reflects, "Our language mirrors our way of life" (p.49). *Pouf!* A joke, rather than a programmatic statement.

Ek 11. Sevin Seydi'ye iletilen mailin kopyası.

Sorularım:

- 1- Tutunamayanlar'ı ne zaman çevirmeye başladınız? Çeviri süreci kitabın yazılma dönemi ile aynı zamanı mı geldi? Eğer öyle ise nasıl biteceğini ve devamının geleceğini bilmediğiniz bir metinle mi karşı karşıya kaldınız?
- 2- Çeviri sürecinde en çok zorlandığınız kısımlar ne oldu? Tutunamayanlar metinlerarası ilişkileri oldukça yoğun bir kitap, bunun etkisini çeviri sürecinde nasıl yaşadınız ve size zorluk çıkardı mı?
- 3- Çeviri sürecinde yazar ile işbirliği yaptınız mı? Yazarın çeviriye ya da sizin Türkçe metine müdahaleniz oldu mu? (Bu soruyu Umberto Eco ile çevirmelerinin yaşadığı süreçlerden yola çıkarak soruyorum. Eco çevirmeni ile mutlaka beraber çalışır ve müdahale edermiş hatta gerekirse kaynak metinde kendisi değişikliğe gidermiş. Bu nedenle yazar ve çevirmenin birlikte yürüttüğü süreçler önemli oluyor.)
- 4- Çeviri ile yayınlanma arasında neden bu kadar zaman geçti? Neden geçen yıl yayınlama kararı aldınız? (Bunu yine çeviribilim çalışmaları kapsamında çevirilerde yayın kararlarını etkileyen unsurlara bakmak amacıyla soruyorum)
- 5- Çevirmen olarak çeviri metin ile kaynak metin arasında kendinizi nasıl konumlandırıyorsunuz? Yazarı tanıyan bir çevirmen olmak çeviri sürecinde avantaj mı yoksa dezavantaj mı sağladı? Yani yazarın aslında ne dediğini anlamak çevirmen için avantaj mı?
- 6- Çeviri süreci ne kadar sürdü?
- 7- Neden çeviriye sadece 200 baskı yaptınız? Bu sizin tercihiniz miydi?
- 8- Yayınevinin adının Olric olarak seçme kararını nasıl verdiniz? Bunu hayali kahramanın gerçeğe dönüşmesi olarak yorumlayabilir miyim? Eco'ya göre bir kahraman gerçek olarak algılandığında orada metinlerarasılık başlamıştır der. Bunu siz nasıl yorumluyorsunuz?
- 9- Tutunamayanlar, adından başlayarak Türk okuyucusunun hayatına girdi. Her kesim kendini farklı şekillerde tutunamayan olarak tanımlıyor. Çevirisini İngilizce okuyan farklı kültürdeki okuyucular için sizce nasıl bir etki olur? Kültürel, sosyal şartlar dikkate alındığında bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

2017-11-15 16:08 GMT+03:00 olric press <olricpress@gmail.com>:

I forwarded your email to Sevin Seydi.

She is not able to give an interview, but she is happy, as far as is reasonable, to try to answer questions about her translation by email.

She will not give more biographical information than what is given in the introduction to the English translation.

She wishes your project well, and hopes she will see it when it is completed/

Maurice Whitby

Olric Press

[13 Shirlock Road](#)

[London NW3 2HR, UK](#)

tel: 020 7485 9801

e-mail: olricpress@gmail.com

Ek 12. Sevin Seydi'den gelen yanıtların kopyası.

26 Mart 2018 01:09 tarihinde olric press <olricpress@gmail.com> yazdı:

Dear Birsen Altaylı Özemir,

After fifty years living in England English comes more easily to me. I hope this will be acceptable. Some of your questions are already answered in the introduction to the English edition, so I shall be brief.

1 The writing of the book and the first draft of the translation coincided. There was never any doubt how the book would end because the fates both of Selim and of Turgut are made clear at the beginning.

2 There are serious difficulties in finding English that represents both the sense and the feeling of Turkish. I frequently felt the weight of this. Otherwise the interconnexions of the text seemed to carry over from one language to the other.

3 Oğuz and I agreed on how to translate the word 'Tutunamayanlar' as in the title, and this led to him inventing the phrase Disconnectus erectus in one passage of the book. Otherwise I had no influence on the Turkish text.

4 When Tutunamayanlar was first published it had no success in Turkey, and the English reaction to my draft translation was also discouraging. Hence the delay.

5 Yes, it is an advantage to be able to hear the author's voice in the text.

6 When I came to revise my early draft it took me about four years.

7 The Turkish publisher and their agent had failed to find a commercial English-language publisher, so we asked for permission to privately publish this tiny edition with a view to encourage wider publication.

8 We called our publishing company Olric in the spirit in which Oğuz invented the character.

9 Alienation has been a common theme in European literature for at least 200 years. We hope that English readers will find that Oğuz has given a totally original twist to this which will speak to them directly across cultural differences.

I feel that I have done my duty by your questions, and I wish you well with your dissertation.

Sevin Seydi